

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FAİZSİZ FİNANS UYGULAMALARININ
TÜRK VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ DURUMU;
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlyas CEYHAN

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

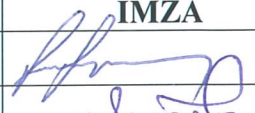
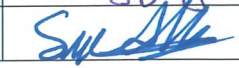
**FAİZSİZ FİNANS UYGULAMALARININ
TÜRK VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ DURUMU;
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlyas CEYHAN

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı

“Bu tez 15/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Süleyman KAYA	BASARILI	
Doç. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Sedat DURMUŞKAYA	Başarılı	

ÖNSÖZ

Bu tezin ortaya çıkmasına vesile olan danışman hocam Doç. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU'na, tezin yazım sürecinde göstermiş olduğu değerli destek ve katkılarından dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Yine yüksek lisans eğitimi sürecinde almış olduğum derslerde yüksek düzeyde ilgi ve alaka göstererek, bu tezin ortaya çıkmasında katkısı olan bölüm hocalarına şükranlarımı sunuyorum.

İslam Ekonomisi ve Finansı alanında lisansüstü eğitim alma fikri ile beni tanıştıran kıymetli insan Erdal ÖNER'e, tezin yazım sürecine, yapmış oldukları değerlendirme ve vermiş oldukları fikirlerle katkı sunan iş arkadaşlarıma ve eğitim sürecinin tamamında gösterdiği destek ve anlayıştan dolayı eşime çok teşekkür ediyorum.

İlyas CEYHAN

15.05.2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	VII
TABLO LİSTESİ	VIII
ŞEKİL LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Türk Vergi Mevzuatının Yapısı Hakkında Genel Bilgi	4
1.2. Genel Hatları İle Katılım Bankalarının Vergilendirilmesi	5
1.3. Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Fon Kullandırma Uygulamaları	8
1.3.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	8
1.3.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri	10
1.3.2.1. Murabaha	12
1.3.2.2. Mudarebe	13
1.3.2.3. Müşareke	13
1.3.2.4. İcare ve Finansal Kiralama	13
1.3.2.5. Selemler	14
1.3.2.6. İstisna	14
1.3.2.7. Sukuk	14
2. BÖLÜM: KATILMA HESAPLARINA YAPILAN YATIRIMLARDAN ELDE	
EDİLEN GELİRLER VE TÜRK VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ	
DURUMU	16
2.1. Vergi Mevzuatının Kar Paylarına İlişkin Düzenlemeleri	16
2.1.1. Vergi Kanunlarında Genel Olarak Kar Payları	16
2.1.2. Kar Paylarının Tevkifat Yoluyla Vergilendirilmesi	19
2.1.3. Kar Paylarının Vergi Mükellefleri Tarafından Beyanı	22

2.2. Gelir Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Değerlendirilmesi.....	23
2.2.1. Gelir Vergisi Kanunu’nda Kar Paylarının Vergilendirilmesi	23
2.2.2. Gelir Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi	25
2.2.2.1. Menkul Sermaye İratlarının Kaynağından Olumsuz Doğmaması Kuralı	25
2.2.2.2. 191 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği’nin Katılma Hesaplarından Elde Edilen Kar Paylarını Faiz Olarak Nitelemesi	27
2.3. Kurumlar Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Değerlendirilmesi.....	29
2.3.1. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Kar Paylarının Vergilendirilmesi	29
2.3.2. Kurumlar Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi	29
2.4. Vergi Usul Kanunu’nun Alacakların Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Değerlendirilmesi.....	30
2.4.1. Vergi Usul Kanunu’nun Alacakların Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri30	
2.4.2. Katılma Hesaplarının Dönem Sonu Değerleme İşlemleri ve Bu İşlemlerin Değerlendirilmesi	32
2.5. Katılma Hesaplarından Elde Edilen Kar Paylarının Muhasebeleştirilmesi ve Bu İşlemlerin Değerlendirilmesi	34
2.5.1. Tek Düzen Hesap Planını ve Kar Paylarının Muhasebeleştirilmesi.....	34
2.5.2. Kar Paylarını Muhasebeleştirmesinin Değerlendirilmesi.....	37
2.5.2.1. Katılma Hesabında Kar Oluşması:	37
2.5.2.2. Katılma Hesabında Zarar Oluşması:	40
3. BÖLÜM: KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ VE TÜRK VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ DURUMU...	43
3.1. Murabaha.....	43

3.1.1. Murabahada Belge Düzeninin Tarihsel Gelişimi	44
3.1.1.1. Özel Finans Kurumları Tarafından Yapılan Murabaha İşlemlerinde Belge Düzeni.....	44
3.1.1.2. Katılım Bankaları Tarafından Yapılan Murabaha İşlemlerinde Belge Düzeni.....	46
3.1.2. Murabaha İşlemleri ve Vergi Usul Kanunu	47
3.1.2.1. Vergi Usul Kanunu'nun Borçlanma Maliyetleri ve Vade Farklarının Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri.....	47
3.1.2.2. Vergi Usul Kanunu'nun Fatura Hakkındaki Düzenlemeleri	51
3.1.3. Murabaha İşlemleri ve Katma Değer Vergisi Kanunu.....	53
3.1.4. Murabaha İşlemleri ve Gider Vergileri Kanunu.....	54
3.1.5. Murabahanın Vergi Usul Kanunu'nun Borçlanma Maliyetleri ve Vade Farklarının Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri Bağlamında Değerlendirilmesi ve Öneri	55
3.1.6. Murabaha İşlemlerinin Vergi Usul Kanunu'nun Faturaya İlişkin Düzenlemeleri ile Katma Değer Vergisi Kanunu (KDV) ve Gider Vergileri Kanunu (BSMV) Yönünden Değerlendirilmesi ve Öneriler.....	59
3.1.6.1. Genel Değerlendirme	59
3.1.6.2. Murabahanın Vergi Usul Kanunu'nun Faturaya İlişkin Düzenlemeleri Bağlamında Değerlendirilmesi.....	66
3.1.6.3. Murabahanın Katma Değer Vergisi Kanunu'nun Teslime İlişkin Düzenlemeleri Bağlamında Değerlendirilmesi.....	68
3.1.6.4. Murabaha İşlemlerinde Fatura Düzeni ve KDV ve BSMV Uygulamasına İlişkin Öneri	70
3.1.6.3.1. Tek Fatura Uygulaması	73
3.1.6.3.2. Çift Fatura Uygulaması	74
3.1.7. Murabaha İşlemleri ve Harçlar Kanunu	77
3.2. Finansal Kiralama.....	79

3.2.1. Finansal Kiralama İşlemleri Hakkında Genel Bilgi	79
3.2.1.1. Finansal Kiralama (Leasing).....	79
3.2.1.2. Sat Geri Kirala	81
3.2.2. Finansal Kiralama İşlemlerinin Vergilendirilmesi	83
3.2.2.1. Finansal Kiralama İşlemleri ve Katma Değer Vergisi Kanunu: ...	83
3.2.2.2. Finansal Kiralama İşlemleri ve Gider Verileri Kanunu.....	84
3.2.2.3. Finansal Kiralama İşlemleri ve Harçlar Kanunu	84
3.2.2.4. Finansal Kiralama İşlemleri ve Damga Vergisi Kanunu	85
3.2.2.5. Finansal Kiralama İşlemleri ve Vergi Usul Kanunu.....	85
3.2.2.6. Finansal Kiralama İşlemleri ve Tekdüzen Hesap Planı	88
3.2.3. Finansal Kiralama İşlemleri İle İlgili Mevzuat Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi ve Öneriler	91
3.2.3.1. Hasar Sorumluluğu ve Tazmine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi ve Öneri.....	91
3.2.3.2. Mükerrer 290 Madde ve Tekdüzen Hesap Planının Kira Tutarlarını Sınıflandırmasına İlişkin Değerlendirme ve Öneri	102
3.3.2. Kira Sertifikası (Sukuk) İhracında Ortaya Çıkan Vergiler.....	106
3.3. Kira Sertifikası (Sukuk).....	108
3.3.1. Kira Sertifikası (Sukuk) Hakkında Genel Bilgi	108
3.3.3. Kira Sertifikası (Sukuk) ve Kurumlar Vergisi Kanununda Yapılan Düzenlemeler	110
3.3.4. Kira Sertifikası (Sukuk) ve Katma Değer Vergisi Kanunu'nda Yapılan Düzenlemeler	112
3.4. Mudarebe.....	114
3.5. Muşareke	116
3.6. Selem.....	116
3.7. İstisna.....	118

SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

AAOIFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu)
A.Ş.	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
Finansal Kiralama Kanunu	: 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu
KGK	: Kamu Gözetim Kurumu
KDV	: Katma Değer Vergisi
LTD. ŞTİ.	: Limited Şirket
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
VKŞ	: Varlık Kiralama Şirketi
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının 2014-2018 Yıllarında Hesapladıkları Kurumlar Vergisi Toplamları	7
Tablo 2: Kar Payı ve Faizin Değerlemesinin Örnek Üzerinden Karşılaştırılması	58
Tablo 3: Tek Fatura Uygulamasının Vergi Mevzuatına Yansıması	70
Tablo 4: Finansal Kiralamada Kiracı Tarafından Yapılacak Değerleme	87
Tablo 5: Finansal Kiralamada Kiralayan Tarafından Yapılacak Değerleme	87
Tablo 6: Katılım Bankalarının Kullandığı Finansal Kiralama (Taslak) Sözleşmelerinin Hasar Tazmini Hükümleri.....	93

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türk Vergi Mevzuatın Yapısı.....	5
Şekil 2: Tek Düzen Hesap Planı Çerçevesi ve Gelir Tablosu Hesapları	35
Şekil 3: “64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar” Hesap Grubu Altında Açılan Hesaplar.....	37
Şekil 4: Tek Düzen Hesap Planında Yer Alan 64 ve 65 Numaralı Hesap Gruplarının Karşılaştırılması	41
Şekil 5: 64 ve 65 Numaralı Hesap Gruplarının Getirilen Öneri Sonrası Yeni Durumu .	42

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans		Doktora	
Tezin Başlığı: Faizsiz Finans Uygulamalarının Türk Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu; Sorunlar ve Çözüm Önerileri			
Tezin Yazarı: İlyas CEYHAN		Danışman: Doç. Dr. Fatih YARIMCIOĞLU	
Kabul Tarihi: 15.05.2019		Sayfa Sayısı: XII (ön kısım) + (tez) 143	
Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı			
Vergi yasalarında bulunan bazı düzenlemeler katılım bankaları tarafından kullanılan fon kullandırma yöntemleri ile çalışmaktadır. Katılım bankaları hem vergi yasalarının bu düzenlemelerinden olumsuz etkilenmemek hem de işlem maliyetlerini azaltmak amacıyla fon kullandırma işlemlerini usul yönünden bu düzenlemelere uygun olacak şekilde yapmaktadır. Ancak bu durum katılım bankacılığının konvansiyonel bankaların faaliyetleri ile çok benzeştiği şeklinde eleştirilerin sebeplerinden birini teşkil etmektedir. Bu çalışmada katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma faaliyetlerinde kullandıkları araçlar ile katılım bankalarında açılan hesaplardan elde edilen kar paylarının vergilendirilmesine ilişkin mevzuat düzenlemelerinin ortaya konulması, yaşanan sorunlar ile ihtiyaç duyulan düzenlemelerin değerlendirilmesi ve çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmış olup, katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri ile bunların vergilendirilmesi ve katılma hesaplarından elde edilen kar paylarının vergi mevzuatı karşısındaki durumu çalışmanın kapsamını teşkil etmektedir. Çalışma kapsamında vergi mevzuatı her düzeyde taranmış, faizsiz finans alanı ile ilgili olanlar tespit edilmiştir. Katılım bankalarının fon kullandırma ve fon toplama yöntemleri ile katılma hesaplarından elde edilen kar payları vergi mevzuatında yer alan düzenlemeler bağlamında değerlendirilerek, sorunlu olduğu tespit edilen kısımlar aktarılmış ve çözüm olabilecek öneriler getirilmiştir. Vergi mevzuatı ve mali idare birçok düzenlemede katılma hesaplarından elde edilen kar paylarını faiz; katılım bankaları tarafından fon kullandırma işlemlerinde yoğun olarak kullanılan murabahayı ise borç sözleşmesi olarak değerlendirmekte, vergilendirmesini buna istinaden yapmaktadır. Bu çalışmanın odağında katılım bankacılığı faaliyetlerinin faiz temelinde işleyen konvansiyonel bankalardan farklı olduğu hususu yer almaktadır. Bu noktadan hareketle, rekabet eşitliği de gözetilerek katılım bankacılığı faaliyetlerinin hem çalışma düzenine hem de faizsiz finans prensiplerine daha uygun olacağı değerlendirilen mevzuat değişikliklerine ilişkin öneriler getirilmiştir.			
Anahtar Kelimeler: Faizsiz Finans, Fon toplama, Fon Kullandırma, Vergilendirme, Katılım Bankaları			

Sakarya University Institute of Social Sciences
Abstract of Master Thesis

Master Degree	☐	Doctorate	☐	
Title of Thesis: Interest-Free Administration's Situation Against Turkish Tax Legislation; Problems and Suggestions				
Author of Thesis: İlyas CEYHAN Supervisor: Assoc. Prof. Fatih YARIMCIOĞLU				
Acceptance Date: 15.05.2019 Nu. of Pages: XII (pre text) + (main body) 143				
Department: Islamic Economics and Finance				
There is a contradiction between some tax law regulations and funding methods of islamic banks. use of funds of islamic banks are appropriate to these tax law regulations because of both avoiding negative tax laws and decreasing the transaction costs. This compliance brings a debate that activities of islamic banks resemble activities of conventional banks. This paper aims to implemantation of islamic banks instruments which are used in funding and statutory regulations which are about the taxation of profit share emerge from islamic banks accounts. Morevoer, this paper also studies on problems in these area and evaluation of required regulations and finally aims to bring some solution suggestions. This paper covers funding methods of islamic banks and taxation of them and taxation of profit share of islamic banks accounts. Tax regulations were investigated at all levels and those concerned with interest free finance were identifed. Funding methods of islamic banks and taxation of profit share emerge from islamic banks accounts were evaulated at the framework of tax regulations. Problematic areas were focused and then suggestion solutions were given relevant subjects. Tax regulations and financial administration evaluate "interest" the profit share of islamic banks accounts. Also they evaluate "debt agreement" "the murabaha" which is used mostly in islamic banks funding. So that taxation of them are being made according to these evaluations. Activities of islamic banks are different from activities of conventional banks which are working with the center of interest. This is the focus point of paper. With the movement from this point, it is suggested that some statutory regulations changes which are more appropriate both the shapes of islamic banks activities and principles of interest free finance. While giving these suggestions the competition equity of overall banking sector was overseen.				
Key Words: Interest-Free Finance, Fund Gathering, Disbursement, Taxation, Participation Banks				

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Türkiye’de yürürlükte bulunan vergi mevzuatı, gerçek veya tüzel kişilerin elde ettikleri gelirlerin yanında yapmış oldukları teslim ve hizmetleri de vergilendirmektedir. Ticari veya sınai faaliyet veya serbest meslek faaliyeti kapsamında gerçekleşen teslim ve hizmetler üzerinden genel olarak katma değer vergisi alınırken, bankacılık hizmetleri banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi tutulmuştur.

Bu çalışmanın konusunu, katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma uygulamaları ile katılma hesapları aracılığı ile elde edilen gelirlerin, vergi mevzuatı karşısındaki durumunun ortaya konulması ve yaşanan sorunların tespit edilmesi; bu sorunlara mevzuat değişikliği dâhil çözüm önerileri getirilmesi oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Tezin ilerleyen kısımlarında görüleceği üzere, vergi mevzuatında gerek var olan boşluklardan gerekse de yapılan işlemin mahiyetine uygun olmayan bazı düzenlemelerden dolayı, katılım bankalarının fon kullandırma işlemleri ile bu bankalara yapılan yatırımlardan elde edilen kar payları; faize dayalı finansman hizmeti veren bankaların aynı işlemleri ile mali yönden benzerlik göstermektedir.

İkisi arasında bir fark olmadığını ileri süren taraflar, çoğu zaman bu benzerliklerden hareket etmektedir. Bunun yanında hem katılım bankaları hem de finansman ihtiyaçlarını faizsiz bankacılık vasıtası ile karşılama gayreti içerisinde olan kimselerin önemli bir kısmı, işlemlerin vergi mevzuatının usule dair hükümlerine uygunluğu konusuna gereken hassasiyeti göstermemektedir.

Katılım bankalarının bankacılık mevzuatı kapsamına girdikleri tarihten bu yana fon toplama ve fon kullandırma işlemleri ile katılım bankalarına yatırım yapanların bu yatırımlardan elde ettikleri kar payları, konvansiyonel bankaların faaliyetleri ile aynı esaslar üzerinden vergilendirilmektedir. Oysa katılım bankaları bu bankalardan farklı olarak mal alışverişi, ticaret, yatırım, ortaklık ve benzeri faaliyetler yaptıklarını, elde ettikleri gelirlerinin faiz değil, çoğu zaman bu faaliyetlerden doğan kar olduğunu iddia etmektedir. Ancak rekabet eşitliği adına faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin sonuçlarının

konvansiyonel bankalarda aynı esaslar üzerinden vergilendirilmesini talep etmektedir. Vergi mevzuatı bankacılık faaliyetleri ile ticari faaliyetleri muamele vergileri açısından farklı şekilde vergilendirmektedir. Bankacılık faaliyetlerine yönelik vergilendirmenin özünde, hem mevduat sahibi açısından hem de banka açısından verilen borçtan elde edilen faizin ve yapılan muamelenin vergilendirilmesi yatmaktadır. Katılım bankacılığının çalışma prensipleri şeklen konvansiyonel bankalara benziyor olsa bile özü itibariyle onlardan ayrılmaktadır. Zira katılım bankaları ortaklık esasına göre fon toplamakta ve topladığı fonları çoğu zaman ticari muameleleri vasıta kılarak kullanmaktadır.

Yapılan literatür taramalarında katılım bankacılığı sahasının vergilendirmesi ile ilgili kapsamlı çalışmaların yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın asıl önemli noktası, katılım bankaları tarafından kullanılan fon toplama ve fon kullandırma faaliyetlerinin, faizsizlik esası dâhilinde ve yasal mevzuat sınırları çerçevesinde yürütülmesine yönelik getirilen mevzuat önerileri oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Katılım bankalarının eşit muamele adına, diğer bankalar gibi vergilendirilmesi usule ilişkin birçok hususta mevcut vergi mevzuatına uygun olmayan bir takım uygulamaların doğmasına sebep olmaktadır. Yapılan çalışmalarla bu uygunsuzlukların ortaya konularak değerlendirilmesi ve çözüm yollarının araştırılması amaçlanmıştır.

Bu tez çalışması ile katılım bankacılığının faaliyetlerinin yürütülmesinde vergi mevzuatından kaynaklı sorunlar ile vergi mevzuatı ile uyumsuz olduğu düşünülen uygulamaların tespit edilerek çözüm önerileri sunulması suretiyle, katılım bankacılığı faaliyetlerinin kolaylaştırılmasına katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Bu tezin amaçlarından bir diğeri de *“kayıtlarda/belgelerde böyle ama gerçekte şu şekilde”* söylemine muhatap olmayan, işlemlerini yaparken vergi mevzuatında yer alan düzenlemelerin etrafından dolanmak zorunda kalmayan bir katılım bankacılığı işleyişinin ortaya çıkmasına katkı sunmaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında öncelikli olarak vergi hukuku ve ticaret hukuku alanında; kanun, yönetmelik, tebliğ ve özelge düzeyinde geniş bir mevzuat taraması yapılmıştır. Takip

eden süreçte literatür taraması yapılarak çalışma konusu hakkında mevcut olan bilgiler derlenmiştir.

Katılım bankalarının fon kullandırma işlemlerinin çok büyük kısmını murabaha ve finansal kiralama üzerinden gerçekleştirmeleri, çalışmanın bu alanlarda yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma uygulamalarının vergilendirilmesi ile katılım bankalarına yatırım yapan tarafların buradan elde ettikleri kazançların vergilendirilmesine ilişkin mevcut uygulamalar yasal mevzuata uygunluk konusunda değerlendirilmiş, sorunlu görülen kısımlar tespit edilmiş ve İslami usullere uygun bankacılık ilkeleri de göz önünde bulundurularak bu kısımlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Türk Vergi Mevzuatının Yapısı Hakkında Genel Bilgi

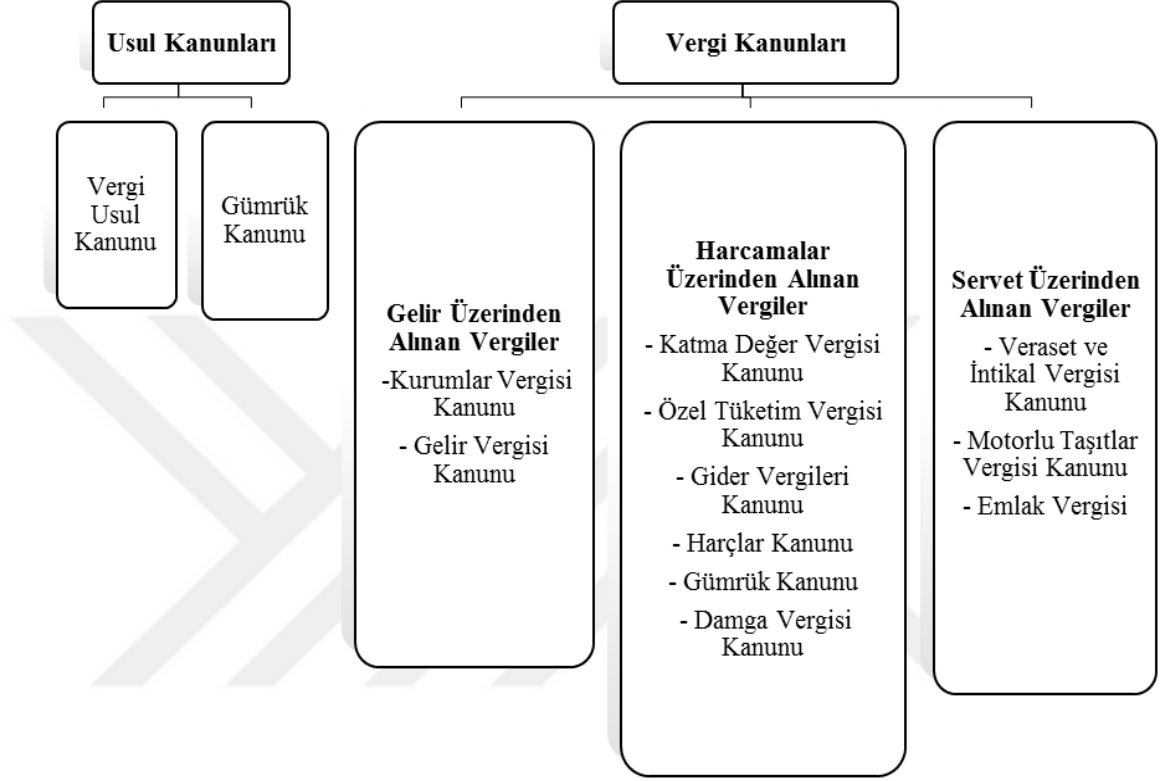
Türkiye’de yürürlükte bulunan vergi sistemi temelde iki kaynağı vergilendirmektedir. Bunlardan ilki gerçek ve tüzel kişilerin elde ettiği gelirdir. Bunlar üzerinden alınan vergilere “gelir üzerinden alınan vergiler” denilmektedir. İkinci kaynak ise muamelelerdir ve bunlar üzerinden alınan vergiler “muamele vergileri” olarak da adlandırılmaktadır. Mevcut veri yapısı bir gerçek veya tüzel kişiyi hem belli bir dönemde elde ettiği gelir üzerinde hem de bu gelirin harcanması sürecinde yapmış olduğu muameleler üzerinden vergilendirmektedir. Üçüncü bir kaynak olarak servet üzerinden de vergi alınmaktadır. Ancak bu vergi türü zamanla önemini kaybetmiş, günümüz bütçe gelirleri arasında çok düşük bir orana tekabül eder hale gelmiştir.

Vergi Kanunlarının bir kısmı belli bir kaynak veya kaynakların maddi anlamda vergilendirilmesini temin ederken, diğer kısmı da vergilendirme yapılırken uygulanacak usul ve şekle ilişkin hükümleri düzenler.¹ Vergi kanunlarının uygulanmasında tatbik edilecek usul ve esaslar Vergi Usul Kanunu ile Gümrük Kanunu’nda düzenlenmiştir.

¹ Ali Uysal, Nurettin Eroğlu, *Açıklamalı ve Örnekli Vergi Usul Kanunu*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2009, Syf:53

Şekil 1:

Türk Vergi Mevzuatın Yapısı

1.2. Genel Hatları İle Katılım Bankalarının Vergilendirilmesi

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 1 inci maddesinde sermaye şirketlerinin kazançlarının kurumlar vergisine tabi olduğu belirtilmiş, 2 nci maddesinin ilk fıkrasında sermaye şirketleri sayılmıştır. Bu maddede yer alan düzenlemeye göre: “29/6/1956 tarihli ve 6762 sayılı *Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ile benzer nitelikteki yabancı kurumlar sermaye şirkettir.*”

Aktarılan mevzuat düzenlemelerinden de görüleceği üzere Türkiye’de kurulmuş olan bütün sermaye şirketlerinin kazançları kurumlar vergisine tabidir². Buna Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 1 inci maddesinde sayılan diğer kurumların³ kazançları da dâhildir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 3 üncü maddesinde, Banka kavramının “*Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını*” ifade edeceği belirtilmiştir. Bu Kanun Türkiye’de bir banka kurulabilmesi için gerekli olan ilk şartın “*anonim şirket*” şeklinde kurulma olduğunu belirtmiştir. Buna göre katılım bankaları Türk Ticaret Kanunu’nun anonim şirketlere ilişkin hükümlerine uygun olarak kurulmuş tüzel kişiliklerdir.

Kurumlar Vergisi Kanun’da, kanuna tabi olan kurumların elde ettikleri kazançlar “kurum kazancı” olarak ifade edilmiş ve 6 ncı maddede vergi matrahını oluşturacak “*saft kurum kazancının tespitinde, Gelir Vergisi Kanununun ticarî kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanacağı*” belirtilmiştir.

Özetle, katılım bankaları anonim şirket olarak kurulan sermaye şirketleri olup, kazançları üzerinden kurumlar vergisi ödemektedirler. Bütün kurumlarda olduğu gibi katılım bankalarında da kazancın tespitinde, Gelir Vergisi Kanunu’nun ticari kazancın tespitine ilişkin hükümleri ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nu düzenlemeleri uygulanmaktadır. Kurumlar Vergisi Kanunu uygulaması açısından bankalar ile kurumlar vergisi mükellefi olan diğer şirketler arasında özel bazı düzenlemeler hariç hiçbir farklılık bulunmamaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2014-2018 yıllarında raporladığı bilgiler doğrultusunda, (yurt dışı şubeleri dâhil) kar/zarar hesap bakiyeleri ve karları üzerinden hesapladıkları kurumlar vergisi tutarına ait bilgiler şu şekildedir.⁴

² Kurumlar Vergisi Kanunu ve çeşitli Kanunlarda yer alan muafiyet halleri hariç.

³ Sermaye şirketleri, Kooperatifler, İktisadî kamu kuruluşları, Dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler, İş ortaklıkları.

⁴ Aylık Bankacılık Sektörü Verileri (Temel Gösterim), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, Erişim Tarihi: 04.01.2019

Tablo 1:

**Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının 2014-2018 Yıllarında
Hesapladıkları Kurumlar Vergisi Toplamları**

Yıl	Kar Zarar (milyon TL),	TP	YP	Toplam
2014/12	VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	1.254,93	-864,24	390,69
	Vergi Provizyonu	245,08	1,78	246,86
	DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	1.009,85	-866,02	143,84
2015/12	VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	1.456,25	-758,60	697,65
	Vergi Provizyonu	286,34	2,72	289,06
	DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	1.169,91	-761,32	408,59
2016/12	VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	1.754,64	-391,11	1.363,53
	Vergi Provizyonu	254,78	3,24	258,02
	DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	1.499,86	-394,35	1.105,51
2017/12	VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	2.130,16	-163,16	1.967,00
	Vergi Provizyonu	380,63	2,89	383,52
	DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	1.749,53	-166,05	1.583,48
2018/11	VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	3.187,94	-345,27	2.842,66
	Vergi Provizyonu	624,60	0,00	624,60
	DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	2.563,34	-345,27	2.218,06

Öte yandan bankaların yapmış olduğu; fon kullandırma, fon toplama, alım satım ve benzeri muameleler türüne göre; katma değer vergisi, bankacılık ve sigorta muameleleri vergisi, damga vergisi, tapu harcı ve benzeri harç ve vergilerin konusuna girebilmektedir. Muamelelerin vergilendirilmesi yönünden bankalar ile diğer gerçek veya tüzel kişiler arasından önemli bir farklılık bulunmaktadır. Türkiye’de yapılan muamelelere genel olarak katma değer vergisi uygulanmaktadır. “Ancak yapılan işlem, banka ve sigorta muameleleri vergisinin kapsamında yer alması durumunda Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17 nci maddesi gereğince katma değer vergisinden istisna olmaktadır.”⁵

⁵ Mehmet Maç, KDV-5 (e-Kitap). <http://www.bdo.com.tr/vergi/kdv.php>

Gider Vergileri Kanunu’nun 28 inci maddesinde banka ve sigorta muameleleri vergisinin matrahının, *“bankaların her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine nakden veya hesaben aldıkları paralardan oluşacağı”* belirtilmiştir.

Vergi Usul Kanunu’nun 204 üncü maddesinde; *“bankaların, banka ve sigorta muameleleri vergisinin mevzuuna giren işlemlerinin müfredatlı veya bordrolar üzerinden toplu olarak kendi muhasebe defterlerinde veyahut isterlerse ayrı bir banka ve sigorta muameleleri vergisi defterinde, diğer işlemlerinden ayırmak suretiyle gösterileceği”* belirtilmiştir. Aynı maddeye eklenen parantez içi hükümle, *“vergi kanunları uygulamasında özel belirleme yapılmadığı sürece, özel finans kurumlarının banka olarak addolunacağı”* belirtilmiştir.

Dolayısıyla vergi kanunlarında bankalara yönelik olan bütün düzenlemeler katılım bankaları için de uygulanacaktır. Katılım bankaları tarafından yapılan ve lehe tahsil edilen para içeren muamelelerin tamamı, bankacılık işlemi olsun veya olmasın -finansal kiralama işlemleri hariç- banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusu içerisinde yer alacaktır.

1.3. Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Fon Kullandırma Uygulamaları

1.3.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda katılım bankalarının fon toplarken kullanabilecekleri *“özel cari hesap”* ve *“katılma hesabı”* olmak üzere iki adet hesap türü düzenlenmiştir. Kanunu’na göre katılım bankaları *“özel cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlardır.”* Her iki hesaba ortak olarak *“katılım fonu”* denilmektedir.⁶ Katılım bankaları ile çalışmak isteyen kimseler sermayelerini bu hesaplardan birine yatırmak suretiyle faizsiz finans sistemine dâhil olmaktadır.

Katılım bankaları, karz benzeri bir sözleşme yapılarak oluşturulan özel cari hesaplar, mudarebe sözleşmesi temeli üzerinden kurulan katılma hesapları ve yatırım vekâleti

⁶ Temel Hazıroğlu, *Yatırım Vekâleti Hesapları ve Umudu Kuşanmak*, Katılım finans Dergisi, Sayı: 11, Ocak-Şubat 2019, Syf:48

sözleşmesi yapılmak suretiyle tesis edilen hesaplar üzerinden fon toplar.⁷ Bankacılık Kanunu katılım bankaları tarafından fon toplama faaliyetlerinde kullanılan hesapları şu şekilde tanımlamıştır:

“Özel cari hesap: *Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.*

Katılma hesabı: *Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder.”*

Cari hesaplar mevduat bankalarındaki vadesiz hesaplar gibi kısmen borç kısmen emanet sayılır. Katılım bankası bu hesaplardaki paraları kullanabilir ancak faiz veya kar payı ödemesi yapmaz.⁸ Bu hesaplar katılım bankalarının müşterilerinden yatırım amacı olmaksızın topladıkları paraların izlendiği hesaplardır. Banka, talep edilmesi halinde, hesaplardaki paraları herhangi bir ek ödemede bulunmadan sahiplerine iade etme yükümlülüğü altındadır. Bu hesaplar için anaparaya herhangi bir sabit ya da değişken ilave yapılması mümkün değildir aksi halde bu fazlalık faiz sayılır.⁹

Katılma hesapları ise ortaklık üzerine bina edilmekte ve hesap sahipleri kar veya zarardan pay sahibi olmaktadır.¹⁰ Hesap sahibi ile katılım bankası arasındaki ilişki, sermaye sahibi ile işletmeci ortak ilişkisidir. Bu hesaplara kar tahakkuku yapılırken, mudarebe işlemlerinden birinden zarar gerçekleşmiş ise diğer işlemlerin kârıyla bu zarar kapatılır. Zararın karlardan fazla olması durumunda ise sermaye eksiltilir. Kar payının

⁷ Hasan Hacak, *Fon Kullandırma Yöntemlerinden Selem*, Katılım finans Dergisi, Sayı: 9, Eylül 2018, Syf: 48

⁸ İshak Emin Aktepe, *Katılım Finans*. TKBB Yayınları, Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş., 2017, Syf:155 - Abdülaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, Syf: 256

⁹ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 40: Emek Sermaye Ortaklığına Dayanan Katılma Hesaplarında Kâr Dağıtımı, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul (2018). Syf: 967-968

¹⁰ Temel Hazıroğlu, *Yatırım Vekâleti Hesapları ve Umudu Kuşanmak*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:11, Ocak-Şubat 2019, Syf:48

maktu bir bedel veya taraflardan biri için sermayenin belli bir oranı şeklinde belirlenmesi caiz değildir.¹¹ Sermaye sahibi bilmelidir ki yatırımların hepsinden zarar edilebilir ve bunun sonucunda sermayesinin bir kısmını veya tamamını kaybetme riski vardır.

“Katılma hesapları, kâr zarar ortaklığı sözleşmesine veya kamu kurum ve kuruluşları ile fonlar ve tüzel kişi müşterilerle akdedilecek yatırım vekâleti sözleşmesine dayalı olarak açılabilir.”¹²

1.3.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri BDDK tarafından çıkarılan *Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikle* düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 25 Ocak 2019 tarihli Yönetmelikle değişik 129 uncu maddesinde bu yöntemler beş başlık altında gruplandırılmıştır.

“a) Satım yöntemleri: Finansman sağlama amacıyla müşterinin ihtiyaç duyduğu her türlü maddi ve gayri maddi mallar ile hak ve hizmetin, bedeli satıcıya ödenerek tedarik edilmesi işlemidir. Satım yöntemleri; kâr beyanı ile satım (murabaha), kârsız satım (tebliye), pazarlık usulüyle satım (müsaveme), peşin ödemeli satım (selem), açık hesaplı satım (isticrar), kâr beyanı ile emtia satımı (teverruk) ve eser sözleşmesi (istisna) türlerinden oluşur.

b) Kiralama yöntemleri: Tüketilmeden kullanılabilen bir varlığın menfaatinin finansman sağlama amacıyla belirli bir süre için müşteriye bırakılması işlemidir. Kiralama yöntemleri; adi kiralama, finansal kiralama, faaliyet kiralaması, ürün kiralaması ve işgücü kiralaması türlerinden oluşur.

¹¹ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 40: Emek Sermaye Ortaklığına Dayanan Katılma Hesaplarında Kâr Dağıtımı, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018, Syf: 968-973

¹² Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 6: Katılım fonlarına ilişkin genel koşullar.

c) Ortaklık yöntemleri: Gerçek veya tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden, belirli bir faaliyetinden veya belirli bir malın mülkiyetinin edinilmesinden doğacak kâr ve zarara katılmak üzere finansman sağlama amacıyla müşterilerle ortaklık kurulması işlemidir. Ortaklık yöntemleri; emek-sermaye ortaklığı (mudarebe), kâr-zarar ortaklığı (müşareke), yatırım ortaklığı (girişim sermayesi), mülkiyet ortaklığı, zirai ortaklıklar türlerinden oluşur.

ç) Vekâlet yöntemleri: Müşteri ile imzalanan vekâlet sözleşmesi kapsamında kârın tamamı veya önceden belirlenmiş belirli bir kısmı ile zararı bankaya ait olmak üzere, gelir getirici bir faaliyeti için finansman sağlama amacıyla müşterinin vekil olarak yetkilendirilmesi işlemidir. Vekâlet yöntemleri, adi vekâlet ve yatırım vekâleti türlerinden oluşur.

d) Diğer yöntemler: Karşılıksız ödünç (karz-ı hasen), kefalet, garanti, vaat, ödül vaadi (cuâle) türleri ile Kurulca belirlenecek diğer yöntemlerden oluşur.”

Yönetmeliğin değişmeden önceki haline göre¹³ önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilecek bu değişiklikle birlikte, katılım bankaları tarafından kullanılan fon

¹³ Değişmeden önceki hali;

Katılım bankalarınca finansman sağlama yöntemleri

MADDE 19 – (1) Kanunun 48 inci maddesinin ikinci fıkrasında kredi sayılacağı belirtilen finansman yöntemlerine ilişkin usul ve esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) Kurumsal Finansman Desteği: Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankasınca muhafazası zorunludur.

b) Bireysel Finansman Desteği: Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin muhafazası zorunludur.

c) Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı: Katılım bankalarınca gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. Bu yöntem ile fon kullandırmak için, fonu kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerle ek-5’te yer alan örneğe uygun “Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” düzenlenir. Bankalar, fon kullandırdığı gerçek ve tüzel kişilerin kâr ve zararına, sözleşmede belirlenen oranlarda katılır.”Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi”nde, bankaların kâr ve zarardan alacağı pay ve varsa alacağı teminatlar açıkça gösterilir.

kullandırma yöntemleri için; özellikle terminoloji açısından *uygulama* ve *mevzuat* uyumunun sağlandığı söylenebilir.

Yönetmelikte, finansman temin yöntemlerinin türleri esas alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır. “Katılım bankacılığı terminolojisinde fon kullandırma yöntemleri İslam hukuku alanındaki isimleri ile birlikte anılmakta ve isimlendirme çoğu zaman mevzuattaki isimlendirmeden farklılık göstermektedir.”¹⁴ Kullanılan yöntemler başlıca; murabaha, müşareke (sermaye ve kar zarar ortaklığı), mudarebe, icare (finansal kiralama), sukuk, istisna (eser/sipariş sözleşmesi), selem ve benzeri işlemlerden oluşmaktadır.¹⁵

1.3.2.1. Murabaha

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikle satım yöntemleri arasında sayılan murabaha, “bir kimsenin satın almış olduğu malı, satın alma bedeli üzerine anlaşılan miktarda belirli bir kâr koyarak satmasıdır. Üzerinde anlaşılan kâr miktarı, mal bedelinin belirli bir yüzdesi olabileceği gibi maktu bir tutar da olabilmektedir.”¹⁶

Katılım bankaları tarafından yaygın olarak kullanılan bu yöntemde, müşterinin ihtiyaç duyduğu; makine, emtia, demirbaş, taşıt ve benzeri mal banka tarafından bedeli peşin

Bu sözleşmede, projenin kârlılığından bağımsız olarak önceden belirlenmiş tutarda kâr garanti edilmesine dair hükümler yer alamaz.

ç) Finansal Kiralama: Taşınır ve taşınmaz malların 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun ilgili hükümleri çerçevesinde, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.

d) Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı: Katılım bankası ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir sözleşme dahilinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması işlemidir.

e) Ortak Yatırımlar: Kanunun 56 ncı maddesinin birinci fıkrasındaki sınırlamalar dikkate alınmak kaydıyla, gelişme potansiyeli taşıyan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarılması şartıyla, katılım bankalarınca iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılınmasıdır. Sermayeye iştirak şeklindeki yatırımlar için düzenlenecek sözleşmelerde, sermayesine iştirak edilen şirketin yönetimi hususu başta olmak üzere tarafların hak ve yükümlülükleri ile sermayenin halka arz edilmesi sürecine ilişkin hükümlere yer verilmesi zorunludur.

¹⁴ M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf:161-162

¹⁵ Hasan Hacak, *Fon Kullandırma Yöntemlerinden Selem*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:9, Eylül 2018, Syf: 48

¹⁶ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 8:Murabaha, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018, Syf:220

ödenmek suretiyle satın alınır. Söz konusu mal müşteriye, satın alma bedeli üzerine kar payı eklenmek suretiyle taksitli olarak satılır.

1.3.2.2.Mudarebe

Sermayedar ile işletmecinin, bir taraftan sermaye diğer taraftan işletme kabiliyeti olmak üzere ortaklık kurulmasıdır. Ortaklık sonucunda ortaya çıkan kar, taraflar arasında sözleşmede belirtilen oranlarda paylaşılır. Zarar oluşması durumunda ise işletmecinin kasıt, kusur ve sözleşme şartlarına aykırı davranışı ulunmaması hallerinde sermayeden karşılanır.¹⁷

Ortaklık kurulan iş için gerekli olan sermayenin tamamı katılım bankası tarafından konulur, diğer taraf ise ortaklıkta sadece emeği ile yer alırsa mudarebe ortaklığı kurulmuş olur.¹⁸

1.3.2.3. Müşareke

Müşareke, ekonomik bir faaliyeti yürütmek üzere kurulan her tür ortaklığa verilen addır. Tarafların her biri az veya çok sermaye ekler ve ortaya çıkan karın bölüşüm oranı sözleşmede belirlenir.¹⁹

Müşareke ortaklığında; mudarebeden farklı olarak katılım bankası da sözleşmenin diğer tarafıyla birlikte ortaklığa sermaye koymak suretiyle iştirak eder.

1.3.2.4. İcare ve Finansal Kiralama

İcare bankacılık terimi olarak, satın alınma suretiyle veya İslam hukukuna uygun yöntemlerle malik olunan bir varlığın periyodik kira geliri elde etmek amacıyla müşteriye kiralanmasıdır.²⁰

Finansal kiralama sözleşmesine dayalı olarak, kiralayan tarafından, bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesini amaçlayan ve kira süresi

¹⁷ Faizsiz Finans Sözlüğü, <http://www.tkbb.org.tr/>

¹⁸ Abdülaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, Syf:244

¹⁹ Abdülaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, Syf: 244-245

²⁰ M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf : 181

sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle malı satın alma hakkı veren kiralama işlemleri finansal kiralama olarak adlandırılır.²¹

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik finansal kiralamayı, katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri arasında saymıştır. Finansal kiralama, katılım bankalarının yanında finansal kiralama şirketleri tarafından da yaygın olarak kullanılan bir finansman yöntemidir.

1.3.2.5. Selem

Selem akdi peşin paranın, misli bir malla vadeli olarak mübadele edilmesidir. Seleme yapılabilen mal, nitelikleri tam olarak belirlenebilen ve zimmet borcuna konu olabilen buğday, arpa, kumaş gibi standart şeylerdir.²²

1.3.2.6. İstisna

Yapım gerektiren ürünleri konu alan istisna akdinde, taraflardan biri (müstasni) yapım gerektiren bir işi taahhüt eden tarafa (sâni) sipariş verir. Ürünün yapımında kullanılan malzemeler taahhütte bulunan tarafından temin edilir. Sipariş edilen ürün üretilmediği sürece sipariş alanın hiçbir maddi hakkı olmaz. Yapılacak ürünün niteliklerinin, miktarının, işin ve bedelin vadesinin belirlenmesi gerekir.²³

1.3.2.7. Sukuk

Sukuk “yazılı belge, resmi tutanak” anlamındaki “sakk” kelimesinin çoğulu olarak kullanılmaktadır.²⁴ “Finansal sertifika” anlamına gelen sukuk, faizsiz olması özelliği ile İslami esaslara uygun bir menkul kıymet olarak kabul edilmektedir. En basit şekliyle bir varlığa sahip olma veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir.²⁵

Sermaye piyasası mevzuatına kira sertifikası adıyla girmiştir. “Kira sertifikaları, her türlü varlık veya hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri

²¹ Faizsiz Finans Sözlüğü, <http://www.tkbb.org.tr/>

²² Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmi*, Erkam Yayınları, Syf: 309

²³ Faizsiz Finans Sözlüğü, <http://www.tkbb.org.tr/>

²⁴ TDV *İslam Ansiklopedisi*, İsmail Cebeci, TDV İslam Araştırmaları Merkezi 2016, “Sukuk” maddesi

²⁵ Ahmet Tok, *İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler*, Yeterlilik Etüdü, Ankara 2009

tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan, sermaye piyasası araçlarıdır.”²⁶

Kira sertifikalarının; sahipliğe, yönetim sözleşmesine, alım-satım, ortaklığa ve eser sözleşmesine, dayalı olarak veya bu sayılanların birlikte kullanılması suretiyle VKŞ’ler tarafından ihraç edilmesi mümkündür.²⁷

²⁶ Sermaye Piyasası Kanunu Madde 61: Kira sertifikası ve varlık kiralama şirketleri

²⁷ Kira Sertifikaları Tebliği, Madde 4: Kira sertifikası türleri ve genel esaslar

2. BÖLÜM: KATILMA HESAPLARINA YAPILAN YATIRIMLARDAN ELDE EDİLEN GELİRLER VE TÜRK VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ DURUMU

2.1. Vergi Mevzuatının Kar Paylarına İlişkin Düzenlemeleri

2.1.1. Vergi Kanunlarında Genel Olarak Kar Payları

Türk vergi hukukunda “kar payı” kavramı Türk Ticaret Kanunu’na da uygun olacak şekilde, “işletmenin maliyet giderleri ve zararları çıkarıldıktan sonra kalan net kârın pay senedi başına düşen bölümünü, temettü hissesi”ni ifade edecek şekilde kullanılmıştır.²⁸ Ancak son yıllarda yapılan düzenlemelerde “kar payı” katılım bankalarının katılma hesabı sahiplerine yaptıkları demeleri ve kar zarar ortaklıklarından elde edilen kar paylarını da ifade eder şekilde de kullanılmaktadır.

Bu bilgi, katılma hesaplarından elden edilen kar payları ile hisse senedi ve benzerlerinden elde edilen kar paylarının karıştırılmaması açısından önem arz etmektedir. *Vergi hukuku her iki kar payı da menkul sermaye iradı olarak değerlendirmiş olsa bile, katılım bankalarının ödemiş olduğu kar payları daha çok mevduat bankalarından elde edilen faizle benzer muameleler görmüştür.*

Kar payı ibaresinin vergi kanunlarında kullanımına ilişkin bazı örnekler;

Gelir Vergisi Kanunu

- **Madde 22:** *Tam mükellef kurumlardan elde edilen, 75 inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı **kâr paylarının** yarısı gelir vergisinden müstesnadır. İstisna edilen tutar üzerinden 94 üncü madde uyarınca tevkifat yapılır ve tevkif edilen verginin tamamı, **kâr payının** yıllık beyanname ile beyan edilmesi durumunda yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilir.*

²⁸ <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 28.12.2018

- **Madde 39:** Kurumlardan elde edilen ve Türkiye'de kurumlar vergisine veya 94'üncü maddenin (A) fıkrasının 8 ve 15 numaralı bentlerine göre vergi tevkifatına tabi tutulmuş **kâr payları**,

- **Madde 41:** Kullanılan yabancı kaynakları öz kaynaklarını aşan işletmelerde, aşan kısma münhasır olmak üzere, yatırımın maliyetine eklenenler hariç, işletmede kullanılan yabancı kaynaklara ilişkin faiz, komisyon, vade farkı, **kâr payı**, kur farkı ve benzeri adlar altında yapılan gider ve maliyet unsurları toplamının %10'unu aşmamak üzere

- **Madde 75:** Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkül sermaye dolayısıyla elde ettiği **kar payı**, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradidir.

- **Madde 75:** Adi komandit şirketlerde komanditerlerin **kâr payları**, şirket kârının ilişkin bulunduğu takvim yılında elde edilmiş sayılır.

- **Madde 75:** Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen **kâr payları** ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen **kâr payları** ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen **kâr payları**.

- **Madde 94:** Döviz tevdiat hesaplarına yürütülen faizler ile özel finans kurumlarınca döviz katılma hesaplarına ödenen **kar paylarından**

Özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr paylarından

- **Geçici Madde 62:** Kurumlar vergisi mükelleflerinin doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla, bu maddenin (1) numaralı fıkrasında belirtilen nitelikte **kâr payı** elde etmeleri halinde, bu **kâr paylarının** dağıtımı ve kâr payı elde eden gerçek kişilerce bu **kâr paylarının** beyanı ile ilgili olarak (1), (2) ve (3) numaralı fıkra hükümleri uygulanır.

Kurumlar Vergisi Kanunu:

- **Madde 5:** *Tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun kârına katılma imkânı veren kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde ettikleri **kâr payları**,*

*Tam mükellefiyete tabi girişim sermayesi yatırım fonu katılma payları ile girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde ettikleri **kâr payları**.*

*Diğer fon ve yatırım ortaklıklarının katılma payları ve hisse senetlerinden elde edilen **kâr payları** bu istisnadan yararlanamaz.*

- **Madde 7:** *Tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, **kâr payının** veya oy kullanma hakkının en az % 50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kurum kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın aşağıdaki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye'de kurumlar vergisine tâbidir.*

- **Madde 8:** *Katılım bankalarınca katılma hesabı karşılığında ödenen **kâr payları**.*

- **Madde 11:** *Kredi kuruluşları, finansal kuruluşlar, finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri dışında, kullanılan yabancı kaynakları öz kaynaklarını aşan işletmelerde, aşan kısma münhasır olmak üzere, yatırımın maliyetine eklenenler hariç, işletmede kullanılan yabancı kaynaklara ilişkin faiz, komisyon, vade farkı, **kâr payı**, kur farkı ve benzeri adlar altında yapılan gider ve maliyet unsurları toplamının %10'unu aşmamak üzere Cumhurbaşkanınca kararlaştırılan kısmı.*

- **Madde 13:** *Ortaklık ilişkisi olmadan doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında oy veya **kâr payı** hakkının olduğu durumlarda da taraflar ilişkili kişi sayılır. İlişkili kişiler açısından bu oranlar topluca dikkate alınır.*

- **Madde 15:** *Katılım bankaları tarafından katılma hesabı karşılığında ödenen **kâr payları**.*

*Kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen **kâr payları**.*

*Vergiden muaf olan kurumlara dağıtılan (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.) Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerindeki **kâr payları** üzerinden, bu maddenin üçüncü fıkrası uyarınca vergi kesintisine tâbi tutulan kazançlar hariç olmak üzere % 15 oranında vergi kesintisi yapılır.*

• **Madde 34:** Kanunun 15 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre vergi kesintisi yapılan kurum kazancından **kâr payı** alan kurumlar, aldıkları **kâr payının** içerdiği kesintiyi mahsup edebilirler. Mahsup edilecek tutar, ele geçen net **kâr payının** geçerli kesinti oranı kullanılarak brütleştirilmesi suretiyle hesaplanır.

Kar paylarının vergilendirilmesinde, geliri elde eden tarafın hukuki durumu vergilendirme açısından önem arz etmektedir. Gerçek kişiler tarafından elde edilen gelirler üzerinden, gelir vergisi alınırken, tüzel kişilerin elde ettiği gelirler kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır. Buna göre gerçek kişinin katılma hesabına yaptığı yatırıma ait kar payları *menkul sermaye iradı* olarak, tüzel kişinin katılma hesabına yaptığı yatırıma ait kar payları *ticari kazancının* bir unsuru olarak vergilendirilmektedir.

2.1.2. Kar Paylarının Tevkifat Yoluyla Vergilendirilmesi

Vergilemede genel kural, verginin mükellef tarafından verilecek beyannamedeki bilgilere istinaden tahakkuk ettirilmesidir. Ancak bazı gelir unsurlarında beyannamenin verilmesi beklenmeksizin, bu gelirleri mükelleflere sağlayanlar tarafından verginin hesaplanarak kesilmesi ve vergi dairesine ödenmesi usulü benimsenmiştir.²⁹ Verginin tevkifat³⁰ yoluyla ödenmesi usulü özellikle menkul sermaye iratlarında çok geniş bir tabana yayılmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94 üncü maddesinde bir takım ödemeleri yapan mükelleflere, hak sahibinin gelir vergisine mahsuben tevkifat yapma zorunluluğu getirilmiştir.

²⁹ *Beyanname Düzenleme Klavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş., 2016, Syf:485.

³⁰ Tevkifat: Verginin ödeme esnasında, ödemeyi yapan kişi tarafından kesilerek vergi dairesine yatırılması.

Maddenin birinci fıkrasının sekiz ve dokuz numaralı bentlerine göre özel finans kurumları tarafından kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları üzerinden %15 oranında tevkifat yapılması gerekmektedir. Ayrıca Kanun Bakanlar Kuruluna tevkifat oranlarında değişiklik yapma yetkisi vermiştir. Dolayısı ile %15 sabit bir oran olmayıp Bakanlar Kurulunun en son belirlemiş olduğu orandır.

Tevkifata ilişkin bir diğer düzenleme Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67 nci maddesidir. 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe giren bu madde, bünyesinde tevkifat müessesine ilişkin önemli hususlar barındırmaktadır. Menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarından ve bunların elden çıkarılmasından doğan gelirler ile mevduat faizleri, repo gelirleri ve özel finans kurumlarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde omurgayı bu madde oluşturmaktadır.

Geçici 67 nci maddenin 4 numaralı fıkrasının tevkifata ilişkin düzenlemesi şu şekildedir.

“... 75 inci maddenin ikinci fıkrasının (7), (12) ve (14) numaralı bentlerinde yazılı menkul sermaye iratlarından ödemeyi yapanlarca % 15 oranında vergi tevkifatı yapılır. Bu fıkra kapsamında yapılan tevkifat tutarları 98 inci ve 119 uncu maddelerde belirtilen sürelerde beyan edilir ve ödenir. Bu iratlar üzerinden 94 üncü madde veya Kurumlar Vergisi Kanununun 24 üncü maddesi kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz.”

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ise tevkifata ilişkin düzenlemeler 15 ve 30 uncu maddelerde yer almaktadır. İstihkak sahibinin tam mükellef olması durumunda tevkifat 15 inci maddeye göre, dar mükellef olması durumunda ise 30 uncu maddeye göre yapılacaktır.³¹ Bunun yanında Kurumlar vergisi Kanunu'nun geçici 1 inci maddesinde, “Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesi uyarınca vergi kesintisine tâbi

³¹ Tam mükellef Gelir Vergisi Kanunu'nun 3 üncü maddesinde tanımlanmıştır. Türkiye'de yerleşmiş olanlar ile Resmi daire ve müesseselere veya merkezi Türkiye'de bulunan teşekkül ve teşebbüslere bağlı olup adı geçen daire, müessese, teşekkül ve teşebbüslerin işleri dolayısıyla yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşları tam mükellef sayılırlar. Bu kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilirler.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 6 ncı maddesine göre Türkiye'de yerleşmiş olmayan gerçek kişiler dar mükelleftir ve bunlar sadece Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilirler.

tutulmuş kazanç ve iratlar üzerinden, bu Kanun uyarınca ayrıca kesinti yapılmayacağı, anılan maddeye göre yapılan vergi kesintilerinin 34 üncü madde hükümleri çerçevesinde kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği” belirtilmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu hükümleri çerçevesinde, katılım bankalarının kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları, konvansiyonel bankaların mevduat sahiplerine ödediği faiz gelirleri gibi menkul sermaye iradı sayıldığından, katılım fonlarının işletilmesinden Kâr elde edilmesi durumunda hesap sahiplerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmaktadır.³²

Katılma hesabına yatırım yapanların elde ettikleri kar payları üzerinden yasal mevzuatta belirlenmiş oranda yapılacak olan tevkifat, bankalar tarafından hesaplanacak ve toplam ödeme tutarından kesilerek vergi dairesine beyan edilmek suretiyle ödenecektir. Kar payını elde eden kişi ise yıllık beyannamesini verirken hesapladığı toplam vergiden, bankanın tevkifat yaparak vergi dairesine ödediği kısmı tenzil edecek ve kalan tutarı vergi dairesine ödeyecektir. Tevkif edilerek vergi dairesine ödenmiş olan verginin, beyannamede hesaplanan vergiden yüksek olması durumunda ise aradaki farkın iadesini isteme hakkı doğacaktır.

Bir gelirden tevkifat yapılırken öncelikle istihkak sahibinin gelir vergisi mükellefi mi kurumlar vergisi mükellefi mi olduğuna bakılır. İstihkak sahibinin gelir vergisi mükellefi olması halinde, Gelir Vergisi Kanunu’nun 94 üncü maddesi, kurumlar vergisi mükellefi olması halinde ise Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 15 inci maddesi uygulanacaktır. Ancak burada her ikisine göre de özel düzenleme niteliğinde olan Gelir Vergisi Kanunu’nun geçici 67 nci maddesi ön plana çıkmaktadır. Bu madde gereğince, tevkifat yapılırken öncelikle ödemenin geçici 67’de sayılan ödemelerden biri olup olmadığına bakılır. Eğer ödeme bu madde kapsamında yer alan ödemelerden biri ise, tevkifat bu maddeye göre yapılır. Geçici 67 nci maddeye göre tevkifat yapılması halinde, Gelir Vergisi Kanunu’nun 94 üncü maddesi ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 15 inci maddesi kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz. Dolayısı ile geçici 67 nci maddenin diğer düzenlemelere göre uygulanma önceliği bulunmaktadır.

³² Ahmet Tok, *Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Kullandırma İşlemleri ile Klasik Bankacılık İşlemleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, Aktaran: Bahadır Özkan, Bursa 2010

Özetle, katılım bankaları katılma hesabı sahiplerine ödedikleri kar payları üzerinden, istihkak sahibinin gelir vergisine karşılık olarak geçici 67 nci madde kapsamında tevkifat yaparak vergi dairesine ödemek zorundadır. Geçici 67 nci maddenin uygulanması halinde artık GVK 94 ve KVK 15 uygulanmayacaktır. İstihkak sahibinin gelir vergisi veya kurumlar vergisi mükellefi olmasının bu duruma bir etkisi bulunmamaktadır.

2.1.3. Kar Paylarının Vergi Mükellefleri Tarafından Beyanı

Yukarıda katılım bankalarının, ödedikleri kar payları üzerinden Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67 nci maddesi gereğince, istihkak sahibinin gelir vergisine mahsuben tevkifat yapması gerektiği açıklandı. Vergi güvenlik müessesesi olarak getirilmiş olan tevkifat, aslında nihai vergileme öncesi bir ön vergileme işlemidir. Tevkifata konu olan gelir üzerinden gerçekte vergi ödenip ödenmeyeceği ise nihai vergileme aşmasında netlik kazanmaktadır. Bundan dolayı gelir sahiplerinin, Kanunda belirtilen bütün unsurlarından elde ettikleri gelirlerini, verecekleri beyanname ile vergi dairesine bildirmeleri gerekmektedir.

Geçici 67 nci maddenin 7 nci fıkrası tevkifat yapılan gelirlerin beyanını düzenlemiştir. Maddeye göre;

“(1), (2), (3) ve (4) numaralı fıkra hükümleri uyarınca tevkifata tâbi tutulan kazançlar için gerçek kişilerce yıllık veya münferit beyanname verilmez. Diğer gelirler dolayısıyla verilecek yıllık beyannameye bu gelirler dahil edilmez. Söz konusu fıkra hükümleri uyarınca tevkifata tabi tutulsun tutulmasın dar mükellef gerçek kişi veya kurumlarca Hazine, 4749 sayılı Kanuna göre kurulan varlık kiralama şirketleri ve tam mükellef kurumlar tarafından yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerden sağlanan kazanç ve iratlar için münferit veya özel beyanname verilmez. Ticarî faaliyet kapsamında elde edilen gelirler ticarî kazanç hükümleri çerçevesinde kazancın tespitinde dikkate alınır ve tevkif suretiyle ödenmiş olan vergiler, 94 üncü madde kapsamında tevkif edilen vergilerin tâbi olduğu hükümler çerçevesinde tevkifata tâbi

kazançların beyan edildiği beyannamelerde hesaplanan vergiden mahsup edilir.”

Beyan noktasında gelir vergisi ile kurumlar vergisi uygulamaları arasında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu’nun 85 ve 86 ncı maddelerinde yer alan düzenlemeler bazı gelir türleri için kaynağını temel alarak beyanname verilmemesini istemekte, bazı durumlarda ise beyanname verilmesine gerek görmemektedir. Kurumlar vergisi mükellefiyetinde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Kurumlar vergisi mükelleflerinin hangi kaynaktan olursa olsun yaptıkları bütün faaliyetlerin sonuçları Gelir Vergisi Kanunu’nun ticari kazancın tespitine ilişkin hükümlerine göre tespit edilmekte ve kurum kazancının hesaplanmasında dikkate alınmaktadır.

Kurumlar vergisi mükelleflerinin kar paylarını, tahakkuk esasına göre dönem kazancına eklemeleri ve kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan etmeleri gerekmektedir. Bu gelirler üzerinden katılım bankaları tarafından tevkif edilen vergiler, kurumlar vergisi beyannamesi üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilebilecektir.

Sonuç olarak, gelir vergisi mükellefleri katılım bankalarından elde ettikleri kar paylarını hiçbir şekilde beyannamelerine dâhil etmeyecek ve tevkif edilen vergiyi ise beyanname üzerinden hesaplanan vergiden indiremeyeceklerdir. Tevkifat gelir vergisi mükellefleri tarafından elde edilen kar payları için nihai vergileme olacaktır. Kurumlar vergisi mükellefleri ise elde ettikleri kar paylarının brüt tutarını kazançlarına ekleyecek ve tevkif edilen vergiyi beyannameleri üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edebileceklerdir.

2.2. Gelir Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

2.2.1. Gelir Vergisi Kanunu’nda Kar Paylarının Vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanun’u geliri, “*gerçek kişilerin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safı tutarı*” olarak tanımlamış ve yedi adet kazanç ve irat unsuru saymıştır. Bunlardan biri de sahip olunan sermaye üzerinden elde edilen menkul sermaye iratlarıdır. Menkul sermaye iratlarını sıralayan 75 inci maddenin 12 nci fıkrasında katılma hesaplarından elde edilen kar payları şu şekilde yer almıştır.

“12. Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları.”

Menkul sermaye iratları için Kanun’un 75 inci maddesinde genel bir tanım yapılmış ve *“sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratların menkul sermaye iradı”* olduğu belirtilmiştir.³³

Tanıma baktığımızda iki ana unsur olduğunu görmekteyiz.³⁴

- *Gelir, nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde edilmiş olmalıdır.*
- *Gelir, sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışındaki faaliyetlerden elde edilmiş olmalıdır.*

Tanımda menkul sermaye iradının *nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde edilmiş gelir* olarak ifade edilmesi ile yetinilmemiş, birde *ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında* olduğu belirtilmiştir. Hesap Uzmanları Derneği tarafından her yıl güncellenerek yayımlanan *Beyanname Düzenleme Kılavuzu*’nda Kanun’un bu yaklaşımı şu şekilde açıklanmıştır.³⁵

³³ “Kar payı” ifadesini metne ekleyen 2361 sayılı Kanunun gerekçesinde; bu ifadenin ticaret hukukuna uygun bir şekilde “temettü” terimi yerine kullanıldığı belirtilmiştir. Dolayısı ile buradaki ifade maddenin 1, 2 ve 3 numaralı bentlerinde yer alan kar paylarına karşılık gelmektedir.

“1. Her nevi hisse senetlerinin kâr payları (kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kâr payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler ile Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım fonları katılma belgelerine ödenen kâr payları ile konut finansmanı fonlarını temsilen ihraç edilen ipotēge dayalı menkul kıymetlere ve varlık finansmanı fonlarını temsilen ihraç edilen varlığa dayalı menkul kıymetlere ödenen faiz, kâr payı veya benzeri gelirler dâhil.);

2. İştirak hisselerinden doğan kazançlar (Limited Şirket ortaklarının, iş ortaklıklarının ortakları ve komanditerlerin kâr payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar bu zümreye dâhildir. Kooperatiflerin ortakları ile yaptıkları muamelelerden doğan kârların ortaklara, kooperatifle yaptıkları muameleler nispetinde tevzii, kazanç dağıtımı sayılmaz.)

3. Kurumların idare Meclisi Başkan ve üyelerine verilen kar payları.”

³⁴ *Beyanname Düzenleme Kılavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş., 2016, Syf:255

³⁵ *Beyanname Düzenleme Kılavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş., 2016, Syf:255

"...ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında" ifadesi, nakdi sermaye ve menkul kıymetlerin söz konusu faaliyetlere bağlılığı veya bağımsızlığı (faaliyetler dolayısıyla elde edilip edilmediği) anlamında değil; ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerine yöneltilen (tahsis edilen), başka bir anlatımla bu alanlarda değerlendirilen sermaye ile menkul kıymetlere veya faiz karşılığı borç verme alanlarına yöneltilen sermayeyi birbirinden ayırmak, daha doğrusu karıştırmaları önlemek için kullanılmıştır. Zira, ticari faaliyete yöneltilmiş bulunan bir sermayenin de son tahlilde bir nakitten karşılanmış olduğu, dolayısıyla ticari faaliyetten elde edilen karın da menkul sermaye iradı sayılması gerektiği iddia edilebilecektir. Bu tür tartışmalara baştan engel olmak için tanım yapılırken "dışında" deyimine yer verilerek konuya açıklık getirilmiştir."

Kanun kullanmış olduğu bu ifadelerle menkul sermaye iratlarının sadece nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen değerlerden elde edilebileceğini belirtmektedir. Katılma hesaplarından elde edilen kar payları da bu şekilde değerlendirilmiş ve menkul sermaye iradı olarak sınıflandırılmıştır.

2.2.2. Gelir Vergisi Kanunu'nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi

2.2.2.1. Menkul Sermaye İratlarının Kaynağından Olumsuz Doğmaması Kuralı

Menkul sermaye iratları mahiyetleri gereği kaynağından olumsuz doğmaz. Diğer bir anlatımla menkul sermaye niteliğindeki varlıklar irat getirmediği takdirde ortaya çıkan bir zarardan söz edilmez.³⁶ Gelir Vergisi Kanunu bu kuralı 88 inci maddesinde yer alan *"Menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarında, gider fazlalığından doğanlar hariç, sermayede vukua gelen eksilmeler zarar addolunmaz."* şeklindeki düzenlemeyle ifade etmiştir.

Örneğin sahip olunan hisse senetleri için kar dağıtım kararı alınması durumunda, bu kaynaktan elde edilmiş bir kazanç olacak ve vergilendirme gündeme gelecektir. Kar

³⁶ *Beyanname Düzenleme Klavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş., 2016, Syf:279

dağıtım yapılmaması durumunda ise vergisel açıdan bir sonuç doğmamaktadır. Burada *üçüncü* bir durum, yani hisse senedinin ait olduğu şirketin zarar etmesi durumunda bu zararın hisse senedi sahiplerinden, ellerinde bulunan hisse sayısı oranında tahsil edilmesi gibi bir olay söz konusu değildir. İstisnai olarak hisse senedinin değer kaybetmesi benzeri bir durum ortaya çıkabilir, ancak bu durumda, yapılan yatırımdan zarar doğmasından değil sermayede meydana gelen kayıptan, diğer bir ifadeyle yatırım sahibinin mal varlığında azalmadan söz edilir. Değer düşüklüğü doğrudan yatırımın kendisi ile ilişkilendirilir ve ortaya çıktığı dönemin değil, menkul kıymetin elden çıkarıldığı dönemin zararı olarak değerlendirilir.³⁷ Vadeli mevduat hesaplarında da vergilendirme buna benzer şekildedir.

Katılma hesaplarına yapılan yatırımlar karşılığında, hesap sahibine herhangi bir nam altında daha önceden belirlenmiş bir getiri garantisi verilmesi mümkün olmadığı gibi, bu hesaplara yatırılan anaparanın, aynen geri ödenmesi de garanti edilemez.³⁸ Dolayısıyla her ne kadar gerçekleşme ihtimali düşük olsa da katılma hesaplarından oluşan fon havuzlarında zarar meydana gelebilir. “Katılma hesabına yatırım yapanlar fonlarını katılım bankalarında, İslam fihkî ve hukukî boyutu ile bu zarara razı olarak

³⁷ Menkul kıymetin değer kaybetmesinden dolayı ortaya çıkan bir zarar olsa da bu zararın menkul kıymetin getireceği iratla herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır. Zira Gelir Vergisi Kanunu menkul kıymet alım satımından elde edilen gelirleri menkul sermaye iradı ile ilişkilendirmemiş, alım satımın devamlı olarak yapılmasını ticari kazanç kapsamına alırken, bunun dışındakileri diğer kazanç ve irat (değer artış kazancı) olarak değerlendirmiştir.

“Ticari Kazancın Tarifi

Madde 37

5. Kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım-satımı ile devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden;

Değer Artışı Kazançları

Mükerrer Madde 80

1. İvazsız olarak iktisap edilenler ile tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar.”

Vergi Usul Kanunu’nun 279 uncu maddesinde, hisse senetleri ile fon portföyünün en az % 51’i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle değerlendirileceği belirtilmiştir. Bu hüküm gereğince vergilendirme dönemlerinde hisse senetleri bilançoda alış bedeli ile gösterilmeye devam edecek, değerlerinde bir artış veya azalma olsa bile bu fark vergi matrahına intikal edilmeyecektir. Ne zaman hisse senedi elden çıkarılırsa o zaman alış bedeli ile satış bedeli ve masraflar toplamının arasındaki fark, satışın yapıldığı dönemin faaliyet sonuçlarına kar veya zarar olarak aktarılacaktır.

³⁸ Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 6: Katılım fonlarına ilişkin genel koşullar,

<http://tkbb.org.tr/sss-yeni#1654>, Erişim Tarihi:05.04.2019

değerlendirirler.”³⁹ Hesabın mahiyeti gereği yatırım yapanın bu zararı üstlenmesi gerekmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkması halinde gelir vergisi mükellefi bir gerçek kişinin bu zararı vergi matrahından indirip indiremeyeceği konusunda vergi kanunlarında bir düzenleme bulunmamaktadır.

Yukarıda da aktarıldığı üzere, menkul sermaye iratları kaynağından olumsuz doğmamakta, vergilendirme bu prensipten hareketle yapılmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu’nun 88 inci maddesinde yer alan düzenleme, katılma hesaplarının kar zarar ortaklığı esasına göre oluşturulmaları kuralı ile uyusmamaktadır.

Öte yanda 88 inci madde gereğince menkul sermaye iratlarına yapılan yatırımlardan zarar doğması, sadece iradın elde edilmesi için yapılan giderlerin (komisyon, aracı ücreti, kırtasiye vb.) irat miktarını geçmesi durumlarında ortaya çıkmaktadır. Aslında Kanun’un bu düzenlemesinin, katılma hesabından doğan zararın vergi matrahından indirilmesinin önünü kapattığı dahi söylenebilir.

Özetlenecek olunursa burada şu hususa dikkat çekmek istenilmektedir. Vergi mevzuatı katılma hesaplarına yapılan yatırımlardan elde edilen kar paylarını menkul sermaye iradı olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu sınıflandırma yapılırken katılma hesaplarını vadeli mevduat hesaplarından ayıran en temel hususlardan biri göz ardı edilmiştir. Zira Kanun’da katılma hesabında zarar oluşması durumunda mükelleflerin bu zararı beyannamelerine hangi şekilde intikal ettirecekleri ve bu hesapların dönem sonlarındaki değerlemesinin nasıl yapılacağı hususunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Yani bir kaynaktan elde edilen gelir vergilendirilmiş, ancak aynı kaynaktan zarar doğma ihtimalinin de olduğu hususu dikkate alınmamıştır.

2.2.2.2. 191 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği’nin Katılma Hesaplarından Elde Edilen Kar Paylarını Faiz Olarak Nitelemesi

Gelir Vergisi Kanunu’nun kar paylarını menkul sermaye iradı olarak değerlendirmesinde ki yaklaşım 191 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği’nde ortaya

³⁹ Yusuf Dinç, *Katılım Bankalarında Havuzlar ve Birim Hesap Değeri; Vade Uyumsuzluğu ve Fon Kullandırma Üzerine Öneriler*, Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 2017, Cilt 1, Sayı 2

konulmuştur. Tebliğin “*Kar Payı Kavramı ve Türleri*” başlıklı kısmında aynen şu ifadeler yer almaktadır.

“Aynı fıkranın 12'nci bendinde, faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabına ödenen kar payları da menkul sermaye iradı sayılmıştır. Söz konusu menkul sermaye iratları anılan bentte "kar payı" olarak sayılmakla beraber, bu iratlar bir alacak hakkına dayanmakta olduğundan vergi uygulaması bakımından faiz olarak kabul edilmekte ve faizlerin tabi olduğu hükümlere göre vergilendirilmektedir. Dolayısıyla, bunlar kurumlardan alınan kar payı kavramı içinde değerlendirilmeyecektir.”

Burada, “*içinde değerlendirilmeyeceği*” ifadesi ile kastedilen kar payları, Gelir Vergisi Kanunu’nun 75 inci maddesinin ilk üç bendinde sayılan ve kurumlar tarafından ortaklara, hisse senedi sahiplerine, idare meclisi başkan ve üyelerine dağıtılan kar paylarıdır. Vergi mevzuatında kar payı ibaresinin daha çok bunlar için kullanıldığı, katılım bankalarının dağıttığı kar paylarının ise vergi mevzuatında yeni yeni yer bulmaya başladığı daha önceki kısımlarda aktarılmıştı.

Tebliğde, katılım bankalarının dağıtmış olduğu kar payının kurumlardan elde edilen kar paylarından farklı olduğu belirtilerek, isim benzerliğinden dolayı karıştırılmalarının önüne geçilmek istenilmiştir. Ancak devamında katılma hesabından elde edilen kar payları, alacak hakkına dayandığından bahisle faiz olarak değerlendirilmiş ve faizlerin tabi olduğu hükümlere göre vergilendirildikleri ifade edilmiştir. Tebliğ katılma hesaplarının kar zarar ortaklığı temelinde oluşturulduğu gerçeğini göz ardı etmiş ve bu hesapların alacak hakkına dayandığını belirtmiştir. Oysa 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 144 üncü maddesinde mevduat hesaplarına sağlanan menfaatler için faiz ibaresi kullanılırken, katılma hesaplarına sağlanan menfaatler için kar ibaresi kullanılmıştır.⁴⁰ Bu yaklaşım her iki hesaptan elde edilen gelir türlerinin farklı değerlendirilmesi gerektiğine yönelik bir karine olarak görülmelidir.

⁴⁰ “Faiz oranları ile diğer menfaatler

Gelir Vergisi Kanunu’nu genel olarak katılma hesaplarından elde edilen kar paylarını münferit bir menkul sermaye iradı olarak değerlendirmiştir. Ancak Tebliğ katılma hesaplarına yatırılan tutarları bankaya verilen borç olarak değerlendirmiş ve buradan elde edilen geliri faiz olarak sınıflandırmıştır. Bu yaklaşım katılım bankaları tarafından yapılan muamelelerin vergilendirilmesinde de ortaya çıkmıştır.

Katılma hesaplarının ortaklık temelinde işletilen hesaplar olduğu hususunun ve bu hesaplar için yapılan ödemelerin faiz değil, hesaplara yatırılan paraların işletilmesi suretiyle elde edilen kardan yatırımcıya düşen pay olduğu hususunun mevzuatta açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2.3. Kurumlar Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

2.3.1. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Kar Paylarının Vergilendirilmesi

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 6 ncı maddesi, safi kurum kazancının, Gelir Vergisi Kanununun ticarî kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanması suretiyle tespit edileceğini belirtmiştir. Bu hüküm gereğince kurumların elde ettikleri kazançların tamamı, kaynağı ne olursa olsun ticari faaliyetten elde edilmiş kazanç olarak vergilendirilmektedir. Bundan dolayı kurumlar vergisi mükelleflerinin katılma hesaplarından elde ettikleri kar payları ticari kazancın bir unsuru olmaktadır.

2.3.2. Kurumlar Vergisi Kanunu’nun Kar Paylarının Vergilendirilmesine İlişkin Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi

Kurumlar vergisi mükellefleri tarafından elde edilen *kar payları*, gelir vergisi mükelleflerinden farklı olarak menkul sermaye iradı değil kurum kazancının bir unsuru olarak değerlendirilecek ve kurumun yapmış olduğu ticari faaliyetin sonucunda elde edilmiş bir kazanç muamelesi görecektir.

“MADDE 144.- Bakanlar Kurulu, bankaların ödünç para verme işlemleri ve mevduat kabulünde uygulanacak azamî faiz oranlarını, katılma hesaplarında kâr ve katılma oranlarını, özel cari hesaplar dahil bu maddede belirtilen işlemlerde sağlanacak diğer menfaatlerin nitelikleri ile azamî miktar ya da oranlarını tespit etmeye, bunları kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkilidir. Bakanlar Kurulu, bu yetkilerini Merkez Bankasına devredebilir.”

Bunun dışında Kanun'un *İndirilecek Giderler* başlıklı 8 inci maddesinde “*Katılım bankalarının katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları.*” ifadesi yer almıştır. Bu ifade katılım bankalarına, katılma hesapları için dağıttıkları kar paylarını kurum kazancının tespitinde gider olarak indirme imkânı vermektedir. Öte yandan 1 Seri No'lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nde de belirtildiği üzere, katılım bankaları ödemiş oldukları kar paylarını Gelir Vergisi Kanunu'nun 40 ıncı maddesinin birinci fıkrasının ilk bendinde yer alan ticari kazançtan indirilecek giderlere ilişkin düzenleme kapsamında indirme imkânına da sahiptirler.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda katılma hesaplarında zarar oluşması durumunda bunların nasıl değerlendirileceği hususunda açık bir düzenleme bulunmasa bile kurumlar vergisi mükellefleri bu zararları Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazancın tespitine ilişkin hükümleri kapsamında indirim konusu yapabileceklerdir. Bu indirimin kaynağı da yine Kanun'un ticari kazançtan indirilebilecek giderleri belirleyen 40 ıncı maddesinin birinci fıkrasının ilk bendinde yer alan “*Ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için yapılan genel giderler.*” hükmü olacaktır.

2.4. Vergi Usul Kanunu'nun Alacakların Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

2.4.1. Vergi Usul Kanunu'nun Alacakların Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri

İşletmelerin sonsuz kabul edilen ömürleri belli faaliyet dönemlerine bölünmekte ve faaliyet sonuçları bu dönemler itibarıyla tespit edilmektedir. Bu durum dönem sonu envanter ve değerlendirme işlemlerini zorunlu kılmaktadır.⁴¹ Vergi Usul Kanunu 258 inci maddesinde değerlemeyi “*vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti*” olarak tanımlamıştır. Değerlemenin yapılmasındaki maksat işletmede kayıtlı bulunan mevcutların değerlendirme günündeki değerlerinin tespit edilmesi, böylece oluşan fazlalık veya eksilmelerin vergi matrahına intikal ettirilmesidir.

İşletmelerde kayıtlı bulunan iktisadi kıymetlerin değerlendirilmesinde uygulanacak esaslar Vergi Usul Kanunu'nun üçüncü kitabını oluşturan 258 - 330 maddelerinde yer alırken

⁴¹ Muzaffer Küçük, *Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri*, Yaklaşım Yayınları, Ocak 2017, Syf:12

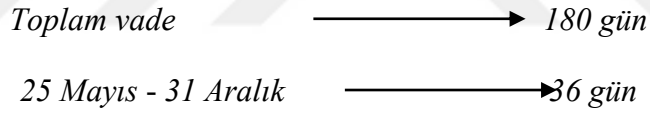
“alacaklar”ın değeri 281 inci maddede yer almıştır. Kanun’un 281 inci maddesi gereğince: “Alacaklar mukayyet değerleriyle değeri, mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değeri gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınacaktır.”

Mukayyet değeri, defter kayıtlarında yazılı değeri ifade etmektedir. Yani alacak, değeri gününde defter kayıtlarında hangi tutarla kayıtlı ise bu tutar üzerinden dikkate alınacaktır. Alacağın mevduat veya kredi sözleşmesi kaynaklı olması durumunda ise henüz tahsil edilmemiş olsa bile, değeri günü itibarıyla doğmuş olan faizleri de alacağı dâhil edilecek ve gelir hesaplarına aktarılacaktır.

Örnek:

Nakit fazlası olan 100.000,00 TL, 25 Kasım 2018 tarihinde 180 gün vade ile mevduat hesabına yatırılmıştır. Hesaba ödenen faiz oranı yıllık %24 olup faiz ödemesi vade sonunda yapılacaktır.

Değeri günü olan 31 Aralık 2018 de vadeli mevduat hesabında tahakkuk etmiş olan faiz tutarı şu şekilde olacaktır.

$$\frac{100.000 * 36 * 24}{36000} = 2.400$$

Vergi mevzuatının benimsemiş olduğu tahakkuk esası gereği, vadeli mevduat hesabında tahakkuk etmiş olan 2.400 TL faiz, henüz tahsil edilmemiş olsa da değeri günü itibarıyla gelir hesaplarına kaydedilecek ve vergi matrahına dâhil edilecektir. Vade tarihinde ödeme yapıldığında ise bu kısım için sadece tahsilat kaydı yapılacaktır.

2.4.2. Katılma Hesaplarının Dönem Sonu Değerleme İşlemleri ve Bu İşlemlerin Değerlendirilmesi

Vergi Usul Kanunu'nun alacakların değerlemesine ilişkin düzenlemeleri yukarıda aktarıldı. Bu düzenlemelerinin aktarılmasındaki maksat, vergi mevzuatında katılma hesaplarına yatırılan paraların değerlemesine ilişkin boşluğa dikkat çekmektir. Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeyi düzenleyen üçüncü kitabında katılma hesaplarının değerlemesi ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu hesapların değerlemesi, mükellefler tarafından 281 inci maddesinin *mevduat hesaplarının değerlemesine* ilişkin hükümlerine istinaden yapılmakta, hesaptan elde edilecek kar payları yasal defterlere faiz geliri olarak yansıtılmaktadır.

Katılma hesaplarının işletilmesinden doğan kâr veya zararın, her vade grubunun toplam fon havuzu içindeki ağırlığı oranında hesaplanması gerekmektedir.⁴² Katılma havuzlarında biriken fonların işletilmesinden oluşan fonlar günlük olarak değerlendirilir ve birim hesap değeri olarak adlandırılan bir yöntemle kar/zarar sunulur.⁴³ Birim değeri katılma hesaplarının işletilmesi sonucu kâr veya zarar edildiğinde değişen bir ağırlık birimidir. Her gün veya her hafta sonu, söz konusu gün veya hafta içinde elde edilen kâr veya zararın eklenmesiyle yeniden hesaplanır ve bir sonraki gün veya hafta sonuna kadar geçerli olmak üzere ilan edilir.⁴⁴ Ayrıca katılım bankaları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kâra katılma oranlarını veya tahmini kâr oranını serbestçe belirleyebilirler. Belirlenmiş katılma oranı veya tahmini kar oranı, katılmama hesabının açıldığı anda hesap cüzdanına kaydedilir.⁴⁵

Yönetmelik düzenlemesi gereğince, katılım fonu hesapları üzerinde hesap sahibinin talep hakkı ve katılım bankasının ödeme yükümlülüğü; katılma hesaplarında vade

⁴² Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 6: Katılım fonlarına ilişkin genel koşullar

⁴³ Yusuf Dinç, Katılım Bankalarında Havuzlar ve Birim Hesap Değeri; Vade Uyumsuzluğu ve Fon Kullandırma Üzerine Öneriler, Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 2017, Cilt 1, Sayı 2

⁴⁴ Küçükocaoğlu, Güray, *İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları*, Syf:16 <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc>, Erişim Tarihi: 10.04.2019

⁴⁵ Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 6: Katılım fonlarına ilişkin genel koşullar

sonunda geçerli birim hesap değeri kadardır. Katılma hesabının karla mı yoksa zararla mı sonuçlanacağı vade tarihindeki birim hesap değeri dikkate alınarak belirlenecektir.⁴⁶

281inci madde “alacakların” değerlemesini düzenlemektedir. Hem madde başlığı hem de mevduat hesapları ile aynı esaslar üzerinden değerlendirilmek, katılma hesaplarının mahiyeti ile uyuşmamaktadır. Vadeli mevduat hesabına yatırılan tutar bankaya belli bir ivaz karşılığında borç olarak verilmekte ve bu ivaz, belirlenen vade içerisinde tahakkuk etmektedir. Katılma hesapları ise ortaklık sözleşmesi ile kurulmakta ve kar payları, dâhil edildikleri fon havuzunun işletilmesinin sonucuna bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Katılım bankasının fonun işletilmesinden zarar etmesi halinde anaparayı dahi kaybetme riski bulunmaktadır.

Katılma hesapları değerlendirme günü itibariyle ilan edilmiş olan birim değerinin esas alınması ve “birim değeri ile hesap değerinin çarpılması suretiyle yatırım sahibinin fon üzerindeki hakkının tespit edilmesi mümkündür.”⁴⁷ Ancak Vergi Usul Kanunu değerlendirme ölçülerini ve mükelleflerin bu ölçülerden hangisini tatbik edeceklerini açık bir şekilde belirlemiş olduğundan mükelleflerin bu ölçüler arasından seçim yapma veya farklı bir ölçüyü tatbik etme serbestileri bulunmamaktadır.⁴⁸

Vergi Usul Kanunu’nun 281 inci maddesinin ilk fıkrasının aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmesi halinde, katılma hesaplarının değerlemesi madde de açık bir şekilde zikredilmiş, böylece hem alacaklardan hem de vadeli mevduat hesaplarından ayrılmış olacaktır. Diğer yandan değerlendirme gününde hesabın dâhil olduğu fon zararda ise bu zarardan hesaba düşen kısmın, yasal defterlere aktarılmasına da imkân sağlanmış olunacaktır. Bunları sağlamak için 281 inci maddenin başlığının katılma hesaplarını da kapsayacak şekilde, “*Alacaklar, Vadeli Mevduat Hesapları ve Katılma Hesapları*”

⁴⁶ Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,

“Madde 3: Tanımlar, **Birim hesap değeri:** Katılma hesabının cari değerini belirleyen ve birim değeri ile hesap değerinin çarpılması suretiyle hesaplanan, katılma hesabı sahibinin, üzerinde hak iddia edebileceği tutar.”

⁴⁷ Yusuf Dinç, *Katılım Bankalarında Havuzlar ve Birim Hesap Değeri; Vade Uyumsuzluğu ve Fon Kullandırma Üzerine Öneriler*, Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 2017, Cilt 1, Sayı 2: Syf:11

⁴⁸ Ali Uysal ve Nurettin Eroğlu, *Açıklamalı ve Örnekli Vergi Usul Kanunu*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2009, Syf:468

benzeri bir başlıkla değiştirilmesi ve maddenin 1 inci fıkrasının aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

“Alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Katılma bankalarında açılan katılma hesaplarında bulunan yatırımların değerlemesi, bankanın en son ilan etmiş olduğu birim değer esas alınarak yapılır. ”

2.5. Katılma Hesaplarından Elde Edilen Kar Paylarının Muhasebeleştirilmesi ve Bu İşlemlerin Değerlendirilmesi

2.5.1. Tek Düzen Hesap Planını ve Kar Paylarının Muhasebeleştirilmesi

Tekdüzen Hesap Planı 1994 yılı başından itibaren banka ve sigorta şirketleri dışında kalan işletmelerin tümünde uygulamaya konulmuştur.⁴⁹ İşletmeler, muhasebe sistemlerini tekdüzen hesap çerçevesi ve hesap planı doğrultusunda kurmak zorundadır.

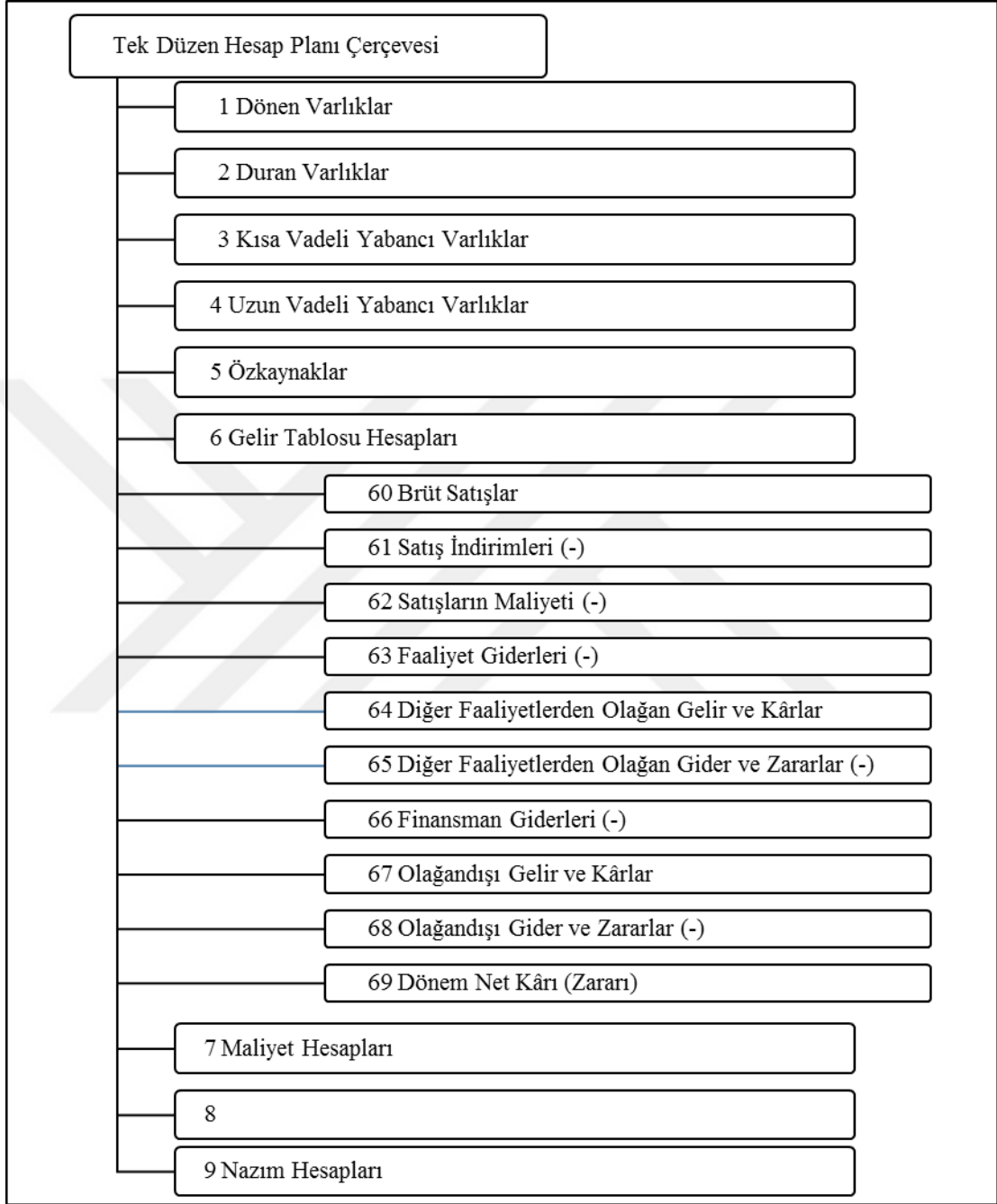
Tek düzen hesap planında *ondalık kodlama sistemi* kullanılmış⁵⁰ ve hesap grupları dokuz başlık altında sınıflandırılmıştır.

⁴⁹ Orhan Sevilengül, *Genel Muhasebe*, Gazi Kitapevi, Ankara 2009, Syf:112

⁵⁰ Orhan Sevilengül, *Genel Muhasebe*, Gazi Kitapevi, Ankara 2009, Syf:112

Şekil 2:

Tek Düzen Hesap Planı Çerçevesi ve Gelir Tablosu Hesapları

İlk beş grup bilanço hesaplarını, altıncı grupta yer alan hesaplar ise gelir tablosu hesaplarını oluşturmaktadır. “Temel finansal tablolardan ikincisi olan ve kar ve zarar

tablosu/cetveli adıyla da anılan”⁵¹ “gelir tablosu; satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kâr ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktadır.”⁵² İşletmelerin belli bir tarih aralığındaki faaliyetlerinin sonuçları gelir tablosunda gösterilir.

Faiz gelirleri, işletmelerin ana faaliyet konuları dışındaki faaliyetlerinden elde ettikleri gelirler olup, gelir tablosunda “64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar” hesap grubu içerisinde yer almıştır. Bu grupta açılmış olan “642 Faiz Gelirleri hesabı, her türlü kısa ve uzun vadeli mali yatırımlardan sağlanan faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır.”⁵³ Sahip olunan iştirakler veya bağlı ortaklık hisse senetleri karşılığında elde edilen kar payları ise, yine aynı grup içerisinde yer alan “640. İştiraklerden Temettü Gelirleri” veya “641. Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri” hesaplarına kaydedilmektedir. Grupta yer alan diğer hesaplar tablodaki gibidir.⁵⁴

⁵¹ Yüksel Koç Yalkın, *Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar*, Tek Düzen Hesap Planı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008, Syf:69

⁵² 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Hesap Planı Açıklamaları

⁵³ 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Hesap Planı Açıklamaları

⁵⁴ 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 2 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 12 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

Şekil 3:

“64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar” Hesap Grubu Altında Açılan Hesaplar

2.5.2. Kar Paylarını Muhasebeleştirmesinin Değerlendirilmesi

2.5.2.1. Katılma Hesabında Kar Oluşması:

Katılma hesaplarına yatırım yapmak genel olarak işletmelerin ana faaliyet konuları arasında yer almamaktadır. Bundan dolayı bu hesaplardan elde edilen kar paylarının “64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar” hesap grubu içerisinde yer alması gerekmektedir. Ancak bu grup içerisinde, katılma hesapları vasıtası ile elde edilen kar paylarının gelir kaydedileceği özel bir hesap belirlenmemiştir. İşletmeler buradan elde ettikleri kar paylarını ekseriyetle, alacaklarından veya mevduat hesaplarından elde

ettikleri faiz gelirlerini izledikleri “642 Faiz Gelirleri” hesabına kaydetmekte ve bu hesap üzerinden döneme ait sonuç hesaplarına yansıtmaktadırlar.

Aşağıda, iki adet işletmenin yasal defterlerinden alınmış olan katılma hesabı kar paylarının tahakkukuna ait örnek kayıtlar aktarılmıştır.

Örnek:

... Makine Ticaret ve Sanayi A.Ş.

102	Bankalar	XX
10201	 Katılım Bankası	
193	Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	X
642	Faiz Gelirleri	XX
64201	 Bankası Katılım Hesabı Kar Payı	
102	Bankalar	X

Örnek:

... Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm San. ve Tic. A.Ş.⁵⁵

102	Bankalar		132.484,13	0,00
10201	TL Hesaplar		2.000,00	0,00
10202056	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım Hesap (USD)	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım Hesap (Usd) Faiz Geliri	860,12	0,00
10202079	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım Hesap (USD)	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım Hesap (USD) Faiz Geliri	68.926,69	0,00
193	Pesin Ödenen Vergiler ve Fonlar		9.089,49	0,00
19301	Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar		9.089,49	0,00
19301001	Banka Faiz Stopajları	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım Hesap ((USD) Stopaj Gideri	129,02	0,00
19301001	Banka Faiz Stopajları	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım Hesap (USD)Stopaj Gideri	8.960,47	0,00
642	Faiz Gelirleri		0,00	69.786,81
64201	Faiz Gelirler		0,00	69.786,81

⁵⁵ Fiş kaydında yer alan bazı hesaplar konu dışı olmaları sebebiyle buraya alınmamıştır. Hesap tutarları arasındaki uyumsuzluk bu durumdan kaynaklanmaktadır.

uj64201001	Vadeli Mevduat Faiz Gelirleri	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım	0,00	860,12
		Hesap (Usd) Faiz Geliri		
64201001	Vadeli Mevduat Faiz Gelirleri	Bank Asya Akdeniz Kurumsal Katılım	0,00	68.926,69
		Hesap (Usd) Faiz Geliri		

İşletmenin faizden elde etmiş olduğu bir gelir bulunmasa bile, katılma hesabından elde edilen kar payları “642 Faiz Gelirleri” hesabında gözükeceğinden, hesaptaki tutarın kaynağına dair bilgi sahibi olmayan üçüncü kişi, bu tutarın faiz geliri olduğunu düşünecektir. Öte yandan literatürün doğru kullanımının, katılım bankaları ile mevduat bankaları arasındaki farkın ortaya konulmasına ve buna dair bilincin geniş bir tabana yayılmasına sağlayacağı katkı göz ardı edilmemelidir. Elde ettiği kazancın faizden mi yoksa kar payından mı kaynaklandığını önemseyen bir işletmenin, bu geliri kayıt altına alan ve ilgili diğer taraflara yansıtan belgelerin, buna uygun düzenlenmesi hususunda gereken hassasiyeti göstermesi gerekmektedir.

Katılma hesaplarına yapılan yatırımlardan elde edilen kar payları, işletmeler açısından genel olarak ana faaliyet dışındaki faaliyetlerden elde edilen kazanç mahiyetinde olduklarından, aynı mahiyetteki diğer gelirler için açılmış hesapların bulunduğu “64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar” hesap grubunda muhasebeleştirilmeleri gerekmektedir.

Yukarıda da aktarıldığı üzere 64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar hesap grubunda yer alan alt hesapların tamamı farklı gelir türleri için açılmış bulunmaktadır. Hesap grubunun mevcut durumundan hareketle, katılma hesabı kar paylarının kaydedilmesi için iki farklı alternatif önerilmektedir.

- 642 Faiz Gelirleri hesabının adı, 642 Katılma Hesabı Kar Payları ve Faiz Gelirleri hesabı olarak değiştirilebilir ve kar payları bu hesapta izlenmeye devam edilir.
- İştiraklere ait hisseler, iştirak ve bağlı ortaklık şeklinde sınıflandırılmakta, bu sınıflandırma yapılırken iştirakteki sermaye payı veya oy hakkının oranı dikkate alınmaktadır.⁵⁶ Dolayısı ile bu iki kaynaktan elde edilen temettüler

⁵⁶ 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Hesap Planı Açıklamaları

arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. 640 *İştiraklerden Temettü Gelirleri* hesabı “640 *İştiraklerden ve Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri*” şekline dönüştürülerek hem iştirak temettü gelirlerinin hem de bağlı ortaklık temettü gelirlerinin bu hesapta izlenmesi mümkündür. Böylece boşalacak olan 641 numaralı hesap “641 *Katılma Hesabı Kar Payı*” ismi veya benzeri bir isimle, katılma hesaplarından elde edilen kar payları için açılabilecektir.

Bu durum, işletme sahip ve çalışanlarında katılım bankalarından elde edilen kar paylarının, mevduat bankalarından veya diğer alacaklardan sağlanan faiz gelirlerinden farklı olduğu yönünde algı oluşmasında ya da var olan algının güçlenmesinde önemli bir etki oluşturacaktır. Bunun yanında işletmeler katılma hesaplarından elde ettikleri kar payları ile faiz gelirlerini ayrı hesaplarda sunma imkânına kavuşmuş olacaktır.

2.5.2.2. Katılma Hesabında Zarar Oluşması:

Katılma hesapları, hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ve anaparanın aynen geri ödenmesi garantisinin verilemediği, toplanan fonların katılım bankalarınca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren hesaplardır.⁵⁷ Bu hesaplara yapılan yatırımlardan zarar doğma ihtimali de bulunmaktadır.

Vergi mevzuatına genel olarak bakıldığında katılma hesaplarından zarar doğma ihtimalinin göz ardı edildiği söylenebilir. Bu yaklaşım bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor olabileceği gibi, daha önce böyle bir durumla karşılaşılmamış olmasından dolayı gündeme gelmemiş de olabilir. Buna paralel olarak *Tek Düzen Hesap Planı*nda katılma

İşletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır. İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır.

İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az % 10 oranında bulunması gerekir.

245. Bağlı Ortaklıklar

İşletmenin doğrudan veya dolaylı olarak yüzde 50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu iştiraklerin sermaye paylarının izlendiği hesaptır. Bağlı ortaklığın sahipliğinin belirlenmesinde yukarıdaki kıstaslardan, yönetim çoğunluğunu seçme hakkı, esas alınır.”

⁵⁷ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 3: Tanımlar

hesabı zararlarının kaydedilebileceği bir hesap açılmamıştır. Öte yandan şunu da belirtmek gerekir ki *Tek Düzen hesap Planı*ndaki bu durum biraz da katılma hesabı kar paylarının menkul sermaye iradı (nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde edilen iratlar) olarak değerlendirilmesinden ileri gelmektedir. Tablodan da görüleceği gibi daha çok faiz ve kurumlardan elde edilen kar payları şeklinde tahakkuk eden bu iratlar için, *Tek Düzen Hesap Planı*nda sadece gelir hesapları açılmıştır. Bu yatırımlar için gider veya zarar hesabı ise bulunmamaktadır. Bu durum daha önce açıklanmış olan “*menkul sermaye iratlarından zarar doğmaz*” prensibi ile örtüşmektedir.

Şekil 4:

Tek Düzen Hesap Planında Yer Alan 64 ve 65 Numaralı Hesap Gruplarının Karşılaştırılması

64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar	65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-)
640. İştiraklerden Temettü Gelirleri	650.
641. Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	651.
642. Faiz Gelirleri	652.
643. Komisyon Gelirleri	653. Komisyon Giderleri (-)
644. Konusu Kalmayan Karşılıklar	654. Karşılık Giderleri (-)
645. Menkul Kıymet Satış Karları	655. Menkul Kıymet Satış Zararları (-)
646. Kambiyo Karları	656. Kambiyo Zararları (-)
647. Reeskont Faiz Gelirleri	657. Reeskont Faiz Giderleri (-)
648. Enflasyon Düzeltmesi Karları	658. Enflasyon Düzeltmesi Zararları (-)
649. Diğer Olağan Gelir ve Karlar	659. Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)

Katılma hesaplarından elde edilen kar paylarının diğer menkul sermaye iratlarından farklı olan yönü, bu hesaplara yapılan yatırımlardan zarar doğma ihtimalinin de bulunmasıdır. Dolayısı ile bu yatırımdan zarar edilmesi durumunda, mükelleflerin bu zararı yasal defterlerine kaydedecekleri ve böylece faaliyetleri ile ilgili finansal tablolarına yansıtabilecekleri bir hesap kodu olması gerekmektedir. Bu eksikliğin, “651” kodlu hesabın “651 Katılma Hesabı Zarar Payı” adıyla veya benzer başka bir adla, hesapta meydana gelen zararların muhasebeleştirilmesinde kullanılmak üzere açılması suretiyle giderilmesi mümkün olacaktır.

Tekdüzen Hesap Planı’nın iki başlık altında yer alan önerilerin dikkate alınması suretiyle yeniden oluşturulması durumunda 64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar ve 65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-) hesap grupları, tablodaki gibi olacaktır.

Şekil 5:

64 ve 65 Numaralı Hesap Gruplarının Getirilen Öneri Sonrası Yeni Durumu

64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar	65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-)
640. İştiraklerden ve Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	650.
641 Katılım Hesabı Kar Payı	651. Katılım Hesabı Zarar Payı
642. Faiz Gelirleri	652.
643. Komisyon Gelirleri	653. Komisyon Giderleri (-)
644. Konusu Kalmayan Karşılıklar	654. Karşılık Giderleri (-)
645. Menkul Kıymet Satış Karları	655. Menkul Kıymet Satış Zararları (-)
646. Kambiyo Karları	656. Kambiyo Zararları (-)
647. Reeskont Faiz Gelirleri	657. Reeskont Faiz Giderleri (-)
648. Enflasyon Düzeltmesi Karları	658. Enflasyon Düzeltmesi Zararları (-)
649. Diğer Olağan Gelir ve Karlar	659. Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)

3. BÖLÜM: KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ VE TÜRK VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ DURUMU

3.1. Murabaha

İslami finans yöntemleri arasında, uygulamasının kolay oluşu ve işlem maliyetlerinin düşük düzeylerde gerçekleşmesinden dolayı çoğunlukla murabaha tercih edilmektedir.⁵⁸ Özel finans kurumları faizsiz finansman araçları arasında murabahaya ağırlık vermişlerdir.⁵⁹ Fonlar; hemen hemen % 90 murabaha esas üzerine ticari veya sınai sektörde kullanılmıştır.⁶⁰ Bu yoğunluk katılım bankalarında da aynı şekilde devam etmiştir. Dolayısı ile katılım bankalarının fon kullandırma işlemlerinin incelenmesinin en önemli ayağını murabaha oluşturmaktadır.

Murabaha işlemlerinin uygulanışı vergilendirme ve belge düzeni açısından özel finans kurumlarında ve katılım bankalarında önemli sayılabilecek bazı farklılıklar göstermektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki bazı ülkelerin yasal mevzuatları İslami bankaların, faaliyetlerini verimli bir şekilde sürdürebilmeleri konusunda yeterli düzenlemeleri içermemektedir. Bunun en belirgin örneklerinden birini murabahada temellük ve kabz meselesinde görmek mümkündür. Şöyle ki, banka malı önce kendisi aldığı zaman gerekli vergileri ödemekte ve ikinci işlem olarak malı müşteriye sattığı zaman başa dönmüş olduğundan aynı vergi yeniden ortaya çıkmaktadır.⁶¹

⁵⁸ Mehmet Bulut, *İslam Ekonomisi Bir Medeniyet Birikimidir*, Albaraka Türk Katılım Bankası 2016, Bereket Dergisi, Sayı:44, Söyleşi: Buğrahan Kırımlı

⁵⁹ Sabri Orman, *Tarih, Uygarlık ve İktisadi Politika Bağlamında Özel Finans Kurumları*. Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları 17. Kültür Kitapları 2, İstanbul 2000, Syf:131-139

⁶⁰ Sebahattin Zaim, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Özel Finans Kurumlarının Sağlıklı Çalışabilmesi için Evvela insan Modelinin Oluşması Gerekir, Mülakatı Yapanlar: Osman AKYUZ/Ahmet ERTURK, Albaraka Türk Yayınları, 2000

⁶¹ İsmail Cebeci,, *Modern İslam Literatüründe Murabaha Tartışmaları*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2010, Syf:127,128

3.1.1. Murabahada Belge Düzeninin Tarihsel Gelişimi

3.1.1.1. Özel Finans Kurumları Tarafından Yapılan Murabaha İşlemlerinde Belge Düzeni

Özel finans kurumları, kar ve zarara katılma esasına göre ülke içinden veya dışından fon toplayan ve topladıkları fonları aynı esasa göre çeşitli yollarla kullanabilen kuruluşlardır. Bu kuruluşlar hemen hemen tüm banka işlemlerini yapabilmekte, “banka benzeri” özellikle “yatırım bankası benzeri” bir kuruluş şeklinde görünmektedir. Bu kurumlar, bankalardan farklı olarak gerektiğinde her türlü ticari faaliyette de bulunabileceklerdir. Bazı konularda bankalardan önemli farklılıklar taşıdıkları için özel bir düzenlemeye tabi tutulmuşlardır.⁶²

19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 83/7506 sayılı Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Özel finans kurumları, işletme konusu ve faaliyet bakımından, hem bir anonim ortaklık, hem de banka gibi düşünülmüş ve faaliyet sahaları geniş tutulmuştur. Esas ve Usullere Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye’de faizsiz bankacılık esaslarına göre çalışan katılım bankalarının yasal dayanağı belirlenmiştir. “Özel finans kuruluşu adı ile faaliyet gösteren kurumlar, sağlam bir hukuki alt yapıya kavuşmalarını temin için Bankalar Kanunu kapsamına alınmışlardır. Bu gelişme ile birlikte temel çalışma prensipleri aynı kalan özel finans kurumları, genel hükümler açısından bankalar ile aynı mevzuatı paylaşmaktadır.”⁶³ 1999 yılında gerçekleşen bu olayın ardından, 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile katılım bankalarının; mevduat bankaları ile aralarındaki hukuki farklılıklar büyük oranda ortadan kalkmıştır.

Hayrettin Karaman özel finans kurumlarının işleyişini şu şekilde aktarmıştır.⁶⁴

⁶² Zühtü Aytaç, *Özel Finans Kurumlarının Hukuki Yapısı*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 41, Mart 1986

⁶³ Fahrettin Yahşi, *Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni*, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/KoseYazilari/20130724152628.pdf>. Erişim Tarihi: 16.04.2019

⁶⁴ Hayrettin Karaman, Faizsiz Finans Kurumları, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0300.htm>, Erişim Tarihi: 08.01.2019

“Türkiye'nin özel şartları yüzünden ticaret malını bedeli karşılığında alıp satmak suretiyle daha ziyade murabaha yapmışlardır. Alıp satma iki şekilde olmuştur.

a) Kurum kendi adamını gönderiyor, malı teslim aldırıp müşteriye teslim ettiriyor, faturalar da buna uygun olarak (biri ilk bayi tarafından satış, diğeri kurum tarafından satış olmak üzere iki fatura olarak) kesiliyor.

b) Kurum kendisinden mal almak isteyen müşteriye (sorudaki ifadeye göre fon kullanmak isteyene) vekâlet veriyor, müşteri kurumun vekili olarak malı -kurum adına- satın alıyor, kuruma fatura kestiriyor, kurum adına malı teslim alıyor, kurumun istediği yere -bu yer kendisinin deposu veya dükkânı da olabilir- naklettiriyor, sonra müşteri sıfatı ile kurumdan o malı satın alıyor, bu sefer de kurum ona fatura kesiyor.”

Özel finans kurumlarının bankacılık işlemleri nedeniyle lehlerine aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi bulunmaktadır. Özel finans kurumlarının kâr/zarar ortaklığından alınan kar payları, akreditif açılması, çek verilmesi, kredi kartı verilmesi, teminat mektubu verilmesi, havale ve transfer işlemleri, kasa kiralama ve kambiyo işlemleri için sürekli banka ve sigorta muameleleri vergisi mükellefiyeti tesisi ettirmeleri gerekmektedir.⁶⁵

Diğer yandan özel finans kurumlarının murabaha işlemlerine ilişkin mal teslimleri, finansal kiralama işlemlerinden elde ettikleri gelirler ve bu kapsamdaki mal teslimleri ile her türlü sabit kıymet, demirbaş gayrimenkul ve hak satışları da katma değer vergisine tabidir. Bundan dolayı bu kurumların, banka ve sigorta kuruluşları dışındaki mali kuruluşlardan farklı olarak sürekli katma değer vergisi mükellefiyeti tesis ettirmeleri gerekmektedir.⁶⁶

⁶⁵ Mahmut Vural, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Finansal Hizmetlerin ve Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi, Albaraka Türk Yayınları, 2000, Syf:227-233

⁶⁶ Mahmut Vural, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Finansal Hizmetlerin ve Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi, Albaraka Türk Yayınları, 2000, Syf:227-233

Özel finans kurumları bankacılık faaliyetleri için 243 Seri No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğine uygun olarak dekont tanzim ederken, katma değer vergisine tabi olan, üretim desteği ve leasing gibi işlemler için fatura düzenlemişlerdir.⁶⁷

Fon toplarken katma değer vergisi ödemeyen konvansiyonel bankalar, Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4-e maddesinde yer alan istisna gereğince fon kullandırırken de katma değer vergisi ile muhatap olmazken cari hesaplar ve katılma hesapları aracılığı ile fon toplayan özel finans kurumları ise fon kullandırma işlemlerine aracılık eden mal ve hizmetlerin hem alınması hem de satılması sırasında düzenlenen faturalarda katma değer vergisi ile karşılaşmıştır. Katma değer vergisi ve banka ve sigorta muameleleri vergisi dışındaki hususlarda ise, her ikisinin de anonim şirket şeklinde kurulmalarından dolayı, bankalar ile özel finans kurumları arasında önemli sayılabilecek farklılıklar bulunmamaktadır.

3.1.1.2. Katılım Bankaları Tarafından Yapılan Murabaha İşlemlerinde Belge Düzeni

Özel finans kurumlarının 5411 sayılı Bankacılık Kanunu bünyesine girmesi birkaç aşamadan oluşan bir süreç sonucunda gerçekleşmiştir. Bu sürecin basamaklarından ilki, 1999 yılında çıkarılan 4491 sayılı yasa ile 4389 Sayılı Bankalar Yasası'na tabii olmaları, ikincisi ise Vergi Usul Kanunu'nun 204 üncü maddesine 31.07.2004 tarihinde eklenen hükümdür. Vergi Usul Kanunu'nun 204 üncü maddesine eklenen hükümde, özel finans kurumlarının vergi kanunları uygulamasında banka olarak addolunacağı belirtilmiştir.

Bu husus 3 No.lu Gider Vergileri Sirkülerinde banka ve sigorta muameleleri vergisi yönünden değerlendirilmiştir. Sirkülere göre: *“Banka ve sigorta muameleleri vergisi uygulamaları açısından özel bir düzenleme yapılmadığı sürece özel finans kurumları banka olarak kabul edilecek ve her ne şekilde olursa olsun yapacakları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben alacakları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi tutulacaktır.”*

⁶⁷ Mahmut Vural, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Finansal Hizmetlerin ve Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi, Albaraka Türk Yayınları, 2000, Syf:227-233

Yukarıda aktarıldığı üzere bu tarihe kadar katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetlerine aracılık eden mal veya hizmeti müşterisine satması işlemi, normal bir mal veya hizmet teslimi olarak değerlendiriliyor ve bu teslim katma değer vergisine tabi tutuluyordu. Bu düzenleme ile birlikte özel finans kurumları vergi mevzuatı nezdinde banka olarak değerlendirileceğinden, bu işlemler banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi olacaktır.

Bu sürecin en önemli basamağını ise özel finans kurumlarının 19.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte “Katılım Bankaları” adını almaları oluşturmaktadır. Bu adımla birlikte katılım bankalarının “banka” hüviyetine bürünme süreci nihayete ermiştir. Katılım bankaları günümüz dâhil faaliyetlerini bankalara ait hukuki mevzuat şemsiyesi altında devam ettirmektedir.

Özel finans kurumlarından bankaya geçiş süreci ile birlikte katılım bankalarının belge düzeninde de değişiklikler olmuştur. Tek fatura uygulamasına geçilerek murabaha, işleme konu malın alım ve satımına ait faturanın satıcı tarafından doğrudan katılım bankasının müşterisine düzenlenmesi suretiyle yapılmaya başlanmıştır.

25 Ocak 2019 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmelikle, “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte” katılım bankalarını ilgilendiren bir takım değişiklikler yapılmıştır. Satım yöntemine dayalı işlemlerde ödemenin katılım bankası vasıtasıyla yapılması, alım satımına ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankası muhafazası hükmü ise aynen yer almıştır.⁶⁸

3.1.2. Murabaha İşlemleri ve Vergi Usul Kanunu

3.1.2.1. Vergi Usul Kanunu’nun Borçlanma Maliyetleri ve Vade Farklarının Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri

Vergi Usul Kanunu’na göre *değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespit edilmesidir*. Kanun’da işletmeye kayıtlı iktisadi kıymetlerin değerlemesinde kullanılacak çeşitli yöntemler belirlemiş ve 274 üncü maddesinde emtianın maliyet bedeli ile değereleceği belirtilmiştir. Bunun yanında

⁶⁸ Vahdet Deniz Akçaoğlu, *Katılım Bankacılığı Mevzuatındaki Güncel Gelişmeler*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:12, Mart - Nisan 2019, Syf:52

makine ve teçhizat, taşıt ve gemi, gayrimenkul, demirbaş gibi iktisadi kıymetin değerkemesi de maliyet bedeli ile yapılacaktır.

Maliyet bedelinin tanımı Kanun'un 262 nci maddesinde yer almıştır. Buna göre maliyet bedeli, *“iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerkinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.”*

Tanıma göre satın alınan emtianın maliyet bedeli; satın alma fiyatına, emtia için ödenmiş olan komisyon, nakliye ve benzeri giderlerin eklenmesi suretiyle tespit edilecektir. “Vergi Usul Kanunu'nun değerkleme ile ilgili düzenlemeleri kesin ve nettir. İster satın alınsın ister imal edilsin emtianın değerklemesi 274 üncü maddeye göre yapılacaktır.”⁶⁹

Kanun'da maliyete dahil edilecek unsurlar sayılmış, borçlanma giderlerinin maliyetle ilişkilendirilmesi hususunda sarıh bir açıklama yapılmamıştır. Hem maliyet bedelinin açıklandığı 262 nci maddede hem de imal edilen emtianın maliyetini oluşturan unsurların sayıldığı 275 inci madde de, borçlanma maliyetlerinin ve vade farklarının emtia maliyeti ile ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceğı hususunda bir ifade yer almamış olup bu hususa ilişkin açıklamalar tebliğler vasıtası ile yapılmıştır.

238 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğı'nde Kanun'un 262 nci maddesine atıfla “bir giderin maliyet bedeline intikal ettirilebilmesi için; iktisadi bir kıymetin edinilmesi veya değerkinin artırılması için yapılan ödemeler ile bunlara benzer ek diğer giderlerden olması gerektiğı” belirtilmiştir. Tebliğ işletmelere, finansman temini maksadıyla bankalar veya benzeri kredi müesseselerinden alınan krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermeleri hususunda serbestlik tanımaktadır. Buna göre mükellefler söz konusu ödemelerini doğrudan gider hesaplarına kaydedebilecekleri gibi, diledikleri takdirde stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmı, bu emtianın maliyetine de dâhil edebileceklerdir.

⁶⁹ Ferhat Fähran, *Vergi Usul Kanunu Muhasebe Uygulamaları ve TFRS/TMS Karşılaştırmaları*, Yaklaşım Yay., 2016, Syf: 55

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından bir mükellefin talebi üzerine 27/02/2015 tarihinde verilmiş olan B.07.1.GİB.4.42.16.01-125[8-2013/811]-27 sayılı Özelge'nin⁷⁰ konu ile ilgili kısımları aynen aşağıya alınmıştır.

“İlgide kayıtlı dilekçenizde; Başkanlığımız ... Vergi Dairesi Müdürlüğünün ... sicil numaralı mükellefi olduğunuzu, alüminyum levha, plaka ve rulo imalatı ile iştirak ettiğinizi, finansman ihtiyacınızı katılım bankaları ile finansman desteği anlaşması (murabaha) yaparak çözmeye çalıştığınızı, yapılan bu anlaşmalarda katılım bankasının, hammadde alışını yaptığınız yere fatura karşılığı ödeme yaptığını, şirketinizin de katılım bankasına anlaşılan kar marjı üzerinden geri ödeme yaptığını, yapılan işlemin bir kredi alışverişi olarak değil de ortak proje yürütülmesi şeklinde olduğunu belirterek, katılım bankalarına yapmış olduğunuz geri ödemeler eşit taksitli olmadığından, projeye ilişkin kar paylarının ödemeye bağlı mı gider yazılacağı, yoksa her bir yıla isabet eden tutarın kar payı oranında hesaplanarak ilgili yıllarda mı gider yazılacağı hususunda Başkanlığımız görüşü talep edilmektedir.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 262 nci maddesinde ...

Bu hüküm uyarınca, giderin maliyet bedeline intikal ettirilebilmesi için iktisadi bir kıymetin edinilmesi veya değerinin artırılması için yapılan ödemeler ile bunlara benzer ek diğer giderlerden olması gerekmektedir.

Aynı Kanunun 274 üncü maddesinde, ...

238 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinin "B-Dönem Sonu Stoklarının Değerlemesi İle İlgili Hususlar" başlıklı bölümünde, işletmelerin finansman temini maksadıyla bankalardan veya benzeri kredi müesseselerinden aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermelerinin zorunlu bulunmadığı, mükelleflerin söz konusu ödemelerini doğrudan gider

⁷⁰ **Özelge:** Vergi Usul Kanunu'nun 413 üncü maddesinde düzenlenmiş olan ve Gelir İdaresi Başkanlığı veya bu hususta yetkili kıldığı makamlar tarafından mükelleflerin, vergi durumları ve vergi uygulaması bakımından müphem ve tereddüdü mucip gördükleri hususlar hakkındaki taleplerine verilen izahatlardır.

olarak kaydedebilecekleri gibi, diledikleri takdirde stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmı maliyete dahil edebilecekleri açıklanmıştır.

Bu açıklamalar dikkate alındığında şirketiniz tarafından mamul haline getirilmek üzere satın alınan hammadde, yardımcı madde ve malzemeler ile üretilen yarı mamul ve mamullerin Kanunun 275 inci maddesi uyarınca emtia kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sözü edilen tebliğde, satın alınan emtianın maliyet bedeline ilişkin açıklamalar yer almakla birlikte, emtia kapsamında değerlendirilen hammaddenin mükellef tarafından işlenmesi ve mamul haline getirilerek depolanması aşamasında, hammaddenin temini maksadıyla katılım bankasından alınan finansman desteği de dâhil olmak üzere kredilere ait kur farkı, faiz ve/veya katılım bankasına ödenen kar paylarının emtianın maliyet bedeli ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu hammaddenin depolanması aşamasından, diğer bir ifadeyle stoklara girdiği tarihten sonra ortaya çıkan kur farkı, faiz, katılım bankasına ödenen kar payları ve komisyon giderlerinin ise maliyetle ilişkilendirilmesi veya doğrudan gider yazılabilmesi de mümkün bulunmaktadır.

Anılan Kanunun 281 inci maddesinde alacakların mukayyet değerleriyle değerlendirileceği, mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacakların değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınacağı hükmü yer almaktadır.

Mezkûr Kanunun 285 inci maddesinde borçların mukayyet değerleriyle değerlendirileceği, mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçların değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınacağı hükmü bulunmaktadır.

369 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinin 3-Alacak ve Borçların Değerlemesi başlıklı bölümünde, vadeli mevduat sözleşmesinden kaynaklanan alacak ve borçların hesap dönemi sonuna kadar hesaplanacak faiziyle birlikte dikkate alınacağı açıklanmıştır.

*Bu itibarla, şirketinizce satın alınan hammaddenin finansmanı için katılım bankasınca sağlanan finansman desteğinin dönem sonlarında kredi sözleşmelerine müstenit borçların değerlemesi gibi değerlendirme gününe kadar hesaplanacak **faizleriyle** birlikte dikkate alınması gerekmektedir.”*

3.1.2.2. Vergi Usul Kanunu’nun Fatura Hakkındaki Düzenlemeleri

Vergi Usul Kanunu’nun 227 nci maddesinde, “*bu kanunda aksine hüküm olmadıkça, bu kanuna göre tutulan ve üçüncü şahıslarla olan münasebet ve muamelelere ait olan kayıtların tevsiği*”nin mecburi olduğu belirtilmiştir. Kanun üçüncü kişilerle yapılan muamelelerin varlığını kanıtlayıcı bilgi veya belgelerin gerek görülen hallerde resmi kurumlara tevsiğini zorunlu kılmaktadır.

Faturanın tanımı ise Kanun’un 229 uncu maddesinde yapılmıştır. Madde faturayı: “*satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari vesika*” olarak tanımlamaktadır. Tevsik vasıtası olarak kullanılabilecek birçok vesika bulunmakla birlikte, fatura bu alanda en geçerli vesikalar arasında önlerde gelmektedir.

Kanun’un 232 nci maddesinde yer alan düzenleme gereğince:

“birinci ve ikinci sınıf tüccarlar kazancı basit usulde tespit edilenlerle defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçiler:

- 1. Birinci ve ikinci sınıf tüccarlara;*
- 2. Serbest meslek erbabına;*
- 3. Kazançları basit usulde tespit olunan tüccarlara;*
- 4. Defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçilere;*
- 5. Vergiden muaf esnafa.*

Sattıkları emtia veya yaptıkları işler için fatura vermek ve bunlara da fatura istemek ve almak mecburiyetindedirler. Dolayısı ile birinci ve ikinci sınıf tüccarlar kazancı basit usulde tespit edilenler dışında

kalanlar tarafından yapılan teslim ve hizmetlerde fatura düzenlenmeyecektir.”

“Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak yayımlanan 243 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile bankalara, döviz alım-satım işlemleri ile menkul kıymetler borsasında aracı kurum sıfatıyla müşterileri adına yaptıkları menkul kıymet alım satımları hariç olmak üzere, yaptıkları bütün hizmetler veya satışlar dolayısıyla lehlerine tahakkuk edecek tutarları fatura yerine geçmek üzere düzenleyecekleri dekontlarla belgeleme zorunluluğu getirilmiştir.”⁷¹

243 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde yapılan açıklamalara göre dekontlar en az iki örnek olacak ve asgari aşağıdaki bilgileri barındıracak şekilde düzenlenecektir.

- *Banka (ve Şube) adı, bağlı olduğu vergi dairesi ve vergi numarası,*
- *Müşteri adı-soyadı/unvanı, adresi, varsa vergi dairesi ve vergi numarası,*
- *Düzenleme tarihi,*
- *Birim kodu seri ve sıra numarası (dekontu düzenleyen her müstakil şube veya birimi tanıtmak üzere verilecek kod numarası ve dekontu düzenleyen her şube veya birim itibariyle her hesap dönemi başından itibaren 1'den başlamak üzere düzenleme sırasına göre verilecek müteselsil sıra numarası),*
- *Satılan emtia veya yapılan hizmetin nevi ve tutarı.*

Tebliğde yapılan düzenlemeler gereğince, bankalar tarafından düzenlenen dekontlar Vergi Usul Kanunu'nun 229 uncu maddesi gereğince düzenlenmesi gereken faturanın yerine geçmekte, ayrıca fatura düzenlenmemektedir.

⁷¹ 23/07/2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.55.15.01-2011-KDV-ÖZE-22-275 sayılı Özelge, <http://www.gib.gov.tr>

3.1.3. Murabaha İşlemleri ve Katma Değer Vergisi Kanunu

Katma değer vergisinin konusunu oluşturan işlemler, Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1 inci maddesinde düzenlenmiştir. Ticarî, sınai, ziraî faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan mal teslimi ve hizmet ifaları, her türlü mal ve hizmet ithalatı ile maddede sayılan diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetler verginin konusunu oluşturmaktadır.

Katma değer Vergisi Kanunu'nun teslim başlıklı üçüncü maddesine göre: *“Teslim, bir mal üzerindeki tasarruf hakkının malik veya onun adına hareket edenlerce, alıcıya veya adına hareket edenlere devredilmesidir. Bir mal üzerindeki tasarruf hakkının iki veya daha fazla kimse tarafından zincirleme akit yapılmak suretiyle, malın bu arada el değiştirmeden doğrudan sonuncu kişiye devredilmesi halinde, aradaki safhaların her biri ayrı bir teslimdir.”*

Katma Değer Vergisi Kanunu özünde mal ve hizmet teslimlerini vergilendirmektedir. Yukarıda aktarılan düzenlemeye göre malın fiili olarak teslimine gerek olmayıp, tasarruf hakkının yani mülkiyetin devri teslimin gerçekleşmesi için yeterlidir. Yapılan işlemin katma değer vergisinin konusu içerisinde yer alıyor olması durumunda, teslimin gerçekleşmesi ile birlikte vergi de doğacaktır. Ayrıca Katma Değer Vergisi Kanun'u açıkça bir mal üzerindeki tasarruf hakkının iki veya daha fazla kimse tarafından zincirleme akit yapılmak suretiyle, malın bu arada el değiştirmeden doğrudan sonuncu kişiye devredilmesi halinde, aradaki safhaların her birinin ayrı bir teslim sayılacağını, dolayısı ile vergilendirileceğini belirtmektedir.⁷² Bu şekildeki her iki teslim için ayrı ayrı vergi hesaplanması gerekmektedir.

Bunun yanında Katma Değer Vergisi Kanunu'nun istisnaları düzenleyen 17/4-e maddesinde *“Banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına giren işlemler ve sigorta aracılarının sigorta şirketlerine yaptığı sigorta muamelelerine ilişkin işlemleri”* katma değer vergisinden istisna tutulmuştur. Bundan dolayı 5411 sayılı Kanun Kapsamında faaliyet gösteren bankaların lehlerine para almaları ile sonuçlanan işlemleri, banka ve

⁷² Bakınız: Katma Değer Vergisi Kanunu, Madde:2/2 - Katma Değer Vergisi Uygulama Genel Tebliği, I/A-2 Teslim

sigorta muameleleri vergisine tabi olacağından katma değer vergisinden istisna olacaktır.

Katma Değer Vergisi Kanunda yer alan bu düzenleme uyarınca, bankalar tarafından yapılan ve banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına girmeyen işlemler katma değer vergisine tabi olacak, banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına giren işlemler ise katma değer vergisinden istisna olacaktır. Kanun düzenlemesinden açıkça görüleceği üzere faaliyeti katma değer vergisinden istisna kılan husus banka tarafından yapılıyor olması değil banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi olmasıdır.

Katma değer vergisinin mükellefi Kanun'un 8 inci maddesinde düzenlenmiştir. Katma değer vergisinin mükellefi esas itibarıyla vergiye tabi işlemleri yapanlardır. Mal teslimi ve hizmet ifası hallerinde mükellef teslimi yapan veya hizmeti ifa edendir.⁷³

3.1.4. Murabaha İşlemleri ve Gider Vergileri Kanunu

Gider Vergileri Kanunu'nun 28 inci maddesine göre: “Banka ve sigorta şirketlerinin 10/06/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.”

Kanunda muamelenin türüne veya mahiyetine yönelik herhangi bir kısıtlama getirilmediğinden, verginin doğması için yapılan muamele sonucunda banka lehine nakden veya hesaben bir para alınması verginin doğması için yeterli olacaktır.

Buradaki ayırıcı husus yapılan işlem sonucunda banka lehine, nakden veya hesaben bir para alınıyor olmasıdır. Kanun hükmüne göre yapılan işlem sonucunda banka lehine bir para alınıyorsa işlem bedeli üzerinden Kanunda belirtilen oranda banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplanacaktır. Bu düzenleme gereğince banka nezdinde borç doğuran işlemler banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusuna girmeyecektir. Örneğin bankanın aktifinde kayıtlı bir taşıtı satması durumunda, banka lehine bir gelir doğacağından alınan bedel üzerinden banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplanması gerekmektedir.

⁷³ Katma Değer Vergisi Kanunu, Madde 8: Mükellef - Katma Değer Vergisi Uygulama Genel Tebliği, I/C Mükellef ve Vergi Sorumlusu

Bankanın taşıtı satın alması durumunda ise, banka lehine alınan bir paradan söz edemeyeceğimizden bu işlem banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına girmeyecektir.

Verginin matrahı Kanun'un 31 inci maddesinde düzenlenmiş ve banka ve sigorta muameleleri vergisinin matrahını 28 inci madde de yazılı paraların oluşturacağı belirtilmiştir.

3.1.5. Murabahanın Vergi Usul Kanunu'nun Borçlanma Maliyetleri ve Vade Farklarının Değerlemesine İlişkin Düzenlemeleri Bağlamında Değerlendirilmesi ve Öneri

Banka veya benzeri finans kurumlarından temin edilen kredilerin emtia alımında kullanılması durumunda işletmelerin, tahakkuk eden faizleri emtia maliyeti ile ilişkilendirmeyi veya doğrudan gider yazmayı tercih etmeleri durumlarına göre aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılacaktır.

Kredinin Tahakkuk Kaydı

102	Bankalar	XX
300	Banka Kredileri	XX

Ödenen Faizin Satın Alınan Emtianın Maliyetine Aktarılması

150/153	İlk Madde ve Malzeme / Ticari Mallar	X
300	Banka Kredileri	XX
102	Bankalar	XXX

Ödenen Faizin Gider Yazılması

300	Banka Kredileri	XX
780	Finansman Giderleri	X
102	Bankalar	XXX

Burada açıklığa kavuşturulmak istenen nokta, murabaha işlemlerinde katılım bankaları tarafından malın maliyetine eklenerek müşteriye yansıtılan tutarla ilgilidir. Cevap aranan soru ise, bu tutar yasal defter kayıtlarına, finansman gideri olarak mı, yoksa doğrudan satın alınan malın maliyeti olarak mı aktarılmalıdır.

Yapılan alışmalar kapsamında örnek alınan bir işletmenin murabaha yoluyla satın aldığı emtia için ödediği kar paylarını her iki şekilde de değerlediği görülmüştür. Bu işletme katılım bankasına ödediği kar paylarını; satın alınan emtianın maliyetine eklediği işlemlerin yanında, 238 Sıra no'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde kredi faizleri için alternatif olarak sunulan, finansman giderleri hesabına aktarmak suretiyle muhasebeleştirdiği işlemleri de olmuştur.

Gelir İdaresi Başkanlığının B.07.1.GİB.4.42.16.01-125[8-2013/811]-27 sayılı zelgesinde, açık bir şekilde katılım bankası ile yapılan murabaha sözleşmesi bir borç sözleşmesi olarak değerlendirilmiş ve katılım bankasına ödenen **kar payları için faiz** ibaresi kullanılmıştır. Bu yaklaşımdan hareketle, murabaha yoluyla sağlanan finansmanın değerlemesinin Vergi Usul Kanunu'nun borçların değerlemesine ilişkin düzenlemelerinin uygulanarak yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bundan dolayı henüz ödeme tarihi gelmemiş olsa bile, değerleme günü itibarı ile tahakkuk etmiş olan kar paylarının maliyete eklenebileceği veya gider yazılabileceği belirtilmiştir.

Aktarılan zelge verilirken, murabahanın bünyesinde yer alan mal alış ve satışları göz ardı edilmiş ve murabaha sözleşmesi bir borç sözleşmesi olarak değerlendirilmiştir. Bundan dolayı katılım bankasına ödenecek tutarlar, bankadan doğrudan finansman sağlanmış gibi değerlenmekte, kar payları faiz olarak nitelenmektedir. Sonuç itibarıyla katılım bankaları tarafından *kar payı* olarak maliyete eklenen tutar, kredi *faizleri* ile aynı uygulamaya tabi tutulmuştur.

Mevcut düzenleme, emtia satın alınmasında kullanılan kredilere ödenen faizlerin değerlemesinde işletmelere iki seçenek sunmaktadır. Murabaha işlemlerinde ödenen kar payları da aynı esaslar üzerinden değerleneceğinden bu seçenekler kar payları için de geçerli olacaktır. zelgedeki bu yaklaşım; kar paylarının kredi faizleri gibi tahakkuk ettiğini kabul ederek, mükelleflerin bu tutarları ortaya çıktıkları dönemlerde maliyete ekleme veya gider yazma şeklinde davranmaya itmektedir.

Kar payı, malın maliyetine katılım bankası tarafından eklenmekte ve bankanın karını oluşturmaktadır. Katılım bankası satın almış olduğu malı, üzerine kar eklemek suretiyle vadeli satmakta, böylece müşterisini finanse etmektedir. İşlemin fiki açıdan sahih olabilmesi ancak; kredili borçlanma değil kredili/vadeli mal satışı olduğunun kabul ile

mümkün olmaktadır. Aksi durum Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ilişkin düzenlemelerine uygun olsa bile, işlemin fıkhi şartlarını içermemektedir.

Zira katılım bankalarının varlık nedeni “faizsizlik ilkesi”dir ve bu ilke altın kuraldır. Faizsizlik ilkesinin ayaklarından biri de, fon kullandırma işlemlerinin nakit kredi verilmeyip, mal veya hizmetin peşin satın alınarak vadeli satılması veya ortaklık kurulması şeklinde ortaya çıkmaktadır.⁷⁴

Murabaha işleminin borç sözleşmesi olarak değerlendirilmesi ve kar paylarının tahakkukunun vadeye bağlanarak faiz olarak nitelendirilmesi bu ilkeyle açık bir şekilde ters düşmektedir. *Tebliğde; kar paylarının ayıca düzenlenerek, henüz işlemin yasal defterlere ilk kaydedildiği aşamada tahakkuk ettiklerinin ve buna uygun olarak değerlenmelerinin gerektiğinin belirtilmesi, murabahanın mahiyetine daha uygun olacaktır.* Böylece kar payları ile kredi faizlerinin bir birinden farklı olduğu ortaya konulmuş olacaktır. Zira kar paylarının satım bedelinin bir parçası olarak sözleşme anında doğduğu kabul edilmektedir. Faiz vadeye bağlı olarak tahakkuk etmekte iken, kar payı sözleşme anında tahakkuk etmekte ancak ödemesi vadeli yapılmaktadır.

Murabahanın sıhhat şartlarının iyi kavranması durumunda önerilen uygulamanın Vergi Usul Kanunu'nun 262 ve 274 üncü maddeleri düzenlemelerine daha uygun olduğu görülecektir. Satım sözleşmesinin kurulması ile birlikte, sözleşmede yer alan bedel, sözleşmeye konu malın ana maliyet unsuru olan iktisap bedeli teşkil etmektedir. Dolayısı ile kar payı satın alma fiyatının bir parçası olarak değerlendiriliyorsa, faiz giderleri ile aynı uygulamaya tabi tutulmamaları gerekmektedir. Burada idrak edilmesi gereken nokta satın alınan malın iktisap bedelinin; katılım bankasına borçlanılan tutarın tamamından yani, anapara ve kar payının toplamında oluştuğudur.

Emtia alımında kullanılan kredilerin *faizleri* ile murabaha işlemlerine ait *kar paylarının* farklı *değerlemesini* gerekli kılan en önemli fark; kar payının satım sözleşmesinin düzenlendiği anda tahakkuk etmesine karşılık, faizinin vadeye bağlı olarak tahakkuk ediyor olmasıdır. Mevcut vergilendirme sisteminin *tahakkuk esası* üzerinden yürüdüğü hususu göz önüne alındığında, kar payları ile faizlerin yasal deftere intikal dönemlerinin

⁷⁴ Temel Hazıroğlu, *Yatırım Vekâleti Hesapları ve Umudu Kuşanmak*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:11, Ocak-Şubat 2019, Syf:48

farklı olması gerektiği görülecektir. Yapılan açıklamalar tabloda örnek üzerinden ayrıca değerlendirilmiştir.

Tablo 2:

Kar Payı ve Faizin Değerlemesinin Örnek Üzerinden Karşılaştırılması

Faiz	Kar Payı
Faiz borç sözleşmesine dayandığından, sözleşmede belirlenen vadelerde tahakkuk etmekte ve Tebliğ’de yapılan düzenleme, faizi tahakkuk ettiği tarihlerde maliyete ekleme veya doğrudan gider yazma hususlarında seçimlik hak tanımaktadır. Örnek: (A) işletmesi bankadan almış olduğu 10.000 TL kredinin tamamını emtia alımında kullanmıştır. Kredi geri ödemesi aylık 3.000 TL olarak 4 eşit taksitte yapılacaktır. ➤ Kredi, emtia alımında kullanıldığından, malın kayıtlara intikalinden sonra tahakkuk eden faizler, tahakkuk ettikleri dönemlerde gider yazabileceği gibi satın alınan emtianın maliyetine eklenmesi de mümkündür. Faizlerin emtia maliyetine dahil edilmesine karar verilmesi halinde emtia maliyeti: - Satın alındığında → 10.000 - 1 Ay sonra → 10.500 - 2 Ay sonra → 11.000 - 3 Ay sonra → 11.500 - 4 Ay sonra → 12.000 olacaktır.	Kar payının sözleşme anında tahakkuk ettiği ve mal bedelinin bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Satın alım bedelinin tamamının (Anapara + kar payı) satın alınan malın kayıtlara intikal ettirildiği tarihte maliyet olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu’nun 262 nci maddesi gereğince bu tutarın tamamı maliyet bedelini oluşturmaktadır. Örnek: Katılım bankası 10.000 TL’ye satın almış olduğu malları, satın alma bedeli üzerine 2.000 TL kar eklemek suretiyle 12.000 TL bedel üzerinden 4 eşit taksitte ödemek şartıyla müşterisine satmıştır. ➤ Müşteri, murabaha konusu malı 10.000 TL’ye satın almış gibi muhasebeleştirmekte, 2.000 TL tutarındaki kar payını taksitlerin ödeme tarihlerinde tarihlerde tercihe binaen gider yazmakta veya maliyet hesaplarına aktarmaktadır. Bu uygulama kar payların tahakkukunu faizle aynı esaslara bağlamaktadır. Bu uygulamaya göre kar payları malın satın alınması tarihinde değil de taksitlerin vade tarihlerinde tahakkuk etmektedir. Kar Paylarının emtia maliyetine dahil edilmesine karar verilmesi halinde emtia maliyeti: - Satın alındığında → 10.000 - 1 Ay sonra → 10.500 - 2 Ay sonra → 11.000 - 3 Ay sonra → 11.500 - 4 Ay sonra → 12.000 olacaktır.

Yukarıda da aktarıldığı üzere murabaha işlemlerinde ödenen *kar paylarının* tamamının satın alma işleminin gerçekleştiği tarihte emtianın maliyetine intikali, Vergi Usul

Kanunu'nun 262 ve 274 üncü maddelerinde yapılmış olan emtia maliyetinin tespitine ilişkin düzenlemelere daha uygundur. Buna imkân sağlanması için 238 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde; *“işletmelerin murabaha suretiyle mal alımlarında katılım bankalarına ödedikleri kar paylarının, iktisap edilen malın maliyetinin ayrılmaz bir parçası olduğu”* belirtilmeli, *“bu kar paylarının satın alma işleminin gerçekleştiği tarihte, iktisap edilen malın maliyetine eklenmesi gerektiği”* açıklanmalıdır.

Diğer yandan vergilendirmede rekabet eşitliğini tesis etmek amacıyla, faizde olduğu gibi kar paylarında da vade tarihi itibarıyla gider yazma veya maliyete intikal ettirme hususunda seçimlik hak tanınması mümkündür. Bu halde ise aynı Tebliğ'e *“işletmelerin murabaha suretiyle mal alımlarında, katılım bankalarına ödedikleri kar payları ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermelerinin zorunlu bulunmadığı, mükelleflerin söz konusu ödemelerini doğrudan gider olarak kaydedebilecekleri gibi, diledikleri takdirde stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmı maliyete dâhil edebilecekleri”* açıklanmalıdır. Böylece kar payları ile faiz giderleri ayrı ayrı zikredilmek suretiyle bir birlerinin yerine kullanılmalarının önüne de geçilmiş olunacaktır.

3.1.6. Murabaha İşlemlerinin Vergi Usul Kanunu'nun Faturaya İlişkin Düzenlemeleri ile Katma Değer Vergisi Kanunu (KDV) ve Gider Vergileri Kanunu (BSMV) Yönünden Değerlendirilmesi ve Öneriler

3.1.6.1. Genel Değerlendirme

Aşağıya da aktarıldığı üzere, ÖZSOY katılım bankalarının murabaha sürecini iki şekilde işlettiklerini belirtmektedir.⁷⁵

“Sipariş Formu Yöntemi: Bu uygulamada, belli bir malı almak isteyen ancak yeterli fona sahip olmayan müşteri, fon ihtiyacını karşılamak için katılım bankasına başvurur ve katılım bankası düzenlenen sipariş formu aracılığı ile söz konusu malı satıcıdan peşin bedel ile satın alır. Daha sonra banka bu malı vadeli olarak müşterisine satar ve mal ilk satıcı tarafından müşteriye teslim edilerek fatura bu kişi adına düzenlenir.

⁷⁵ M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf :163-173

Vekâlet Yöntemi: *Bu yöntemde banka fon ihtiyacını karşılamak için kendisine başvuran müşterisine, belli bir malı banka adına satın alması için vekâlet verir. Mal müşteri tarafından banka adına satın alınır ve banka satıcıya mal bedelini peşin olarak öder. Daha sonrada banka vekâlet yoluyla almış olduğu bu malı vadeli olarak müşterisine satar. İlk satıcı faturayı müşteri adına düzenler ve malı müşteriye teslim eder."*

Murabahanın uygulanışı ile ilgili olarak Aktepe ve Odabaşı da benzer bilgileri vermektedir.⁷⁶

*"Sipariş formu uygulaması en emin ve güzel yoldur. Katılım bankası satıcıya hitaben göndereceği sipariş formu ile talep edilen malı kendi adına satın alacağını ifade etmekte yani icapta bulunmaktadır. Formda yer alan icap metni şu şekildedir: **"finansman sağlama yöntemimize uygun olarak, aşağıda/ekli proforma faturada malı/hizmeti mevcut olması ve satmayı kabul etmeniz halinde firmanızdan TL bedelle satın alıyoruz."***

*Ayrıca formda satıcıya **"Mal(lar)ın / Hizmetin, fatura ve irsaliyesini Müşterimiz adına tanzim ederek, müşterimiz ile mutabık kaldığınız teslim koşullarına uygun olarak müşterimize teslim ediniz. Mal(lar) / hizmet bedelinin havale edileceği banka hesabınızın, bankamıza bildirilmesini rica eder; bu vesileyle hayırlı işler dileriz"** denilmektedir."*

Faizsiz finans kurumunun malı satıcıdan doğrudan kendisinin alması murabaha işlemlerinde asıl kuraldır. Ancak murabaha talebinde bulunan müşteri dışında üçüncü bir şahsa veya çok zorunlu hallerde murabaha talebinde bulunan müşteriye vekâlet vermek suretiyle satıcıdan malın finans kurumu nam ve hesabına alınması da caizdir.⁷⁷ Katılım bankası murabahayı yapmadan önce mal ya da mali hakkın müşterinin uhdesine

⁷⁶ Mehmet Odabaşı, *Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar*, katilimdunyasi.com.tr., Erişim Tarihi: 16.01.2019

⁷⁷ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 8:Murabaha, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018, Syf:207

geçip geçmediğini kontrol eder. Murabahanın geçerli olabilmesi için müşteri ile satıcı arasında daha önceden satış sözleşmesi yapılmamış olmalıdır.⁷⁸

Günümüzde katılım bankaları murabaha konusu malın satın alınması işlemini yaygın olarak müşteriye vekâlet verilmesi suretiyle gerçekleştirmektedir. Katılım bankasının müşterisine vermiş olduğu vekâlette işleme konu malın kendi ad ve namına satın alınmasını istemektedir. Murabahanın sahih olması için işleme konu malın katılım bankası tarafından fiilen veya hükmen teslim alınması şartı yukarıda aktarılmıştır. İşleme konu malın fatura bedeli ile katma değer vergisi toplamından oluşan tutar banka tarafından doğrudan satıcıya aktarılmaktadır. Malın vekâlet suretiyle satın alınması ve bedelin doğrudan satıcının hesabına aktarılması hususları, işleme konu malın katılım bankasına *teslim* edildiğini ispatta vasıta olarak kullanılmakta, işlemin konvansiyonel bankaların kredi kullandırma işlemlerinden farklı olduğu ortaya konulurken ileri sürülmektedir.⁷⁹

Her iki yöntemde de ilk satıcı tarafından katılım bankasının müşterisine düzenlenen tek bir fatura olduğu görülmektedir. Oysa Vergi Usul Kanunu düzenlemelerine göre, murabahada hem katılım bankası tarafından malın alınmasına dair işlemde hem de müşteriye satılmasına dair işlemde ayrı ayrı fatura düzenlenmesi gerekmektedir.

Muamele vergileri yönünde de durum buna benzer şekildedir. İşleme konu malın katılım bankası tarafından satın alınması aşamasında banka lehine yapılan herhangi bir tahsilat olmadığından, işlem katma değer vergisinin konusuna girmektedir. Katılım bankasının malı müşterisine sattığı aşamada ise banka alacaklı olduğundan, işlem banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi olacak ve katma değer vergisinden istisna olacaktır.

⁷⁸İshak Emin Aktepe, *Katılım Bankaları ve Murabaha*, <http://katilimfinansdergisi.com.tr>, Erişim tarihi: 16.01.2019

⁷⁹ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 8:Murabaha, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018

“3/1-4-a: Mümkün olduğu müddetçe, faizsiz finans kurumu mal bedelini satıcıya doğrudan kendisi ödemeli, mal bedeli vekâlet verilen müşterinin hesabına yatırılmamalıdır.

***Fıkhi Hükümlerin Dayanakları:** Faizsiz finans kurumunun mal bedelini satıcıya doğrudan kendisinin ödemesi hükmü, işlemin faizli krediden ibaret bir finansmana dönüşmesi şüphesinden kaçınma düşüncesine dayanmaktadır.”*

Vergi mevzuatında buna yönelik açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen, murabahada satıcının faturayı doğrudan alıcı adına düzenlemesi böylece katma değer vergisinin sadece bir kez uygulanması sağlamaktadır.⁸⁰ Banka, satın aldığı malın müşterisi zaten hazır olduğundan, çok kısa bir zaman dilimi içerisinde malı müşterisine satmakta ve ilk satıcının faturayı doğrudan kendi müşterisine düzenlemesini istemektedir. Bu şekilde banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusuna girmeyen bu işlemde katma değer vergisi hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu vergi satıcı tarafından tahsil edilerek vergi dairesine ödenmekte, alıcı ise ödenen vergiyi ilgili olduğu dönemde indirim konusu yapabilmektedir. Diğer yandan katılım bankaları, malın satış bedelini ve buna eklemiş olduğu kar payını (kar payının üzerinden banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplayarak) müşterisinden tahsil etmektedir.

Burada iki noktanın problemli olduğu değerlendirilmektedir.

- Bunlardan ilki katılım bankasının murabaha konusu malı satın aldığı aşamaya aittir. Katılım bankası işlemin sıhhatine binaen murabaha konusu varlığı satın aldığını beyan etmekte, ancak mevcut yasaların bu işlem için öngördüğü usul düzenlemelerine uymamaktadır. İlk bakışta işlemin fıkhi açıdan sıhhati için fatura düzenleme zorunluluğunun bulunmadığı ileri sürülebilse de, bu durum bir özel hukuk tüzel kişisi olarak katılım bankalarının faaliyet gösterdikleri ülkenin yasalarında yer alan düzenlemelere uyma zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

- İkinci husus murabahanın mevcut uygulamasında, katılım bankasının sadece finans sağlayan konumuna düşmesidir. Örneğin mevduat bankaları bir taşıt alımını finanse ederken sadece bedeli tutarında alıcıya kredi sağlamakta ve verdiği krediyi vadesinde faizi ile birlikte geri tahsil etmektedir. Katılım bankası ise aynı taşıtın satın alınmasını finanse ederken, konvansiyonel bankanın üstlenmediği bir fonksiyonu üstlenmekte, taşıtın önce alıcısı sonrada satıcısı olmaktadır. Ancak mevcut uygulamada, hem işlemin sorumluluğu eksik alınmakta hem de işlemin konvansiyonel bankaların kredi kullandırma işlemlerine aşırı benzemesine yol açılmaktadır. Söz konusu işlemde katılım bankası ne almış olduğu taşıtı kendi

⁸⁰ M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf :163-173

adına tescil etmekte ne de satış aşamasında fatura düzenlemektedir. Yapılan işlemin varlığını tevsik edici mahiyette olan faturaya bakıldığında ne satıcı hanesinde, ne de alıcı hanesinde katılım bankasına rastlanmayacaktır.

İşlemin fıkhi sıhhati açısından katılım bankasının malı sat alması ve maliyetini bildirmek suretiyle müşterisine satması gerekmektedir. Oysa faturada katılım bankası işlemin hiçbir tarafında yer almamaktadır. Hem satıcı hem de alıcı tarafından yapılan işleme ait defter kayıtlarında da durum aynıdır.

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'te 29 Ocak 2019 tarihinde yapılan değişiklikle birlikte finansman destekleri “*satım yöntemi*” başlığı altında toplanmış ve satım yönteminin tanımı şu şekilde yapılmıştır.

“Satım yöntemleri: Finansman sağlama amacıyla müşterinin ihtiyaç duyduğu her türlü maddi ve gayri maddi mallar ile hak ve hizmetin, bedeli satıcıya ödenerek tedarik edilmesi işlemidir. Satım yöntemleri; kâr beyanı ile satım (murabaha), kârsız satım (tebliye), pazarlık usulüyle satım (müsaveme), peşin ödemeli satım (selem), açık hesaplı satım (isticrar), kâr beyanı ile emtia satımı (teverruk) ve eser sözleşmesi (istisna) türlerinden oluşur.”

Yönetmelik murabahayı satım olarak sınıflandırmış ve katılım bankasının fon kullandırma işleminin: mal, hak veya hizmetin tedarik edilerek müşterisine satılması suretiyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu düzenleme katılım bankasının fon kullandırma işlemini alım ve satım yapmak suretiyle gerçekleştirdiğini göstermektedir. Katılım bankalarının mevcut uygulaması ise daha çok Yönetmeliğin 19 uncu maddesinin değişmeden önceki halini yansıtmaktadır.⁸¹

⁸¹ Bankaların Kredi İşlemlerine Dair Yönetmelik, Madde 19: Katılım bankalarınca finansman sağlama yöntemleri

(Değişmeden önceki hali) **a) Kurumsal Finansman Desteği:** Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankasınınca muhafazası zorunludur.

(Değişmeden önceki hali) **b) Bireysel Finansman Desteği:** Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi

Bankacılık mevzuatında yapılmış olan bu düzenlemeye paralel olarak vergi mevzuatında düzenleme yapılması mümkündür. Böylece bankacılık mevzuatına girmiş olan murabaha ve diğer yöntemler vergi mevzuatında da kendisine yer bulmuş olacaktır.

Literatürde katılım bankalarının işlemlerinin konvansiyonel bankalarınkine aşırı benzediği şeklinde yayın bir eleştiri yapılmaktadır. Bu benzerliğin ortaya çıkmasında vergi mevzuatında bulunan boşluğun payı göz ardı edilemez boyuttur. Örneğin Orman, faizsiz finans enstrümanlarının odağında *müşarekenin* yer aldığını ve *mudarebeden* geçerek *murabahaya* doğru devam eden bir silsile olduğunu, özel finans kurumlarının bunlardan daha çok murabahaya yoğunlaştığını ifade etmiştir. Orman'a göre bazı dindar insanlar buna itiraz etmektedir. Onlara göre *murabahanın* faizli işlemlerden herhangi bir farkı yoktur ve bu adeta faizin, murabaha gibi dindar insanlara sempatik gelebilecek bir isim altında İslamileştirilmesi ve meşrulaştırılmasından başka bir durum değildir.

Orman ifadelerine şu şekilde devam etmektedir:⁸²

“Bu itirazın ise ciddiye alınacak tarafı olmakla beraber, daha sağlıklı bir değerlendirme için murabaha işlemine daha yakından bakmak gerekir.

Murabaha, faizsiz finansman enstrümanları dairesinin marjında, yani en dış halkasında yer almakta olup, hemen ötesinde faizli finansman enstrümanları dairesi vardır ve her sınır bölgesi gibi tartışmaya açık bir özellik taşır. Eğer finansal işlemler faizliden faizsize doğru uzanan bir yelpaze şeklinde düşünülürse, murabaha ikisi arasındaki geçiş bölgesini oluşturur ve bundan dolayı, sonunu oluşturduğu dünya ile başını oluşturduğu dünyanın ortak özelliklerini taşır. Hatta eğer faizli ve faizsiz finansman araçlarını iki ayrı küme şeklinde düşünürsek, murabahanın iki kümenin kesişim kümesi olduğu dahi söylenebilir. Dolayısıyla, olaya nereden bakıldığına bağlı olarak, murabahanın her iki alana aidiyeti de

koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin muhafazası zorunludur.

⁸² Sabri Orman, *Tarih, Uygarlık ve İktisadi Politika Bağlamında Özel Finans Kurumları*. Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları 17. Kültür Kitapları 2, İstanbul 2000, Syf:131-139

ileri sürülebilir. Faizsiz işlemler dünyasından bakıldığında onun bir devamı olarak ve faiz olmadığı şeklinde görülebileceği gibi, faizli işlemler dünyasından bakıldığı zaman pekâlâ onun da bir devamı olarak ve faiz gibi görülebilir. Böyle olunca murabahada faize benzeyen taraflar olduğunu söylemenin yanlış bir tarafı yoktur. Yanlış olan, faizli işlemlerden ayrılan bazı tarafları da olduğunu gözden kaçırmaktır.”

Aslında katılım bankalarının murabaha işlemlerine yönelik bazı kesimlerin tereddütleri bazı kesimlerin ise eleştirileri aynı minvalde halen devam etmektedir. Günümüzdeki uygulanış tarzına ve yüklendiği fonksiyona bakıldığında; aynı ismin üstlenilmesi, aynı mevzuata tabi olunması gibi süreçlerin sonucunda, faizli işlemler tarafına daha çok yaklaşıldığı eleştirilerine maruz kalınmaktadır.

Eğer murabaha faizsiz finansman işlemlerinin bir vasıtası olarak kullanılmak isteniyor ve insanların aklında tereddüt bulunmadan bu alana yönelmelerinin sağlanması amaçlanıyor ise; kesişim kümesinde faizli taraftan uzaklaşılması, faizsiz tarafa daha yakın durulması gerekmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise *murabaha* ile finansmanın, *faizli* finansmandan ayrı olan taraflarının ön plana çıkarılması ve bunlara vurgu yapılması olacaktır.

“Katılım bankaları, gelir elde etme amaçlı olarak müşterilerine nakit finansman sağlayamazlar.”⁸³ Finansman sağlama işlemini, geleneksel ticari bankacılık sistemi tarafından kullanılan ürünlerin, kendi yapılarına uygun hale getirilmesi suretiyle oluşan; murabaha, mudarebe, sukuk, muşareke benzeri modellerle gerçekleştirmektedir.⁸⁴ Normal şartlarda murabaha işlemi şekil yönünden fıkha uygundur. İşlemde maksat, bir malı alıp araya vade farkı koyarak satmak ise (mal gerçekten alınıyor ve satılıyorsa) bunda sorun yoktur. İşlemde maksat araya bir işlem sokarak faizli kredi vermek/almak ise bu hile olur.⁸⁵

⁸³ Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Madde 9

⁸⁴ Levent Topçu, *Katılım Bankacılığı Uygulama Modelleri Nelerdir*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:9, Eylül - Ekim 2018, Syf:46

⁸⁵ Hayrettin Karaman, *Faizsiz Finans Kurumları*, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0300.htm>, Erişim Tarihi 25.01.2019

Vergi Usul Kanunu'nun en temel prensiplerinden biri 3 üncü maddesinde yer alan *ispata ilişkin düzenlemedir*. Bu maddeye göre, “*Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.*” Katılım bankaları veya murabahanın diğer tarafında yer alan müşteriler, vergilendirme ile ilgili olarak yöneltilecek, *yaptığınız işlemin gerçek mahiyeti nedir* sorusuna verilecek cevap nasıl olacaktır.

- i. Mal alış ve satışı suretiyle finansman hizmeti sunulmuş ve *kar* elde edilmiştir.
- ii. Borç vermek suretiyle finansman hizmeti sunulmuş ve *faiz* elde edilmiştir.

Maliye idaresi, fatura uygulamasının mevcut halinden hareketle murabahayı konvansiyonel bankaların kredi kullandırma uygulamaları ile aynı şekilde değerlendirmektedir. Nihayetinde de murabaha işlemlerinin ve kar paylarının vergilendirilmesi konvansiyonel bankaların kredi kullandırma işlemlerinin vergilendirilmesine ilişkin esaslar üzerinden yapılmaktadır.

3.1.6.2. Murabahanın Vergi Usul Kanunu'nun Faturaya İlişkin Düzenlemeleri Bağlamında Değerlendirilmesi

“İslâm hukuk doktrininde tarafların maksadını objektif, açık ve kesin olarak ifadeye yarayan söz, yazı, imza, fiil gibi vasıtalara, hatta bazı durumlarda sükûtle satım akdinin kurulabilmesine imkân tanınmıştır.”⁸⁶ Güncel hukuk mevzuatında da borç doğuran sözleşmeler için genel kural olarak şekil serbestisi benimsenmiştir.⁸⁷ Bunun yanında devletler ticari hayatın işleyişini düzenleyici birçok kural ihdas etmekte, hem ticari hayatın işleyişinin sağlanması hem de sağlıklı bir vergilendirilmenin tanzim edilebilmesi için belirlenmiş belgelerin düzenlenmesini ve defter kayıtlarının yapılmasını istemektedir.

⁸⁶ TDV İslam Ansiklopedisi, Ali Bardakoğlu, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, “Bey” maddesi

⁸⁷ Türk Borçlar Kanunu, Madde 12,

“Sözleşmelerin Şekli: Sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir.

Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz.”

Fatura, mal teslimi veya hizmet ifasını tevsik etmek amacıyla, satışı yapan veya hizmeti sunan tarafından düzenlenerek müşteriye verilmektedir. Katılım bankasının müşterisine verilen faturanın ilk satıcı tarafından düzenlenmesi, işlemin Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından verilen bir özelgede şu şekilde değerlendirilmesine yol açmıştır.⁸⁸

“Murabaha, peşin mal alıp, vadeli satma yoluyla fon kullandırma şekli olup kısa vadeli getiri imkanı sağlamaktadır. Murabahada, faizsiz banka, müşterinin istemiş olduğu malı satın almakta ve satın alma fiyatına birtakım maliyetleri ve karı ekleyerek ileri bir tarihte müşteriye satmaktadır. Ancak, özelge talep formu eklerinin tetkikinden şirket tarafından satın alınan hammaddenin finansmanının katılım bankası tarafından sağlandığı ve faturanın da tedarikçi tarafından şirket adına düzenlendiği anlaşılmaktadır. Buna göre, olayda gerçek mahiyet itibarıyla katılım bankası şirketin hammadde alımına finansman desteği sağlamaktadır.”

Aslında aktarılan bu ifadelerin belge düzeni açısından isabetli olduğu ifade edilebilir. Muhtemeldir ki katılım bankaları da değerlendirmenin bu şekilde olduğunun farkında olarak, işlemleri tek fatura üzerinden yürütmektedir. Bir yönüyle bakıldığında bu uygulama işlemin, kolay ve sorunsuz bir şekilde yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Ancak diğer yandan işlemin kamu otoritesi nazarında konvansiyonel bankaların kredi kullandırma işlemleri ile aynı uygulama olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Murabahanın müşteriye vekâlet verilmesi suretiyle icra edilmesinin genel bir uygulama haline gelmesi ve tek fatura; işleme yönelik algının bu şekilde olmasını normal kılmaktadır.

Ayrıca katılım bankasına fatura düzenlenmemesi, murabahada yaygın olarak kullanılan vekâletin mali yönden hiçbir sonuç doğurmamasına neden olmaktadır. İşlemin bütün sonuçları ve sorumluluğu satıcı ve banka müşterisinin üzerine yüklenmektedir.

Murabahanın her iki aşaması da ayrı bir satım akdi olduğundan Vergi Usul Kanunu’nun 229 uncu maddesi gereğince bu işlemlerin fatura ile tevsik edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında 243 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile bankalara,

⁸⁸ 27.02.2015 tarih ve B.07.1.GİB.4.42.16.01-125[8-2013/811]-27 sayılı özelge

yaptıkları bütün hizmetler veya satışlar dolayısıyla lehlerine tahakkuk edecek tutarları fatura yerine geçmek üzere düzenleyecekleri dekontlarla belgeleme zorunluluğu getirilmiş olduğundan, katılım bankasının müşterisine yapmış olduğu satışta fatura düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır. Bu satışın banka dekontu ile yapılması yeterli olacaktır.

3.1.6.3. Murabahanın Katma Değer Vergisi Kanunu'nun Teslime İlişkin Düzenlemeleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Katılım bankaları tarafından yaygın olarak tercih edilen murabahanın tanımı, işlemi yapanların bir tür mal alış verişinin tarafı olduklarını göstermektedir. Bu alış veriş, katma değer gergisinde tanımlanmış olan ve vergilendirilmek istenilen *teslim* fiilinin cereyan etmesine yol açmaktadır.

Murabaha işlemlerinde malın fiili tesliminin yanında hükmi teslimi ile yetinilmesi de mümkündür. İslam dini malın teslim alınmasıyla ilgili olarak belirli bir şekil ve yöntem ortaya koymayıp bunu örf ve teamüle bırakmıştır. Ayrıca teslimdeki amaç, mal üzerinde tasarrufta bulunulmasını sağlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesini sağlayan ve mal üzerinde tasarruf imkânı veren her yöntem malın teslimi anlamına gelir.⁸⁹ Katma Değer Vergisi Kanunu teslimi vergilendirmekte ve vergilendirme için tasarruf hakkının devrini yeterli görmektedir.

Kanun'un 2 nci maddesinde tasarruf hakkının devriyle teslimin gerçekleşmiş olacağı, iki veya daha fazla kimse tarafından zincirleme akit yapılmak suretiyle, malın bu arada el değiştirmeden doğrudan sonuncu kişiye devredilmesi halinde, aradaki safhaların her birinin ayrı bir teslim olduğu belirtilmiştir.

Özetle, fıkhi şartlarını taşıyan bir murabaha işlemi Katma Değer Vergisi Kanunu'nun teslime ilişkin düzenlemeleri ile birlikte değerlendirildiğinde; işleme konu malın katılım bankası tarafından satın alınması safhasının bir teslim, maliyet bedeli üzerine kar eklenerek müşteriye satışı safhasının ise ayrı bir teslim olduğu söylenebilir. Bu durumda her iki teslimde, ayrı ayrı katma değer vergisinin konusuna girmektedir.

⁸⁹AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 8:Murabaha, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018. Syf:225

Katılım bankalarının mal ve hizmet, sabit kıymet, demirbaş ve benzeri alımları katma değer vergisinin konusuna girerken, her ne adla olursa olsun kendi nam ve hesabına para tahsil etmesine yol açan işlemleri banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusuna girmektedir. Murabahanın ikinci işleminde katılım bankası lehine tahsil edilen bir tutar olduğundan, işlem banka ve sigorta muameleleri vergisinin kapsamına girmekte ve Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4-e maddesi gereğince katma değer vergisi istisnasından yararlanmaktadır.

Özel finans kurumlarından katılım bankacılığına giden süreç bankacılık mevzuatı üzerinden gerçekleşmiş; vergi kanunlarında nevi şahsına münhasır sayılabilecek olan ve kendine özgü finansman toplama ve kullandırma yöntemleri bulunan bu kurumların işleyişine yönelik gerekli düzenlemeler yapılmamıştır. Bu konuda öne çıkan tek düzenleme, geçiş sürecinde Vergi Usul Kanunu'nun 204 üncü maddesinde yer almıştır. Ancak bu düzenleme ve devamında gelen geçiş süreci, katılım bankalarının vergi mevzuatı nezdinde konvansiyonel bankalarla aynı prensipler üzerinden değerlendirilmesine yol açmış ve bu durum Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından verilmiş olan özelgelere de yansımıştır.⁹⁰

⁹⁰ 27.02.2015 Tarih ve B.07.1.GİB.4.42.16.01-125[8-2013/811]-27 Sayılı Özelge:

"İlgide kayıtlı dilekçenizde; Başkanlığımız ... Vergi Dairesi Müdürlüğünün ... sicil numaralı mükellefi olduğunuzu, alüminyum levha, plaka ve rulo imalatı ile iştigal ettiğinizi, finansman ihtiyacınızı katılım bankaları ile finansman desteği anlaşması (**murabaha**) yaparak çözmeye çalıştığınızı, yapılan bu anlaşmalarda katılım bankasının, hammadde alışını yaptığınız yere fatura karşılığı ödeme yaptığını, şirketinizin de katılım bankasına anlaşılan kar marjı üzerinden geri ödeme yaptığını, yapılan işlemin bir kredi alışverişi olarak değil de ortak proje yürütülmesi şeklinde olduğunu belirterek, katılım bankalarına yapmış olduğunuz geri ödemeler eşit taksitli olmadığından, projeye ilişkin kar paylarının ödemeye bağlı mı gider yazılacağı, yoksa her bir yıla isabet eden tutarın kar payı oranında hesaplanarak ilgili yıllarda mı gider yazılacağı hususunda Başkanlığımız görüşü talep edilmektedir.

...

Bu itibarla, şirketinizce satın alınan hammaddenin finansmanı için katılım bankasınca sağlanan finansman desteğinin **dönem sonlarında kredi sözleşmelerine müstenit borçların değerlendirilmesi gibi değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınması** gerekmektedir."

29.12.2017 Tarih ve 64597866-125[30]-25571 S"yılı Özelge:

"İlgide kayıtlı özelge talep formu ve eklerinde, bankanız tarafından yurt dışında kurulacak özel amaçlı bir kurum (...) aracılığıyla gerçekleştirilecek bir kira sertifikası ihraç işlemi sonucunda elde edilen fonun, mudaraba finansman yöntemi ile bankanıza aktarılmasıyla bankanızca bir fonlama işleminin gerçekleştirileceği yurt dışında kurulacak özel amaçlı kurum tarafından gerçekleştirilecek kira sertifikası (sukuk) ihracı neticesinde sağlanan fonun şirketinize kullandırılması sonucunda yapacağınız kar payı

Özetle, katılım bankalarının tek fatura uygulaması, Katma Değer Vergisi Kanunu’nun *teslime* ve Vergi Usul Kanunu’nun fatura *faturaya* ilişkin düzenlemeleri bağlamında ortaya şöyle bir sonuç çıkarmıştır.

Tablo 3:

Tek Fatura Uygulamasının Vergi Mevzuatına Yansıması

	İşlemin Mevcut Hali	İşlemin Vergi Uygulamaları Karşısındaki Şekli	
		Fatura	KDV
1. İşlem	Katılım bankası vekâlet yoluyla malı satın almaktadır.	İki işlem faturaya tek bir işlem gibi yansımaktadır. Satıcı tarafından, bankanın müşterisine tek bir fatura düzenlenmektedir.	Bankanın müşterisi ile satıcı arasında gerçekleşen tek bir <i>teslim</i> varmış gibi KDV uygulanmaktadır.
2. İşlem	Katılım bankası vekâlet yoluyla malı müşterisine satmaktadır.		
Sonuç	Bünyesinde iki adet <i>teslim</i> barındırmaktadır.	Satıcı faturayı nihai alıcıya düzenlemiştir. Tekbir <i>işlem</i> vardır.	Satıcı malı bankanın müşterisine <i>teslim</i> etmiştir. Bir adet teslim vardır.

3.1.6.4. Murabaha İşlemlerinde Fatura Düzeni ve KDV ve BSMV Uygulamasına İlişkin Öneri

Vergi Usul Kanunu’nda açık bir şekilde faturanın satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari vesika olduğu belirtilmiştir.

Katılım bankasının müşterisinin elinde murabaha yapmak suretiyle finansmanını sağlamış olduğu bir fatura bulunmaktadır ve bu faturada satıcı hanesinde katılım

(faiz) ödemelerine ilişkin kurumlar vergisi stopaj oranı konusunda Başkanlığımız görüşü talep edilmektedir.

...

Bu hüküm ve açıklamalara göre, bankanız tarafından yurt dışında kurulacak özel amaçlı kurum (...) aracılığıyla, Sermaye Piyasası Kurulunun izin ve denetimine tabi olmadan, ihraç edilecek olan kira sertifikaları nedeniyle sağlanacak kaynak (fon) için yurt dışında mukim ...'ye yapacağınız **alacak faizi mahiyetindeki** ödemeler üzerinden 2009/14593 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 1 inci maddesinin birinci fıkrasının 5 numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında %1 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılması gerekmektedir.”

bankasının ödeme yaptığı gerçek veya tüzel kişinin adı veya unvanı yer almaktadır. Bu faturanın *tevsik* edilmesi gereği hâsıl olduğunda, faturaya konu malın satıcısının fatura üzerinde yer alan kişi mi yoksa katılım bankası mı olduğunu bir örnek üzerinden ele alalım.

Örnek:

(K) Ltd. Şti. işletmesi ihtiyaç duyduğu ticari malların finansmanını temin etmek amacıyla murabaha yapmak üzere katılım bankasına başvurmuştur. Katılım bankası kendisine başvuran (K) Ltd. Şti.'ne vekâlet vermek ve bedelini peşin olarak ödemek suretiyle bu malları (Y) A.Ş.'den satın almış ve vadeli olarak (K) Ltd. Şti.'ne satmıştır. (Y) A.Ş. katılım bankasına satmış olduğu malların faturasını (K) Ltd. Şti. adına düzenlemiş ve malları bu firmaya teslim etmiştir.

Fatura düzeni: Vergi mevzuatında yer alan düzenlemeler gereğince faturada: faturayı düzenleyen adı, varsa ticaret unvanı, iş adresi, bağlı olduğu vergi dairesi ve hesap numarası; müşterinin adı, ticaret unvanı, adresi, varsa vergi dairesi ve hesap numarasının yer alması gerekmektedir.

Bu işleme ait faturanın satıcıya ait hanesinde (Y) A.Ş.'nin bilgileri yer alırken, alıcıya ait hanede (K) Ltd. Şti.'ne ait bilgiler yer alacaktır. Düzenlenen faturaya göre, katılım bankası bu işlemin hiçbir safhasında yer almamış, sadece işlemi finanse etmiştir.

Bu fatura bir kamu kurumuna tevsik edildiğinde, Kanuni tanım gereği faturada yer alan malın satıcısı katılım bankası değil, faturayı düzenleyen taraf olacaktır.

Katma Değer Vergisi: (Y) A.Ş. tarafından malın bedeli üzerinden, malın tabi olduğu nispet ölçüsünde katma değer vergisi hesaplanmakta ve mal bedeli ile birlikte katılım bankasından tahsil edilmektedir. (Y) A.Ş. tahsil ettiği katma değer vergisini yasal defterine “391 Hesaplanan KDV” hesabına kaydettikten sonra, beyan dönemleri itibarıyla mahsup işlemlerini yaparak vergi dairesine ödemektedir.

(K) Ltd. Şti. mal bedelini ve kendisine düzenlenen faturada yer alan katma değer vergisini katılım bankasına borçlanmaktadır. Faturada yer alan katma değer vergisi yasal defterlerde 191 İndirilecek KDV hesabına kaydedilmekte ve dönem sonunda yapılacak mahsuplaşmada indirim konusu yapılmaktadır.

Tek fatura düzenlenmek suretiyle, yapılan teslimlerden sadece bir kez katma değer vergisi uygulanması sağlanmaktadır.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi: Katılım bankası satın almış olduğu malı üzerine kar payı ekleyerek müşterisi olan (K) Ltd. Şti.'de satmıştır. Hem alış hem de satış işlemlerinde katılım bankası adına fatura düzenlenmediğinden, katılım bankası katma değer vergisi ile muhatap olmamaktadır. Müşteriden; satıcıya ödenen tutar anapara, satışta maliyete eklenen kısım ise kar payı olarak tahsil edilmektedir. Kar payı, banka lehine kalan tutarı temsil etmektedir. Bu yüzden bu kısım üzerinden banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplanmaktadır.

Vergi hukukuna ilişkin yasal düzenlemelerin mevcut haliyle uygulanması durumunda, murabahada, hem katma değer vergisi hem de banka ve sigorta muameleleri vergisi açısından bir takım problemlerin ortaya çıkma ihtimali bulunmaktadır. Katma Değer Vergisi Kanunu'nun teslim ilişkisi düzenlemeleri gereğince ilk teslimde katılım bankası adına fatura düzenlenmesi durumunda düzenlenen faturada katma değer vergisi de hesaplanması gerekecektir. Banka bu vergiyi defterine kaydederek, satıcıya veya tevkif etmek suretiyle vergi dairesine ödeyecek, ancak işleme konu malın banka tarafından müşteriye satışı, katma değer vergisinden istisna olduğundan müşterisine yansıtamayacaktır. Bunun yerine maliyet olarak değerlendirerek satış bedeli içerisinde müşteriden tahsil etme yoluna gidecektir.

Söz konusu verginin, katılım bankasının üzerinde kalmasını engellemek amacıyla satış bedeli içerisinde alıcıya yansıtılması ise yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Zira bu durumda katma değer vergisi mal bedeli içerisinde dâhil olduğundan, alıcının indirim müessesesinden yararlanması imkânını ortadan kaldırmakta ve malın maliyetini artırmaktadır.

Faturanın doğrudan banka müşterisine düzenlenmesi suretiyle bu sorunların önüne geçilmektedir. Böylece müşteri kendisine düzenlenen faturada yer alan katma değer

vergisini, hem indirim konusu yapmakta hem de satın aldığı malın bedeline ekleyerek nihai tüketiciye yansıtabilmektedir.

Murabahanın fiilen uygulanışı ile vergi yasaları arasındaki uyumsuzluğun iki şekilde giderilmesi mümkündür. Bunlardan ilki yasal mevzuatın mevcut olan tek fatura uygulamasının sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlayacak hale getirilmesi, ikincisi ise uygulamada çift fatura sistemine geçilmesi ve sistemin işleyişi ve rekabet gücünü temin açısından gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılmasıdır.

3.1.6.3.1. Tek Fatura Uygulaması

Amaç katılım bankalarının mevcut tek fatura uygulamasının vergi mevzuatına uygun bir şekilde işleyişini sağlamaktır. Bunun için hem Vergi Usul Kanunu'nda hem de Katma Değer Vergisi Kanunu'nda bir takım değişiklikler yapılarak mevzuatın bu uygulamaya izin verir hale getirilmesi gerekmektedir.

Öncelikli olarak Vergi Usul Kanunu'nun "Fatura Kullanma Mecburiyeti" başlıklı 232 nci maddesine, aşağıda aktarılan mahiyette bir hüküm eklenmesi gerekmektedir.

"Katılım bankalarının murabaha sözleşmesine istinaden birinci fıkrafta sayılanlardan aldıkları malların faturası, satıcı tarafından katılım bankasının malı sattığı nihai alıcı adına düzenlenir"

Yapılacak diğer işlem ise Katma Değer Vergisi Kanunda yer alan teslim ilişkili hükümlerin fatura düzenine uygun hale getirilmesidir. Kanun'un teslimi düzenleyen 2 nci maddesine, aşağıdakine benzer bir fıkra eklenmesi suretiyle katılım bankaları tarafından yapılan murabaha işlemlerinde vergilendirilecek tek bir teslimin olduğu belirtilerek bu konuya da açıklık kazandırılmış olunacaktır.

"Katılım bankaları tarafından satım yoluyla sunulan finansman sağlanması işlemlerinde tek bir teslim olduğu kabul edilir, bu teslim ilk satıcı tarafından katılım bankasının müşterisine yapılmış sayılır."

Bu düzenlemelerle birlikte katılım bankalarının murabahada fiilen uyguladığı fatura düzeni yasal zemine kavuşmuş olacaktır. Ancak günümüz ticari hayatında, bir işleme ait fatura ve benzeri belgeler malın tesliminin gerçekleştiğine veya hizmetin ifa edildiğine dair en önemli karine ve tevsik aracı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla katılım

bankalarının güncel uygulaması aynen devam edeceğinden, *mevcut uygulamanın konvansiyonel bankaların kredi kullandırma işlemlerine benzediği* yönündeki eleştirilerin devam etmesini engellemeyecektir.

3.1.6.3.2. Çift Fatura Uygulaması

Özel finans kurumları tarafından murabaha işlemlerinde uygulanan belge düzenine benzerlik gösteren bu uygulama, Vergi Usul Kanunu’nun fatura tanımına ve Katma Değer Vergisi Kanunu’nun teslim ilişkili düzenlemelerine daha uygundur. Ayrıca bu uygulama ile birlikte katılım bankalarının murabaha işlemlerinin, konvansiyonel bankaların kredi kullandırma işlemlerine değil, ticari işlemlere benzemesi sağlanmış olacaktır.

Gider Vergileri Kanunu’nun banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusunu düzenleyen 28 inci maddesinde; *“Banka ve sigorta şirketlerinin 10/06/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.”* hükmü yer almaktadır. Daha önceki kısımlarda belirtildiği üzere bu hüküm gereğince bankaların yaptıkları işlemlerde lehlerine kalan paralar üzerinden banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplamaları gerekmektedir. Murabaha işleminde lehe kalan para, satın alınan malın maliyeti ile satış bedeli arasındaki fark, yani katılım bankasının maliyete eklediği kar payıdır ve bu tutar banka ve sigorta muameleleri vergisinin matrahını oluşturmaktadır.

Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17/4-e maddesi *“banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına giren işlemler ve sigorta aracılarının sigorta şirketlerine yaptığı sigorta muamelelerine ilişkin işlemleri”* katma değer vergisinden istisna tutmuştur. Kanun’un lafzından açıkça görüldüğü üzere, yapılan işlemin banka ve sigorta muameleleri vergisinin kapsamına girmesi ile birlikte, işlem katma değer vergisinden istisna olmaktadır.

Yasal düzenlemelerin mevcut halinde murabahanın bir ayağı katma değer vergisinin konusuna girerken diğer ayağı banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusuna girmektedir. Öncelikli olarak katılım bankasına yapılan teslim sırasında düzenlenen

faturada yer alan katma değer vergisinin müşteriye yansıtılmasını sağlayacak mekanizmanın kurulması gerekmektedir. Bunu sağlamak için 17/4-e maddesinde yer alan istisnanın murabaha işlemleri için işleme konu malın maliyetine denk gelen tutara uygulanmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece alış bedeline isabet eden kısımdan katma değer vergisi hesaplanacak, istisna sadece alış bedeli üzerine eklemiş olan kar payına uygulanacaktır. Aktarılan bu durumun Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4-e maddesine aşağıda aktarılan şekilde veya benzeri bir parantez içi hüküm eklenmesi suretiyle gerçekleştirilmesi mümkündür.

“Banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına giren işlemler (Katılım bankalarının fon kullandırmak amacıyla satın aldıkları mallardan, bankaya teslimi KDV’ye tabi olanların, banka tarafından müşteriye satışında, satış bedelinin ilk teslimde KDV matrahını oluşturan tutara denk gelen kısmı hariç) ve sigorta aracılarının sigorta şirketlerine yaptığı sigorta muamelelerine ilişkin işlemleri”

Önerilen bu düzenlemenin uygulamaya geçirilmesi ile birlikte katılım bankasının murabaha yapmak amacıyla satın aldığı malın faturası satıcı tarafından katılım bankasına düzenlenecek ve faturadaki bedel üzerinden katma değer vergisi hesaplanacaktır. Bu malın müşteriye devrinde, sadece maliyet bedeli üzerinden katma değer vergisi hesaplanacak, kar payından ise banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplanacaktır.

Örnek:

(K) Ltd. Şti. ihtiyaç duyduğu ticari malların finansmanını temin etmek amacıyla murabaha yapmak üzere katılım bankasına başvurmuştur. Katılım bankası müşterisinin ihtiyaç duyduğu malları bedelini peşin ödemek suretiyle 10.000 TL'ye satın almış müşterisine katma değer vergisi dâhil 13.800 TL'ye vadeli olarak satmıştır. İşleme konu malda katma değer vergisi oranı %18 uygulanmaktadır.

Satıcının Katılım Bankasına Düzenleyeceği Fatura		Katılım Bankasının Müşteriye Düzenleyeceği Fatura	
Mal Bedeli	10.000,00	Mal Bedeli	12.000,00
KDV (10.000 * 0,18)	1.800,00	KDV (10.000 * 0,18)	1.800,00
		BSMV (2.000* 0,05)	100,00
Toplam	11.800,00	Toplam	13.900,00

Murabaha konusu malın temininin nihai tüketicilerden yapıldığı örneklerde bulunmaktadır. Bu işlemler Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1 inci maddesinde kapsamında yer alan ticari, sınai veya serbest meslek faaliyeti çerçevesi içerisinde yer almadığından katma değer vergisinin konusuna girmemektedir. Bu malların banka tarafından satın alınması işleminde katma değer vergisi doğmayacağından, müşteriye tesliminin de aynı şekilde vergi hesaplanmadan yapılması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla parantez içi hükme “*bankaya teslimi KDV'ye tabi olanların*” ibaresi eklenmiştir. Böylece “*hariç*” ifadesi sadece katılım bankalarının katma değer vergisi ödeyerek teslim aldıkları mallar için uygulanacak, katma değer vergisi ödenmeden teslim alınan malların müşteriye teslimi istisnadan yararlanmaya devam edecektir.

Bu uygulama ile birlikte bir yandan katılım bankaları tarafından uygulanan vekâlet işlemi anlam kazanmış olacak, diğer yandan da katılım bankaları satın almış oldukları mala ilişkin hukuki sorumlulukları yüklenmiş olacaktır. Böylece katılım bankacılığının işleyişine yönelik getirilen en önemli eleştirilerden biri olan “konvansiyonel bankaların fon kullandırma işlemlerine aşırı benzerlik” yönündeki iddialardan uzaklaşma imkânı doğmuş olacaktır.

3.1.7. Murabaha İşlemleri ve Harçlar Kanunu

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 57 nci maddesinde; “*tapu ve kadastro işlemlerinden, kanuna bağlı (4) sayılı tarifede yazılı olanların, tapu ve kadastro harçlarına tabi*” olduğu belirtilmiştir.

Kanuna ekli (4) sayılı liste tapu ve kadastro işlemlerinden alınacak harçları düzenlemektedir. Listenin I/20-a maddesinde ivaz karşılığında devredilen gayrimenkullerde tapu harcı, devir eden ve devir alan için ayrı ayrı olmak üzere binde 20 olarak uygulanmaktadır.

Katılım bankaları tapu tesciline konu olan taşınmaz finansmanında, taşınmazı kendi adına tescil ettirmeden müşterisine devretmekte, taşınmazın tapu devir işlemi doğrudan satıcı ile bankanın müşterisi arasında gerçekleşmektedir. Bundan dolayı tapu harcı satıcı ile katılım bankasının müşterisi adına tahakkuk etmektedir.

Devir işlemleri yapılırken taşınmazın ilk sahibi *satıcı*, katılım bankasının müşterisi ise *alıcı* olarak hareket etmekte ve işlem hem tapu senedinde hem de harç makbuzunda bu şekilde yer bulmaktadır. Daha da ötesi tapu idaresinde devir işleminin yapılışı aşamasında satıcı taşınmazı katılım bankasının müşterisine sattığını, katılım bankasının müşterisi de taşınmazı satıcıdan devir aldığını beyan etmektedir.

Günümüzde dindar bireylerin tercih ettikleri yaşam tarzıyla ilgili birçok konu maalesef bunu sağlamaya uygun olarak bir kanunla düzenlenmemiştir.⁹¹ Mevcut yasal düzenlemelere göre murabaha işleminde taşınmazın bankaya devri ve müşteriye devri aşamalarında ayrı ayrı olmak üzeri iki kez tapu harcı gündeme gelmektedir. Fazladan işlem maliyeti gerektiren bu durumun önüne geçmek amacıyla tapu devir işlemleri satıcı tarafından doğrudan bankanın müşterisine yapılmaktadır.

Teslimin sıhhatinin tapu devrine ihtiyaç duymadığı kabulünden hareketle taşınmazın bankaya satışında tapu devir işlemleri yapılmamaktadır.⁹² Ancak yasal kayıtlar üzerinde

⁹¹ Mehmet Odabaşı, *Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar*, <https://katilimdunyasi.com>, Erişim tarihi: 30.01.2019

⁹² AAOIFI, Faizsiz Finans Standartları, Faizsiz Finans Standardı 18: Teslim-Tesellüm, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018, Syf:497-498:

“Taşınmaz mallarda hakiki teslimin, mal üzerinde tasarrufta bulunma imkânının sağlanmasıyla ve bu tasarrufa mani engellerin ortadan kaldırılmasıyla

devir işlemi gerçekleşmeden yapılan satış işlemi fazladan ortaya çıkacak işlem maliyetlerini engellemiş olsa da murabaha yoluyla taşınmaz satın alınmasının faizli finansman yoluyla taşınmaz satın alınmasına çok benzediği eleştirilerinin doğmasına yol açmaktadır.⁹³ Eleştirilerin önemli kısmı, işlemin mevcut şekliyle hukuki bir sonuç doğurmayacağı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Mevcut yasal düzenlemelere baktığımızda bu eleştirilerin yüksek derecede haklılık payı bulunmaktadır. Zira yapılan işlemde dolayı yargı veya mali idare ile muhatap olduğunda, itibar belgeye ve kayıtlara olacaktır. Hem tapu kayıtlarında hem de düzenlenen belgelerde banka, işlemin alıcı ve satıcı tarafında yer almamaktadır.

Vergi mevzuatımızda yakın zamanda yapılan bir düzenleme murabaha yoluyla taşınmaz satın alımlarında ortaya çıkan tapu harcı meselesinin çözümüne emsal olabilecek nitelikte gelişmeler barındırmaktadır. İlerleyen kısımlarda daha detaylı bir şekilde belirtileceği üzere 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 59 uncu maddesine; 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un, 09.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren 32 nci maddesiyle ekleme yapılarak; *"6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında yapılan finansal kiralama işlemlerinde, kiralanan taşınmazın finansal kiralama sözleşmesinin süresi sonunda kiracıya devrinin tapu harcından istisna"*

gerçekleşeceğine dair hüküm, bu hususta örfün oluşmuş olmasına dayanır. Zaten Hanefî, Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî ve Zahirî mezhebine mensup fakihlerin çoğunluğu tarafından benimsenen görüş de bu yöndedir.

Hanefî mezhebine ait temel kaynaklarda, taşınmaz malın anahtarı varsa, alıcının hiç zorlanmaksızın taşınmaz malı açıp girmesine imkân sağlayacak şekilde tasarrufa mani engelleri kaldırmakla birlikte anahtarı teslim etmenin malı teslim etmiş olmak için yeterli sayılacağı açıkça belirtilmiştir."

⁹³ **Mehmet Odabaşı, Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar, <https://katilimdunyasi.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2019**

"Bugün katılım bankalarının iddia ettikleri vekâletin hiçbir hukuki sonucu yoktur. Dolayısıyla onların yaptığı gayrimenkul finansmanı ile faizli bankaların yaptığı aynıdır; her ikisi de faizli işlemdir" şeklinde cevap veren hocaların veya akademisyenlerin, tercihlerini kânûnî düzenlemelerden yana yaptıklarını görüyoruz."

<http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/katilim-bankalarinin-gayrimenkul-finansmani-faizli-midir-degil-midir.html>, 30.01.2019:

"Vekâlet, bütün hak ve sorumluluklarıyla uygulansa, yapılacak bir sözleşme ile katılım bankası alıcı ve satıcı sıfatını kazansa bu alım satımın bir sakıncası olmaz. Tapu kayıtları konusu, buna uygun olarak bir kanunla düzenlenebilir.

Bugün katılım bankalarının iddia ettikleri vekâletin hiçbir hukuki sonucu yoktur. Dolayısıyla onların yaptığı gayrimenkul finansmanı ile faizli bankaların yaptığı aynıdır; her ikisi de faizli işlemdir."

olduğu belirtilmiştir. Buna göre sat geri kirala işlemlerinde, işleme konu taşınmazın kiracısı yani ilk sahibi tarafından geri alınması durumunda, yapılacak olan tapu tescilinden harç alınmayacaktır.

Benzer bir düzenlemenin murabaha içinde yapılması mümkündür. Atılması çok kolay olan bu adımla Kanun'un tapu harçlarından istisna tutulan işlemleri düzenleyen 59 uncu maddesine, *katılım bankalarının fon kullandırma işlemlerine ait gayrimenkul tedariği ve bu gayrimenkulün müşteriye satımı işlemlerinde, bankanın tapu harcından müstesna olduğuna* dair bir hüküm eklenmesi mümkündür. Böylece taşınmazın banka adına tescili aşamasında sadece satıcıya ait olan binde 20 oranında ki vergi doğacaktır. Taşınmazın alıcı adına tescilinde ise aynı şekilde banka adına vergi doğmayacak, sadece alıcıya ait olan binde 20 oranındaki vergi tahakkuk edecektir.

Taşınmazın konvansiyonel bankadan kredi kullanılmak suretiyle satın alınması durumunda, devir eden ve devir alan için ayrı ayrı olmak üzere binde 20 oranında tapu harcı uygulanmaktadır. Yukarıda aktarılan düzenlemenin gerçekleşmesi durumunda, murabaha işlemlerinin üzerindeki tapu harcı yükü de aynı oranlarda sabitlenmiş olmaktadır. Böylece katılım bankasının satmış olduğu taşınmazın mali ve hukuki sorumluluğunu yüklenmesinin önündeki en önemli engellerden biri ortadan kalkmış olacaktır.

3.2. Finansal Kiralama

3.2.1. Finansal Kiralama İşlemleri Hakkında Genel Bilgi

3.2.1.1. Finansal Kiralama (Leasing)

Kiralamak fiilinden türeyen leasing kelimesi ilk defa ABD'de ortaya çıkmış ve herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.⁹⁴ Türkiye'de leasingin yerine finansal kiralama ibaresi de yaygın olarak kullanılmaktadır.

5441 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4 üncü maddesinde yer alan düzenleme gereğince mevduat bankalarının finansal kiralama yapmasına imkân bulunmamaktadır. Söz konusu madde ile sadece katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarına finansal

⁹⁴ Betül Tiryaki, *Leasing İşlemleri ile İlgili Avrupa Birliği Mevzuatının Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:10, Yıl:2006 Cilt:1

kiralama yapma izni verilmiştir. Finansal kiralama katılım bankalarının murabahadan sonra en çok tercih ettikleri fon kullandırma yöntemidir. Bunun yanında Finansal Kiralama Kanunu'nda düzenlenen şartlara uygun olarak kurulmuş ve faaliyet izni almış olan finansal kiralama şirketleri de finansal kiralama yapabilmektedir.

Finansal Kiralama Kanunu'nun 3 üncü maddesi Finansal kiralamayı şu şekilde tanımlamıştır.

“Bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu Kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsaması veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksanından daha büyük bir değeri oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemi”

Finansal kiralamada müşteri, satın almak istediği bir malın, katılım bankası tarafından alınarak, kendisine normal kira bedelinin çok üstünde ödeyeceği bedellerle kiralınmasını talep etmektedir. Katılım bankası malı alıp mülkiyetini devretmeden, belli vadelerde ödenecek kira bedelleri karşılığında müşteriye kullandırmaktadır. Kiralamaya konu mal, kira süresi sonunda müşteriye ya sembolik bir bedel karşılığında satılmakta, hibe edilmekte veya akitsiz bir şekilde teslim edilmektedir.⁹⁵

Vergilendirme açısından, finansal kiralama şirketleri tarafından yapılan finansal kiralama işlemleri ile bankalar tarafından yapılan finansal kiralama işlemleri arasında bir fark bulunamamaktadır. Finansal kiralama diğer bankacılık faaliyetlerinden farklı olarak banka ve sigorta muameleleri vergisinin değil katma değer vergisinin konusu içerisinde yer almıştır. Öte yandan Vergi Usul Kanunu'nun 3 üncü kitabı finansal

⁹⁵ Ahmet İnanır, *İslâm Hukuk Düşüncesinde Bileşik (Mürekkap) Mâlî Sözleşmeler*, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, Mart 2017, Cilt:3 Sayı:1

kiralamayı ayrıca düzenleyerek, finansal kiralamanın değerlemesine ilişkin bir takım hükümlere yer vermiştir.

3.2.1.2. Sat Geri Kirala

Bir tür finansal kiralama olan sat geri kirala işleminde, kiralama konusu iktisadi kıymet kiracıdan satın alınmakta ve finansal kiralama usulüyle kendisine geri kiralanmaktadır.

Mülga 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu’nun yapmış olduğu “sözleşme” tanımının sat ve geri kirala işlemleri için net olmamasından dolayı, bu işlem firmalarca çok tercih edilmemiştir. 6361 Sayılı Kanun’un yapmış olduğu tanımda “*kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü bir kişiden veya bizzat kiracıdan satın aldığı ...*” ifadesi kiralamaya konu olan malın bizzat kiracıdan temin edilmesi durumunun da finansal kiralama işlemi sayılacağına netlik kazandırmıştır.⁹⁶

Öten yandan vergi mevzuatı da sat geri kiralaya yönelik bir takım özel düzenlemeler içermektedir. 6728 sayılı Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanunu’nun istisnaları düzenleyen 5 inci maddesinde ve Katma Değer Vergisi Kanunu’nun istisnaları düzenleyen 17 nci maddesinde, taşınır veya taşınmazların geri kiralanmak amacıyla satılması işlemlerine yönelik bir takım vergisel teşvikler getirilmiştir.

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 5 inci maddesinin “j” bendinde yer alan düzenleme gereğince, “*her türlü taşınır ve taşınmaz malların 6361 sayılı Kanun kapsamında geri kiralama amacıyla ve sözleşme sonunda geri alınması şartıyla, kurumlar tarafından finansal kiralama şirketleri, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarına satışından doğan kazançlar ve bu kurumlarca söz konusu varlıkların devralındığı kuruma kira süresi sonunda devrinden doğan kazançlar kurumlar vergisinden istisnadır.*”

Benzer şekilde Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17 nci maddesinin “y” bendinde: “*Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında; finansal kiralama şirketleri, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının bizzat kiracıdan satın alınıp geriye kiralan her türlü taşınır ve taşınmazlara uygulanmak*

⁹⁶ Reyhan Yılmaz, *Sat Geri Kirala İşlemlerinde Vergisel Avantajlar*, 2014 www.verginet.net. Erişim tarihi: 21.02.2019.

üzere ve kiralamaya konu kıymetin mülkiyetinin sözleşme süresi sonunda kiracıya devredilecek olması koşulu ile kiralamaya konu taşınır ve taşınmazın kiralayana satılması, satan kişilere kiralanması ve devrinin katma değer vergisinden istisna olduğu” belirtilmiştir.

Bu düzenlemeler gereğince gerçek veya tüzel kişilerin finansman sağlamak amacıyla taşınır veya taşınmazlarını finansal kiralama şirketleri, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankalarına satmaları, bunları geri kiralamaları ve kira süresi sonunda satın almaları işlemlerinde katma değer vergisi hesaplanmayacak, bu işlemlerden doğacak kazançlar kurumlar vergisine tabi tutulmayacaktır.

İstisna düzenlemesi: satım, kiralama ve alım işlemlerinin katma değer vergisinin konusuna giren gerçek birer teslim olduğunu göstermektedir. Öte yandan işlemin yapılmasındaki asıl amacın; alım, satım ve kiralama değil, ihtiyaç duyulan işletme finansmanını temin etmek olduğu göz ardı edilmeyerek, yapılan işlemler katma değer vergisinden, oluşan kazançlar ise kurumlar vergisinden istisna tutulmuştur.

Bu istisnaların uygulanabilmesinin en temel şartı, işleme konu olan taşınır veya taşınmazların kiralama süresinin sonunda ilk sahibine geri dönmesidir. Eğer kira süresi sonunda işleme konu taşınır veya taşınmaz kiracı, yani ilk sahibi tarafından geri satın alınmaz ise daha önce uygulanmayan vergilerin tamamı cezalı olarak tahakkuk ettirilecektir.

6728 sayılı yasa ile sat geri kirala işlemlerine getirilen diğer bir vergisel düzenlemede tapu harcına ilişkindir. 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 59 uncu maddesine eklenen bentle, “*Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında yapılan finansal kiralama işlemlerinde, kiralanın taşınmazın finansal kiralama sözleşmesinin süresi sonunda kiracıya devri*” tapu harcı istisnası kapsamına alınmıştır.

Öte yandan Finansal Kiralama Kanunu’nun 37 nci maddesinde yapılan düzenleme gereğince, “*finansal kiralama sözleşmeleri, bu sözleşmelerin devrine ve tadiline ilişkin kâğıtlar, finansal kiralama konusu malların teminine ilişkin kiralayan ve satıcı arasında düzenlenen sözleşmeler ile bunların teminatı amacıyla düzenlenen kâğıtların damga vergisinden, bu kâğıtlarla ilgili yapılacak işlemlerin (finansal kiralama konusu*

gayrimenkullerin kiralayanlar tarafından devir alınmasına ilişkin tapu işlemleri hariç) harçtan müstesna” olduğu önceki kısımlarda da aktarılmıştır.

37 nci maddeye eklenen 2 nci fıkrada “*satıp geri kiralama yöntemi ile yapılan kiralama sözleşmeleri kapsamında, kiralanan taşınmazların sözleşme süresi sonunda kiracı adına tapuya tescilinin de tapu harcından müstesna olduğu*” belirtilmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte sat geri kirala işlemlerine konu olan taşınmazların, kiralama süresi sonunda kiracıya devrinde tapu harcı uygulanmayacaktır.

Aktarılan düzenleme, sat geri kirala dâhil finansal kiralama işlemlerinde, kiralama konusu malın alımına ve satımına ilişkin sözleşmeler ile bu sözleşmelerin devrine ve tadiline ilişkin kâğıtları ve teminat amacıyla düzenlenen kâğıtları damga vergisinden istisna tutmaktadır.

Madde de yer alan parantez içi hükümden de anlaşılacağı üzere, taşınmazın finansal kiralama şirketi veya banka tarafından satın alınması aşamasında tapu harcı istisnası bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu aşamada gerçekleşen tapu devirlerinde tapu harcı hesaplanacaktır.

Yapılan bu düzenlemeleri faizsiz bankacılığın teşvikine örnek teşkil edebilecek nitelikte ki önemli adımlar olarak görmek gerekir.

3.2.2. Finansal Kiralama İşlemlerinin Vergilendirilmesi

3.2.2.1. Finansal Kiralama İşlemleri ve Katma Değer Vergisi Kanunu:

Finansal kiralama işlemleri Gider Vergileri Kanunu’nun 28 inci maddesine yer alan hüküm gereğince banka ve sigorta muameleleri vergisinin kapsamına girmemektedir. Bundan dolayı bankalar tarafından yapılsa dahi Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17/4- e maddesinde yer alan istisna uygulamasının dışında kalmakta ve genel hükümlere göre katma değer vergisine tabi tutulmaktadır.

Finansal kiralama işleminde öncelikle kiralamaya konu malın satın alınması sırasında finansal kiralama şirketi veya banka tarafından katma değer vergisi ödenir. Daha sonra

kira bedelleri üzerinden ve nihai olarak bu malın kiracıya devir bedeli üzerinden katma değer vergisi hesaplanır.⁹⁷

Finansal kiralama işlemlerinde uzun yıllar katma değer vergisi oranı %1 olarak uygulandıktan sonra, 2007 yılında yürürlüğe giren 2007/13003 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu uygulamaya son verilmiş ve “*sözleşmeye konu iktisadi kıymetin tabi olduğu genel oranda katma değer vergisi uygulanacağı*” belirtilmiştir. 2011 yılında yürürlüğe giren 2012/2604 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile finansal kiralama işlemlerinde, işleme konu olan malın tabi olduğu katma değer vergisi oranının uygulanmasına bazı makine ve teçhizatlar için istisna getirilmiştir. Bakanlar Kurulu Kararına göre bu makine ve teçhizat için katma değer vergisi oranı %1 olarak uygulanacaktır.

3.2.2.2. Finansal Kiralama İşlemleri ve Gider Verileri Kanunu

Gider Vergileri Kanunu’nun, banka ve sigorta muameleleri vergisinin kapsamını düzenleyen 28 inci maddesinde yer alan, “*banka ve sigorta şirketlerinin 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere*” hükmü gereğince finansal kiralama işlemleri bankalar tarafından yapılmış olsa dahi banka ve sigorta muameleleri vergisinin kapsamına girmemektedir.

3.2.2.3. Finansal Kiralama İşlemleri ve Harçlar Kanunu

Finansal kiralama işlemlerinden doğan diğer bir vergi türü ise, kiralamaya konu iktisadi kıymetin taşınmaz olması halinde, kira süresi sonunda, kiracıya devrinde uygulanan tapu harcıdır. 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 32 nci maddesiyle 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 59 uncu maddesine eklenen bent “*Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında yapılan finansal kiralama işlemlerinde, kiralanan taşınmazın finansal kiralama sözleşmesinin süresi sonunda kiracıya devri*” işlemlerini tapu harcı istisnası kapsamına almıştır.

⁹⁷ Mehmet Maç, KDV-5 (e-Kitap). <http://www.bdo.com.tr/vergi/kdv.php>

3.2.2.4. Finansal Kiralama İşlemleri ve Damga Vergisi Kanunu

Finansal kiralamayla ilgili bir diğer vergisel düzenleme de Finansal Kiralama Kanunu'nun 6728 sayılı Kanun ile değişik 37 nci maddesinde yer almaktadır. Maddede yapılan düzenleme gereğince, *“Finansal kiralama sözleşmeleri, bu sözleşmelerin devrine ve tadiline ilişkin kâğıtlar, finansal kiralama konusu malların teminine ilişkin kiralayan ve satıcı arasında düzenlenen sözleşmeler ile bunların teminatı amacıyla düzenlenen kâğıtlar damga vergisinden, bu kâğıtlarla ilgili yapılacak işlemler (finansal kiralama konusu gayrimenkullerin kiralayanlar tarafından devir alınmasına ilişkin tapu işlemleri hariç) harçtan müstesnadır.”*

3.2.2.5. Finansal Kiralama İşlemleri ve Vergi Usul Kanunu

Vergi Usul Kanunu'nu finansal kiralama işlemlerini ayrıca düzenlemiş ve finansal kiralamanın tanımını yaptığı mükerrer 290 ıncı maddesinde Finansal Kiralama Kanunu'nda yapılmış olan düzenlemelere herhangi bir atıfta bulunmamıştır.⁹⁸ Mükerrer 290'ıncı madde gereğince finansal kiralama olarak değerlendirilen işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve değerlemesi bu madde kapsamında yapılacaktır. Bir kiralamanın vergi mevzuatı nezdinde finansal kiralama olarak kabul edilmesi için mükerrer 290'ncı maddede yer alan şartları taşıması gerekli ve yeterlidir.⁹⁹

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 290 ıncı maddesinde yapılan tanımlamaya göre finansal kiralama;

*“Kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya devredilip devredilmediğine bakılmaksızın, bir iktisadî kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan **tüm riskler** ile yararların kiracıya bırakılması sonucunu doğuran kiralamalardır.*

Kiralama işleminde; iktisadî kıymetin mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi, kiracıya kira süresi sonunda iktisadî kıymeti rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması, kiralama

⁹⁸Ali Uysal ve Nurettin Eroğlu, *Açıklamalı ve Örnekli Vergi Usul Kanunu*, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2009, Syf:594-595

⁹⁹ Hüseyin Dinçer, *Finansal Kiralama İşlemlerinin Değerlemesi ve Muhasebeleştirilmesi*, Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2013, Sayı:388

süresinin iktisadî kıymetin ekonomik ömrünün % 80'inden daha büyük bir bölümünü kapsamayı veya sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının iktisadî kıymetin rayiç bedelinin % 90'ından daha büyük bir değeri oluşturması hallerinden herhangi birinin varlığı durumunda kiralama işlemi finansal kiralama kabul edilir.”

Söz konusu madde ile finansal kiralama işlemlerinin değerlemesi bir takım esaslara bağlanmıştır.

“1. Finansal kiralama işlemlerinde, finansal kiralamaya konu olan iktisadî kıymet ile sözleşmeden doğan hak, borç ve alacakların değerlemesi aşağıdaki esaslara göre yapılır.

Kiracı tarafından finansal kiralama işlemine konu iktisadî kıymeti kullanma hakkı ve sözleşmeden doğan borç, kiralama konusu iktisadî kıymetin rayiç bedeli veya sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden düşük olanı ile değerlendirir.

*Kiralayan tarafından sözleşmeden doğan alacak, kiralama süresi boyunca yapılacak kira ödemelerinin toplam tutarı, **kiralama konusu iktisadî kıymet** ise, bu iktisadî kıymetin net bilanço aktif değerinden kira ödemelerinin bugünkü değerinin düşülmesi sonucu bulunan tutar ile değerlendirir. İktisadi kıymetin net bilanço aktif değerinden kira ödemelerinin bugünkü değerinin düşülmesi sonucu bulunan tutarın sıfır veya negatif olması halinde, iktisadî kıymet iz bedeliyle değerlendirir ve aradaki fark iktisadî kıymetin elden çıkarılmasından elde edilen kazançlar gibi işleme tâbi tutulur.*

...

***Kiracı tarafından finansal kiralama sözleşmesine göre yapılan kira ödemeleri, borç anapara ödemesi ve faiz gideri olarak ayrıştırılır.** Ayrıştırma işlemi, her bir dönem sonunda kalan borç tutarına sabit bir dönemsel faiz oranı uygulanmasını sağlayacak şekilde yapılır.*

*Kiralayan tarafından **gelecek dönemlere ait faiz gelirleri**, kiralanan iktisadî kıymetin finansal kiralama sözleşmesinin yapıldığı tarihteki rayiç*

bedelinden, her bir dönem sonunda anapara geri ödemelerinin düşülmesi sonucu kalan tutar üzerinden sabit bir dönemsel faiz oranı yaratacak şekilde hesaplanması suretiyle tahakkuk ettirilir.”

Finansal kiralama işlemlerinde *kiracı*, sözleşmeye konu iktisadi kıymetin *kullanma hakkını* yasal defterlerinin aktifine kaydederken bunun karşılığında doğan yükümlülüğünü de borç olarak pasifine kaydeder. Aktife kaydedilen kullanma hakkı, üzerinden amortisman ayrılmak suretiyle belirlenmiş faydalı ömrü içerisinde tüketilir.

Tablo 4:

Finansal Kiralamada Kiracı Tarafından Yapılacak Değerleme

Kullanma Hakkı	- Kiralama konusu iktisadî kıymetin rayiç bedeli veya - Sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden Hangisi daha düşükse değerleme onunla yapılır.
Sözleşmeden Doğan Borç	- Kiralama konusu iktisadî kıymetin rayiç bedeli veya - Sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden Hangisi daha düşükse değerleme onunla yapılır.

Kiralayan, sözleşmeden doğan alacağı ve kiralama konusu iktisadi kıymeti değerlemeye tabi tutar. Kiralama konusu iktisadi kıymetin net bilanço aktif değerinden kira ödemelerinin bugünkü değeri düşülür ve kalan kısım aktifte kalmaya devam eder. Bu tutar genel olarak sıfır veya sıfıra yakın olduğundan iktisadi kıymet çoğunlukla iz bedeli ile takip edilmektedir.

Aktifleştirilen alacak tutarı ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark, gelecek dönemlere ait faiz geliri olarak pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.

Tablo 5:

Finansal Kiralamada Kiralayan Tarafından Yapılacak Değerleme

Sözleşmeden Doğan Alacak	Kiralama süresi boyunca yapılacak kira ödemelerinin toplam tutarı ile değerlendirilir.
Kiralama Konusu İktisadî Kıymet	İktisadî kıymetin net bilanço aktif değerinden kira ödemelerinin bugünkü değerinin düşülmesi sonucu bulunan tutar ile değerlendirilir.

Maliye Bakanlığı mükerrer 290 ıncı maddede verilen yetkiye istinaden bu maddenin uygulamasını açıklamak amacıyla, 319 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'ni çıkarmış olup, Tebliğde yer alan düzenlemeler mükerrer 290 ıncı madde ile paralellik göstermektedir.

3.2.2.6. Finansal Kiralama İşlemleri ve Tekdüzen Hesap Planı

Finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeler 11 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile yapılmıştır. Tebliğin, finansal kiralamada kullanılacak muhasebe hesaplarını açıklayan kısmı şu şekildedir.

“124- KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA FAİZ GELİRLERİ

(-)

Bu hesap finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan alacaklar ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır. Bu gelirlerin hesaplanmasına ilişkin bilgiler bilanço dipnotlarında yer alır.

224- KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA FAİZ GELİRLERİ

(-)

Bu hesap finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan alacaklar ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır. Bu gelirlerin hesaplanmasına ilişkin bilgiler bilanço dipnotlarında yer alır.

301- FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR

Bu hesap, kiracıların finansal kiralama yapanlara olan ve vadesi 1 yılı geçmeyen borçlarının izlendiği hesaptır.

302- ERTELENMİŞ FİNANSAL KİRALAMA BORÇLANMA MALİYETLERİ(-)

Finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri

arasındaki farkı gösteren henüz ödenmemiş finansal kiralama borçlanma maliyetlerinin izlendiği hesaptır.

401- FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR

Bu hesap, kiracıların finansal kiralama yapanlara olan ve vadesi 1 yılı aşan borçlarının izlendiği hesaptır.

402- ERTELENMİŞ FİNANSAL KİRALAMA BORÇLANMA MALİYETLERİ (-)

Finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan ve vadesi bir yılı aşan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz ödenmemiş finansal kiralama borçlanma maliyetlerinin izlendiği hesaptır.”

Önceki kısımda da aktarıldığı üzere kiracılar, kira ödemelerini anapara ve faiz olmak üzere iki kısma ayırarak yasal defterlerine kaydeder. Anaparaya tekabül eden kısım bilançonun aktifine kullanma hakkı olarak kaydedilirken, faize denk gelen kısım ertelenmiş finansal kiralama borçlanma maliyeti olarak kaydedilmektedir.

1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde; bazı şirketlerin “Tekdüzen Hesap Planı”nı kullanma zorunluluklarının olmadığı belirtilmiştir. Bankalar ve sigorta şirketleri de bunlardan biridir. Bu şirketlerin muhasebe hesap planları ayrı yönetmeliklerle belirlenmiştir. “Katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzenin ve finansal tabloların tek tipte elde edilmesini sağlamak amacıyla kullanılacak”¹⁰⁰ olan hesap planı 5411 sayılı Bankacılık Kanun’una dayanılarak çıkarılan “Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ”de düzenlenmiştir. Bu tebliğde yer alan hesap planına göre katılım bankalarının finansal kiralama işlemlerini kaydedecekleri hesaplar ve açıklamaları şu şekildedir.

¹⁰⁰ Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, Madde 1: Amaç ve Kapsam

“202 Kiralama İşlemlerinden Alacaklar - T.P.

20200	Finansal Kiralama Alacakları
202000	Özkaynaklardan
202002	Katılma Hesaplarından
202003	Katılma Hesapları Özel Fon Havuzlarından
202004	(Ek:Rg-18/10/2018-30569) Katılma Hesapları Yatırım Vekâleti Havuzlarından

204 Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri (-) T.P.

20400	Özkaynaklardan
20402	Katılma Hesaplarından
20403	Katılma Hesapları Özel Fon Havuzlarından
20404	(Ek:Rg-18/10/2018-30569) Katılma Hesapları Yatırım Vekâleti Havuzlarından

582 Finansal Kiralama Gelirleri - T.P.

58200	Özkaynaklardan
58202	Katılma Hesaplarından
58203	Katılma Hesapları Özel Fon Havuzlarından
58204	(Ek:Rg-18/10/2018-30569) Katılma Hesapları Yatırım Vekâleti Havuzlarından

202 Kiralama İşlemlerinden Alacaklar - Türk Parası

Maddi duran varlıkların finansal kiralama, faaliyet kiralaması ve diğer kiralama yöntemlerinden biriyle kiraya konu edilmesi durumunda finansal kiralama sözleşmesine göre belirlenen taksitlendirilmiş toplam alacak tutarı ile faaliyet kiralamasının döneme isabet eden kısmı bu hesapta izlenir.

Finansal kiralamanın dışında faaliyet kiralaması ile diğer kiralama türlerinin döneme isabet eden kısmı bu hesabın borcuna, 79010 Kiralama Gelirleri hesabına alacak kaydedilerek dönem gelirlerine yansıtılır.

204 Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri (-) – Türk Parası

Finansal kiralama yönteminde, kiralamaya konu varlığın maliyeti ile sözleşmeye göre taksitlendirilmiş toplam alacak tutarı arasındaki fark bu hesabın alacağına izlenir. Dönemsellik ilkesi gereği, finansal kiralama kira gelirleri bu hesabın borcuna, 582 Finansal Kiralama Gelirleri T.P. hesabının alacağına kaydedilerek dönem gelirlerine yansıtılır.

Finansal durum tablosunda, “Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri” kalemi “Finansal Kiralama İşlemlerinden Alacaklar” kaleminin altında bir indirim kalemi olarak yer alır ve bu iki kalem arasındaki fark net yatırım tutarını ifade eder.

582 Finansal Kiralama Gelirleri – Türk Parası

Finansal kiralama işlemlerinden sağlanan Türk parası kâr payı gelirleri bu hesapta izlenir. Bu hesap 204 Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri (-) T.P. hesabı ile karşılıklı çalışır.”

Aktarılan düzenlemelerden de görüleceği üzere finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesini; kiracılar 1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nin düzenlemelerini uygulanmak suretiyle, katılım bankaları Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ düzenlemelerini uygulamak suretiyle gerçekleştireceklerdir.

3.2.3. Finansal Kiralama İşlemleri İle İlgili Mevzuat Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi ve Öneriler

3.2.3.1. Hasar Sorumluluğu ve Tazmine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi ve Öneri

Mevcut yasal düzenlemeler, kiralama konusu varlığın maliki tarafından üstlenilmesi gereken bir takım sorumlulukları kiracıya yüklemiştir. Finansal Kiralama Kanunu'nun

“*tafafların hak ve borçları*” başlıklı 24 üncü maddesinin 4 üncü fıkrası ve Vergi Usul Kanunu’nun Mükerrer 290 ıncı maddesi kiralamanın devam ettiğı ve mülkiyetin kiralayanda olduğı dönemde, kiralama konunun uğrayacağı bütün hasarlardan kiracıyı sorumlu tutmaktadır.

“Malın sözleşme süresi içinde hasar ve ziyaı sorumluluğı kiracıya aittir. Bu sorumluluk ödenen sigorta miktarının karşılanmayan kısmı ile sınırlıdır ve aşan kısım kiracı tarafından karşılanmak zorundadır (Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu).”

*“Kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya devredilip devredilmediğine bakılmaksızın, bir iktisadî kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan **tüm riskler ile yararların** kiracıya bırakılması sonucunu doğuran kiralamalardır (Vergi Usul Kanunu).”*

Katılım Bankalarının finansal kiralama sözleşmelerinin taslaklarında yer alan hasar sorumluluğı ve zarar tazminine ilişkin maddelerde de, yasal mevzuat düzenlemelerine uygun ifadeler yer almaktadır.

Tablo 6:

**Katılım Bankalarının Kullandığı Finansal Kiralama (Taslak) Sözleşmelerinin
Hasar Tazmini Hükümleri**

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ¹⁰¹	<u>15. Kiralananın Teslim Alınması, İncelenmesi ve Bozukluk İhbarı: ...</u> Kiracının kiralananı satıcıdan Kiralayan adına teslim aldığı anda, kiralanan işbu sözleşme hükümlerine göre Kiracıya, Kiralayan tarafından teslim edilmiş sayılır. Kiralananın Kiracıya bu surette teslimi ile birlikte, kiralananın hasara uğramasından, kaybından ve diğer sebeplerden doğan hasar Kiracıya geçer. <u>26. Kiralanandaki Zararın Tazmini:</u> Sözleşme hangi sebeple sona ermiş bulunursa bulunsun, doğuş sebebi ne olursa olsun, Kiracı kiralanda husule gelen hasarı, kiralandaki kusurun veya ayıbın verdiği zararı ve olağan sayılmayacak değer eksilmesini derhal tazmine ve bakiye kira bedellerini ödemeye mecburdur. Kiralananın tam hasarı halinde; Kiracı kiralananın EK-1 ödeme tablosundaki toplam kira bedelinden o güne kadar ödediği toplam kira bedeli ile sigorta tarafından karşılanan bedel düşüldükten sonra kalan bedeli (sigorta tarafından karşılanmayan meblağı) Kiralayana ödeyecektir.
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ¹⁰²	<u>24.3-Maldaki Zararın Tazmini:</u> Sözleşme hangi sebeple sona ermiş bulunursa bulunsun, Kiracı Maldaki hasarı, olağan sayılmayacak değer eksilmelerini, Sözleşmenin sona erdiği tarihte derhal tazmine mecburdur. Malın tam hasarı halinde; Kiracı EK-1'deki Ödeme Planındaki Toplam Kira Bedelinden o güne kadar ödediği toplam Kira Bedeli ile sigorta tarafından karşılanan bedel düşüldükten sonra kalan bedeli (sigorta tarafından karşılanmayan meblağı) Kiralayana nakden ve defaten ödeyecektir.
Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ¹⁰³	<u>24.3-Maldaki Zararın Tazmini:</u> Sözleşme hangi sebeple sona ermiş bulunursa bulunsun, Kiracı Maldaki hasarı, olağan sayılmayacak değer eksilmelerini, Sözleşmenin sona erdiği tarihte derhal tazmine mecburdur. Malın tam hasarı halinde; Kiracı EK-1'deki Ödeme Planındaki Toplam Kira Bedelinden o güne kadar ödediği toplam Kira Bedeli ile sigorta tarafından karşılanan bedel düşüldükten sonra kalan bedeli (sigorta tarafından karşılanmayan meblağı) Kiralayana nakden ve defaten ödeyecektir.

¹⁰¹ <https://www.kuveytturk.com.tr/sozlesmeler>. Erişim Tarihi:20.02.2019

¹⁰² <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/kobi/sozlesmeler-ve-formlar/Sayfalar/default.aspx>. Erişim Tarihi: 20.02.2019

¹⁰³ <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/bireysel/Pages/Sozlesmeler-Formlar.aspx>. Erişim Tarihi: 20.02.2019

Her ne kadar kiralama ismiyle niteleniyor olsa da “leasing”in adi kira ve satımdan oluşan birleşik bir sözleşme, önce kira sonra satım, vadeli satım ve yeni bir akit türü olduğu konusunda farklı değerlendirmeler yapan İslam hukukçuları bulunmaktadır. Bu görüş farklılığı tarafların birbirlerine karşı ileri sürdükleri şartların sıhhatiyle ilgili değerlendirmeleri etkilemektedir.¹⁰⁴

İslam Fıkıh Akademisi ve İslam Bankaları Muhasebe ve Denetleme Kurumu Fıkıh Meclisi'nin de aralarında yer aldığı çoğunluk, leasingin, adi kiralamaya göre birçok farklı hükme tabi olduğunu kabul etmekte ancak işlemin esas itibarıyla icare (kiralama) olduğu görüşünü savunmaktadır.¹⁰⁵ Özsoy'da katılım bankaları tarafından kullanılan finansal kiralamanın esasında bir kiralama sözleşmesi olduğunu aktarmıştır. Leasingde kişi almak istediği malın katılım bankası tarafından satın alınarak, normal kira bedellerinin üzerinde bir bedelle kiralamasını talep etmektedir.¹⁰⁶

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu leasinge kira akdinin hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiş ve 9 numaralı standardında şu ifadeleri kullanmıştır.¹⁰⁷

“Mülk sahibinin kiracıya kira konusu malın mülkiyetini devredeceğine dair vaat vermesiyle gerçekleştirilen finansal kiralama işlemine, kira akdinin hükümlerini uygulamak gerekir. Kiracının mülkiyeti devralacağına dair vaadi dolayısıyla kira konusu varlığın temellük edildiği veya sonuç itibarıyla temellük edileceği veya kiracının emsal ücretin çok üzerinde bir kira ücreti ödemekle yükümlü olması sebebiyle bu ücretin satış sözleşmesi taksitlerine benzediği ya da yürürlükteki kanunlara veya geleneksel muhasebe standartlarına göre bu işlemin mülkiyet devri ertelenmiş olsa bile taksitli satış olarak kabul edildiği gibi

¹⁰⁴ Faizsiz Finans Sözlüğü, <http://www.tkbb.org.tr/>

¹⁰⁵ Heyet, İslam Fıkıh Akademisi, "Karar bi şe' ni istifsarati'l-benki'l-İslfurilli't-tenmiye", Karar no: 13 (1/3); Heyet, el-Meaylu's-Şer'iyye, s. 152. , **Aktaran:** Abdullah Durmuş, *İslam Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finans Yöntemleri*, Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı, İstanbul 2011

¹⁰⁶ Vural Günel, Özel Finans Kurumları, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara 1984, Aktaran: M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf : 181

¹⁰⁷ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 9: Kira ve Finansal Kiralama (Leasing), TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018. Syf: 252

gerekçeler ileri sürülerek finansal kiralama işlemi için kira akdi hükümlerine aykırı hükümler uygulamak sahih değildir.

Kira sözleşmesini, geleceğe izafe edilerek akdedilen bir satış sözleşmesi ile birleştirilerek mülkiyeti devredici bir işlem yapmak caiz değildir.”

Standartta kira sözleşmelerinde, kiralama konusu varlığın olağanın üzerindeki bakım masraflarından ve kiracının kusuru dışında ortaya çıkan hasardan kiracının sorumlu tutulamayacağı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Zira kiracı, kiralama konusu varlığı, menfaatten yararlanmak amacıyla zilyetliğinde bulundurmakta ve bunun içinde bir bedel ödemektedir. Buna göre kira konusu varlığın arzulanan menfaatin teminine uygun şekilde tutulması kiralayanın sorumluluğunda olmalıdır. Standardın kiralama konusu varlık üzerindeki menfaate ilişkin açıklamaları ve bunların gerekçeleri şu şekildedir: ¹⁰⁸

“Kiracının kasıtlı veya kusurlu bir davranışı olmadığı sürece kira konusu varlıkla ilgili hasar yükümlülüğü (damân), kira müddeti boyunca kiralayana aittir.

Kiralayanın, kira konusu varlığın kullanılmaya elverişli hâlde kalması için zorunlu olan esaslı bakımlardan kiracının sorumlu olacağı şartını ileri sürmesi caiz değildir. Ancak kiralayan, bakım masraflarının kendi hesabına olacak şekilde yapılması için kiracısına vekâlet verebilir. Kira konusu varlıkla ilgili işletme veya mutat dönemsel bakım masrafları kiracıya aittir.”

“Kiralayanın, kiralanan varlığın esaslı bakımlarından kiracının sorumlu olması şartını ileri sürmesinin caiz olmayışı, bu şartın kira akdinin doğasına aykırı olmasına dayanır. Çünkü kiralayan, kiralanan varlığın kullanılabilir hâlde bulundurulmasından yani menfaatin bekasından sorumlu olan taraftır. Bu da kiralanan varlığın sağlam bir şekilde tutulmasına ve gerekli onarımlarının yapılmasına bağlıdır. Zaten kiralayanın kira ücretini hak etmesi de kiracıya sunmuş olduğu menfaat

¹⁰⁸ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 9: Kira ve Finansal Kiralama (Leasing), TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018. Syf: 233-266

karşılığında olmaktadır. Albaraka Grubu Denetim Kurulu kararı da bu yöndedir.”

“Kiralanan varlığın sigorta masraflarından kiralayanın sorumlu olması, bir varlıkla ilgili hasar sorumluluğunun onun malikine ait olmasına dayanır. Buradaki malik ise kiralayandır. Uluslararası İslam Fıkıh Akademisinin kararı da bu yöndedir.”

Finansal kiralama, düzenlendiği mevzuat türlerinin hemen hemen hepsinde kiralamanın bir alt türü olarak sınıflandırmıştır.

Kamu Gözetim Kurumu “TFRS 16 KİRALAMALAR” standardında kiralamaları: adi kiralama ve finansal kiralama olarak ikiye ayırmak suretiyle sınıflandırmıştır. Standardın 62 numaralı maddesine göre “Bir kiralama, dayanak varlığın mülkiyetinden kaynaklanan tüm risk ve getirileri önemli ölçüde devretmesi halinde finansal kiralama olarak sınıflandırılır. Dayanak varlığın mülkiyetinden kaynaklanan tüm risk ve getirilerin önemli ölçüde devredilmediği kiralamalar ise, faaliyet kiralaması olarak sınıflandırılır.”

01 Ocak 2019 ve sonrası hesap dönemlerinden itibaren uygulanmak üzere yayınlanmış olan standart, bir kiralamanın satın alma benzediği durumlarda, kiralanan varlığın bilançoda aktifler içerisinde gösterilmesini esas almaktadır. Diğer bir anlatımla kiralama; varlığın ekonomik olarak satın alınmasıyla benzerlik gösteriyorsa, finansal kiralama olarak sınıflandırılacaktır.¹⁰⁹

Vergi Usul Kanunu mükerrer 290 ıncı maddesinde finansal kiralamayı, “kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya devredilip devredilmediğine bakılmaksızın, bir iktisadî kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm riskler ile yararların kiracıya bırakılması sonucunu doğuran kiralamalar” şeklinde tanımlanmıştır.

Finansal Kiralama Kanunu finansal kiralamanın tanımını 3 üncü maddesinde yapmıştır. Buna göre, “Finansal kiralama: Bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu Kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından

¹⁰⁹ Selim Cengiz, *Finansal Kiralama İşlemlerinin Mevzuat Boyutu Ve Muhasebe Uygulamaları: TMS 17 ve VUK Kapsamında İncelenmesi*, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2017, Cilt: 6 Sayı: 11, Syf: 43-56

finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsamaması veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksanından daha büyük bir değeri oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemini” ifade eder.

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğe göre katılım bankaları tarafından kullanılacak, *“Kiralama yöntemleri: Tüketilmeden kullanılabilen bir varlığın menfaatinin finansman sağlama amacıyla belirli bir süre için müşteriye bırakılması işlemidir. Kiralama yöntemleri; adi kiralama, finansal kiralama, faaliyet kiralaması, ürün kiralaması ve işgücü kiralaması türlerinden oluşur.”*

BDDK bir hükmünde katılım bankalarının yapacakları leasingi *“taşınır veya taşınmaz malların Finansal Kiralama Kanunu hükümleri etrafında katılım bankaları tarafından temin edilerek kiraya verilmesi”* olarak tanımlamıştır.¹¹⁰

Aktarılan düzenlemelerin hemen hemen hepsi kiralamayı, adi kiralama ve finansal kiralama olarak iki kısma ayırmakta; belirlenmiş özelliklere haiz kiralamaların, finansal kiralama olarak değerlendirileceğini belirtmektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere finansal kiralamayı müstakil bir sözleşme türü olarak değerlendirenlerde bulunmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu vermiş olduğu bir fetvada finansal kiralamayı *satış ile kiranın birleşmesinden doğan yeni bir akit* olarak tanımlamıştır.¹¹¹ Bu yaklaşım, kira sözleşmelerine ait bir takım hükümlerin finansal

¹¹⁰Arabacı, s.50, Aktaran: M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf : 181

¹¹¹ Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/972/leasing--finansal-kiralama--sistemi-ile-alisveris-caiz-midir->, 15.03.2019,

“Leasing (finansal kiralama); makine, teçhizat, taşıt aracı ve benzeri malların, bu mallara ihtiyaç duyan müteşebbislere bir kira sözleşmesi çerçevesinde kiralatılmasını, kira süresi bitiminde de önceden belirlenen fiyat karşılığında satışını esas alan orta vadeli bir finansman yöntemidir. Diğer bir ifadeyle leasing; bir malı satın almak isteyen kişiye, bu malın önce belli bir süreyle kiraya verilip, söz konusu sürenin bitiminde de düşük bir fiyatla satma vaadinde bulunmaktır. Bu sistemde malın taksitle satılıp,

kiralama için uygulanmasına gerek olmadığını ifade etmektedir. Finansal kiralamayı bir tür *vadeli satış* olarak veya *müstakil bir akit* türü olarak değerlendiren başka araştırmacılar da bulunmaktadır.¹¹²

Ancak bu yaklaşımlarda devirle sonuçlanmayan finansal kiralama sözleşmelerinin kurulmasının mümkün olduğu hususu göz ardı edilmiştir. Finansal kiralama ile ilgili mevzuat düzenlemeleri kiralama döneminde kiracıya, zilyetlik ve faydalanma dışında önemli bir hak tanınmamakta, kiralanan mal üzerindeki tasarruf hakkı ve mülkiyet kaynaklı diğer hakların neredeyse tamamı kiralayanda kalmaya devam etmektedir. Ayrıca kira süresi sonunda devir yapılmasını şart koşturmamaktadır.¹¹³

mülkiyetinin taksitin bitimine kadar elde tutulması, sonra da satış işleminin gerçekleştirilmesi esastır. Kiralanan malın, akit bitiminde kiracıya satılması şartının getirildiği bu işlem, Hz. Peygamberin (s.a.s.) şartlı alışverişi yasaklaması nedeniyle (Taberânî, el-Mu'cemü'l-Evsat, IV, 335, ayrıca bkz. Buhârî, Büyu', 73) İslam hukukçularınca olumsuz karşılanmış ise de; bu konuda toplumsal ihtiyaca binaen bir örf olduğu için, ayrıca bazı ilim adamlarına göre bu uygulamanın şartlı alışverişten ziyade, satış ile kiranın birleşmesinden doğan yeni bir akit sayılması sebebiyle leasing (finansal kiralama) yoluyla yapılan işlemler caizdir."

¹¹² Hamza Aktan, "Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslâm Hukuku Açısından Bir Değerlendirme", 1. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi , KOMBAD Yay., Konya 1997, Syf.: 225

"Finansal kiralama sözleşmesinde iki dönem yaşanmaktadır. Birinci dönemde malı kullanan taraf kiracı durumundadır. Bu dönemin tamamlandığında sözleşmede belirlenen şartlara uygun olarak mal kiraya verenden kiracıya intikal etmektedir. Bu şekliyle finansal kiralama satınalım tercihli bir kiralama olarak müstakil bir akit niteliği taşımaktadır."

Abdülaziz Bayındır, Ticaret ve Faiz, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, Syf:262

"Katılım bankalarının ve leasing şirketlerinin yaptığı, mülkiyetin devriyle sonuçlanan kiralama. Bu, satış ile kiranın birleşmesinden doğan yeni bir akit sayılmaktadır. Buna göre, kiralanan mal meselâ 100 hisse sayılsa ilk taksitte, 1 hissesinin bedeli, kalan 99 hissesinin kirası alınır. Taksitler ödendikçe kiracının o maldaki payı artar. Bu pay yüzde yüze ulaşınca kiracı, malın sahibi olur. Bize göre bu, vadeli satıştan başka bir şey değildir. Bu sebeple ilişkiler, vadeli satışa göre düzenlenmelidir."

Hamdi Döndüren, Leasing (Finansal Kiralama) Yöntemi, Ticaret Rehberi, Erkam Yayınları, İstanbul 2002, Syf: 96

"Finans kurumları bu yöntemi soyut bir kira sözleşmesini sürdürmek yerine, sonuçta malı satmayı hedeflemektedir. Ancak doğrudan satış yerine kiralama süresi sonunda mülkiyetin alıcıya geçmesi esası (leasing), taraflar için bir takım mali kolaylıklar sağlamaktadır. Burada satıcının "satış va'di sözleşmesi gereği alıcının elinde bulunan mal leasing süresince "kiralanan mal" konumundadır. Finans kurumuna ödenen aylık taksitler, mal bedeli ile kira toplamını kapsamaktadır."

¹¹³ "6361 sayılı Kanun Madde 18: Finansal kiralama sözleşmesi; kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü bir kişiden veya bizzat kiracıdan satın aldığı veya başka suretle temin ettiği veya daha önce mülkiyetine geçirmiş bulunduğu bir malın

Bu yaklaşıma göre finansal kiralama sözleşmesinde iki dönem yaşanmaktadır. Birinci dönemde malı kullanan taraf kiracı durumundadır. Bu dönemin tamamlandığında sözleşmede belirlenen şartlara uygun olarak mal kiraya verenden kiracıya intikal etmektedir. Bu şekliyle finansal kiralama satın alım tercihli bir kiralama olarak müstakil bir akit niteliği taşımaktadır.¹¹⁴ Finansal kiralamanın bir tür kiralama (icare) olduğunu ifade eden görüşte, sözleşmenin meşruiyeti kira akdinin meşruiyetine dayandırılırken; müstakil bir akit olarak sınıflandırılan görüşlerde, meşruiyetle ilgili net bir açıklama yapılmamıştır.

Aktarılan görüşlerde kira bedelinin büyük kısmı, kiralanan varlığın satış bedeli olarak nitelenmiştir. Ancak Vergi Usul Kanunu'nda olayın mahiyetine daha doğru bir şekilde yaklaşılmış ve bu kısım varlığın değil, kullanma hakkının bedeli olarak nitelenmiştir. Zira finansal kiralamada kiracının amacı varlığın kendisine değil menfaatine malik olmaktır. Kira bedelinin yüksek olması, kira süresinin kiralanan varlığın ekonomik ömrünün tamamını veya tamamına yakınına içermesinden ileri gelmektedir.

Kiralama işlemlerinde sözleşmenin kiracı açısından mevzuu kiralanan malın kullanımıdır. Kiracının en temel hakkı ise kiralama konusundan, akdin gerektirdiği ölçü

zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören sözleşmedir.

6361 sayılı Kanun Madde 28 - 29: *Kiracı aleyhine icra yoluyla takip yapılması hâlinde, icra memuru, finansal kiralama konusu malların takibin dışında tutulmasına karar verir.*

Kiralayanın iflası hâlinde sözleşme, kararlaştırılan sürenin sonuna kadar iflas masasına karşı geçerliliğini sürdürür. (2) Kiralayan aleyhine icra yoluyla takip yapılması hâlinde finansal kiralama konusu mallar sözleşme süresi içinde haczedilemez.

6361 Sayılı Kanun Madde 31: *Kiralayan, finansal kiralama bedelini ödemede temerrüde düşen kiracıya verdiği otuz günlük süre içinde de bu bedelin ödenmemesi hâlinde, sözleşmeyi feshedebilir. Ancak, sözleşmede, süre sonunda mülkiyetin kiracıya geçeceği kararlaştırılmış ise, bu süre altmış günden az olamaz. Bir yıl içinde sözleşmede yer alan kira bedellerinden üçünü veya üst üste ikisini zamanında ödememesi nedeniyle ihtara muhatap olan kiracılarla yapılan sözleşmeler kiralayan tarafından feshedilebilir.*

6361 Sayılı Kanun Madde 32: *Sözleşme sona erdiğinde, sözleşmeden doğan satın alma hakkını kullanmayan veya bu hakkı bulunmayan kiracı finansal kiralama konusu malı derhâl geri vermekle mükelleftir.*

6361 Sayılı Kanun Madde 33: *Sözleşme kiracı tarafından feshedilirse kiracı malı geri vermekle beraber uğradığı zararın tazminini, kiralayandan talep edebilir."*

¹¹⁴ Hamza Aktan, "Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslâm Hukuku Açısından Bir Değerlendirme", 1. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi , KOMBAD Yay., Konya 1997, ss. 225

ve tarzda yararlanmadır. Kiralayanın, sözleşme süresi boyunca kiralama konusunu kullanıma hazır tutması, kiracının ondan yararlanmasını engelleyen eksiklik ve arızaları gidermesi ve kiralama konusunun bakım ve onarımını yapması kira sözleşmesinin yüklediği borçlar arasındadır.¹¹⁵

Türk Borçlar Kanunu'nun ikinci kısmının dördüncü bölümünde yapılan düzenlemelerde, kiracının kusuru sebebiyle hâsıl olan hasarlar dışındaki hasarlardan malik sıfatıyla kiralayan sorumlu tutulmaktadır. Ancak Finansal Kiralama Kanunu kiralama konusunda meydana gelecek her türlü hasarın sorumluluğunu kiracıya yüklemiştir. Benzer şekilde Vergi Usul Kanunu'nda da bir malın maliki olmanın gerektirdiği tüm risklerden kiracının sorumlu olduğu belirtmiştir.

Yukarıda aktarıldığı üzere, finansal kiralama sözleşmelerine yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. “İslam Fıkıh Akademisi” ve “İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu” finansal kiralamanın esas itibarıyla kira sözleşmesi olduğunu ve kira hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu'na göre, finansal kiralama sözleşmelerinde, kira akdi hükümlerine aykırı hükümlerin uygulanması sahih değildir. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun da arasında yer aldığı diğer bazı değerlendirmeler ise finansal kiralamayı; kiralama ve satışın birlikte yapıldığı müstakil bir sözleşme türü olarak değerlendirmekte, böylece kira sözleşmelerine ait hükümlerin finansal kiralamaya uygulanamayacağını belirtmektedir.

Katılım bankaları yaptıkları finansal kiralama işlemlerinde yasal mevzuatta yer alan düzenlemelere uygun olarak hasar sorumluluğunu kiracının üzerinde bırakmıştır. Ancak işlemin bu şekilde yapılması, sıhhati konusunda endişelerin oluşmasına yol açmaktadır. Hayrettin Karaman mevcut mevzuata göre, finansal kiralamanın ne alıp satmaya ne de kiralamaya uymadığını belirttiği yazısında; mal satın alınarak kiraya veriliyorsa, kira ilişkisi devam ettiği sürece malın sigortasının yapılması ile kusursuz hasar ve eskime

¹¹⁵ TDV İslam Ansiklopedisi, Ali Bardakoğlu, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, “İcare” maddesi

durumunda tamir ve bakımın bankaya ait olması gerektiğini, eğer banka malı müşterisine satmış ise bu durumda kira almaması gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁶

AAOIFI ile KGK arasında 27 Eylül 2017 tarihinde bir telif anlaşması imzalanmış olup, bu kapsamda AAOIFI standartlarının ülke mevzuatına kazandırılarak faizsiz finans sektörünün gelişimine katkı sağlanması ve işlemler hakkındaki farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır.¹¹⁷ Bu kapsamda 05.11.2018 tarihinde; murabaha, mudarebe, muşareke, selem ve paralel selem ile istisna ve paralel istisna finansman yöntemlerine ilişkin faizsiz finans muhasebe standartlarına ait taslaklar KGK'nın internet sitesinde kamuoyunun görüşüne açılmış, ancak bunların arasında finansal kiralama yer almamıştır.

Yukarıda da aktarıldığı üzere, AAOIFI finansal kiralamanın caiz oluşunu kira akdinin hükümlerinin uygulanmasına bağlamaktadır. Dolayısı ile mevcut yasalarda yer alan finansal kiralama tanımı, AAOIFI tarafından belirlenmiş olan standartlara uymamaktadır. Öte yandan yukarıda da aktarıldığı üzere finansal kiralamayı müstakil bir akit türü olarak değerlendiren taraflar, onun bedelin peşin ödendiği bir satış olduğunu belirtmektedir. Ancak finansal kiralama ile ilgili mevcut düzenlemeler bu duruma uygun olmayan bir takım hükümler barındırmaktadır. Ayrıca hâlihazırdaki yasal düzenlemelerin yaklaşımı da finansal kiralamanın bir kiralama türü olduğu şeklindedir.

KGK ile AAOIFI arasında kurulan telif anlaşması kapsamında “finansal kiralama” faizsiz finans standardının oluşturulması, standart oluşturulurken;

- AAOIFI'nın yaklaşımının benimsenmesi durumunda Vergi Usul Kanunu ve Finansal Kiralama Kanunu'nun sorumluluğa ilişkin hükümlerinin buna uygun olarak düzenlenmesi,
- Finansal kiralamanın müstakil bir akit türü olduğuna ilişkin yaklaşımın benimsenmesi durumunda ise hem bunun fıkhi delillerinin ortaya konulması

¹¹⁶ Hayrettin, Karaman, *Katılım Bankalarının Mevzuatı Problemleri*, <https://www.yenisafak.com>, Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2014

¹¹⁷ <http://www.kgk.gov.tr/ContentAssingmentDetail/1512/Faizsiz-Finans-Muhasebe-Standartları-Taslak-Metinleri-Kamuoyu-Görüşüne-Açılmıştır>. (05/11/2018), Erişim Tarihi: 26.04.2019

hem de her iki Kanun’a buna dair hükümlerin eklenmesi ve kiralama süresi sonunda malın kiracıya devrinin şart olduğunun belirtilmesi, suretiyle finansal kiralamada hasar sorumluluğuna ilişkin aktarılan belirsizliklerin ortadan kaldırılması mümkündür.

3.2.3.2. Mükerrer 290 Madde ve Tekdüzen Hesap Planının Kira Tutarlarını Sınıflandırmasına İlişkin Değerlendirme ve Öneri

“Finansal kiralama konusu malın mülkiyeti kiralayana aittir.”¹¹⁸ “Kiracı, sözleşme süresince finansal kiralama konusu malın zilyedi olup, sözleşmenin amacına uygun olarak her türlü faydayı elde etme hakkına sahiptir.”¹¹⁹ Sözleşmelerin süresi genelde, kira konusu varlığın ekonomik ömrünün tamamını veya tamamına yakını kapsayacak şekilde düzenlenir. Bundan dolayı kira bedelleri, varlığın maliyetini ve kiralayan elde edeceği karı kapsayacak şekilde belirlenir.

Vergi Usul Kanunu finansal kiralamayı, işleme konu iktisadi kıymetin *kullanma hakkının* satın alınması olarak değerlendirmiş ve yapılan kira ödemelerinin bugünkü değerini bu hakkın anaparası, bugünkü değerin üzerinde kalan kısmı ise anaparaya ait faiz ödemesi olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmanın sonucu olarak; anapara borç olarak muhasebeleştirilirken, faizler ödendiğinde gider hesaplarına aktarılmaktadır.

Mükerrer 290 ıncı maddede *kira ödemelerinin bugünkü değeri* ve *kiralamalarda kullanılan faiz oranı* şu şekilde tanımlanmıştır.

“Kira Ödemelerinin Bugünkü Değeri: Kira ödemelerinin, sözleşme tarihinde, kiralamada kullanılan faiz oranı dikkate alınarak hesaplanan bugünkü değerlerinin toplamıdır. Kiralamada kullanılan faiz oranı tespit edilemiyorsa, kiracının kiralamaya konu iktisadi kıymeti satın almak için aynı vade ile alması gereken borç için katlanacağı faiz oranı kullanılır.

Kiralamada Kullanılan Faiz Oranı: Kira ödemeleri ile garanti edilmemiş kalan değer toplamının bugünkü değerini, kiralamaya konu iktisadi kıymetin rayiç bedeline eşitleyen iskonto oranıdır.”

¹¹⁸ Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanun’u Madde:23

¹¹⁹ Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanun’u Madde:24

Kiracı tarafından, finansal kiralama sözleşmesine göre yapılan kira ödemeleri, borç anapara ödemesi ve faiz gideri olarak ayrıştırılır. Ayrıştırma işlemi, her bir dönem sonunda kalan borç tutarına sabit bir dönemsel faiz oranı uygulanmasını sağlayacak şekilde yapılır.¹²⁰ Anapara ödemeleri *kullanma hakkı* karşılığında borçlanılan tutardan mahsup edilirken faizler dönem gideri olarak muhasebe hesaplarına aktarılır. Benzer uygulamalar kiralayan için de geçerlidir. “Kiralama süresi boyunca, kiracı tarafından yapılacak kira ödemelerinin toplam tutarı, anapara artı faiz alacak, olarak aktive alınır. Diğer yandan, aktifleştirilen alacak tutarı ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark, gelecek dönemlere ait faiz geliri olarak pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilerek kayıtlara intikal ettirilir.”¹²¹

Hem mükerrer 290’da hem de bu maddeye istinaden çıkarılan 319 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği’nde, finansal kiralama faiz içeren bir finansman yöntemi olarak düzenlenmiştir.

Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ finansal kiralamayı Tekdüzen Hesap Planı ile aynı esaslar üzerinden düzenlerken, kira bedellerinin anaparanın üzerindeki kısmını *kar payı* olarak sınıflandırmıştır. Ancak Vergi Usul Kanunu’nda ve Tekdüzen Hesap Planında buna dair bir düzenleme yapılmamıştır. Vergi Usul Kanunu’nun finansal kiralamaya yaklaşımını, anaparanın üzerinde kalan kısma ilişkin değerlendirmeler özetlemektedir. Hem Kanun hem de Tebliğ anaparayı kullanma hakkının bedeli, üzerinde kalan kısmı ise bunun *faizi* olarak nitelemektedir. 1 Sıra No’lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde, finansal kiralamanın muhasebeleştirmesinde kullanılacak hesaplar bu nitelemeye uygun olacak şekilde oluşturulduğundan bu Tebliği uygulayacak olan kiracılar kira bedelinin bir kısmını yasal defterlerinde faiz gideri olarak sınıflandırmak durumundadır.

Kiracılar katılım bankaları ile finansal kiralama sözleşmesi yaparken faizli bir işlem yapmadıklarını düşünmektedir. Ancak vergi mevzuatı hem kiracı tarafından ödenen kira bedelinin hem de kiralayanın elde ettiği gelirin faiz içerdiğini ifade etmektedir. *Mükerrer 290* ıncı madde ve *319 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği*’nde yer

¹²⁰ Vergi Usul Kanunu mükerrer 290 ıncı madde

¹²¹ 319 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği,

alan düzenlemeler ile *Tek Düzen Hesap Planı*’nın, finansal kiralamanın faizsiz finans kurumları tarafından da yapıldığı hususu göz önünde bulundurularak yeniden oluşturulması mümkündür.

Mükerrer 290’ın içerisinde faiz ibaresi yer alan bentlere ilişkin değerlendirmeler ile katılım bankalarının yaptığı finansal kiralamaları da kapsayacak şekle dönüştürülmesi için yapılması gerektiği öngörülen değişiklik önerileri aşağıda sıralanmıştır.

Mükerrer 290 ıncı maddenin 1 inci fıkrasının 4 üncü bendi:

*“Kiralayan tarafından aktifleştirilen alacak tutarı ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark, gelecek dönemlere ait **faiz** geliri olarak pasifleştirilmek suretiyle değerlendirir.”*

Tekdüzen Hesap Planında bu tutarın kaydedilmesi için “124/224- *Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)*” hesabı açılmış ve hesap açıklamasında hesapta “finansal kiralamanın yapıldığı tarihte, kiralama işlemlerinden doğan alacaklar ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz kazanılmamış finansal kiralama **faiz** gelirlerinin” izleneceği belirtilmiştir. Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de ise aynı tutar için “204 *Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri*” hesabı açılmıştır.

Mükerrer 290/2-4’de geçen *faiz* ifadesinin maddeden çıkarılması suretiyle Kanun’un kiralayanın elde ettiği geliri faiz olarak sınıflandırmasına son verilmesi mümkündür. Madde de yapılacak değişikliğin yanında “124/224- *Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)*” hesabının isminin ve açıklamasının da bu duruma uygun olarak düzenlenmesi gerekecektir.

Mükerrer 290 ıncı maddenin 2 nci fıkrasının 4 üncü bendi:

*“Kiracı tarafından finansal kiralama sözleşmesine göre yapılan kira ödemeleri, borç anapara ödemesi ve **faiz** gideri olarak ayrıştırılır. Ayrıştırma işlemi, her bir dönem sonunda kalan borç tutarına sabit bir dönemsel **faiz** oranı uygulanmasını sağlayacak şekilde yapılır.”*

Tekdüzen Hesap Planında kiracının, kiralayana olan ve vadesi 1 yılı geçmeyen borçlarının izlenmesi için “301/401 *Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar*”

hesapları açılmıştır. Kiralama işlemlerinden doğan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark ise “302/402 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)” hesabında izlenecektir. Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de ise söz konusu tutarların kaydedilmesi için, “202 Kiralama İşlemlerinden Alacaklar” ve “204 Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri (-)” hesapları açılmış olup, hesap açıklamaları Tekdüzen Hesap Planı ile benzerlik göstermektedir.

Kiracılar, katılım bankaları ile yapmış oldukları finansal kiralamalarda faiz değil, bankanın kiralama konusu varlığın maliyetine eklemiş olduğu kar payını ödemektedir. Bendin aşağıdakine benzer bir şekilde yeniden oluşturularak faiz ifadelerinin metinden çıkarılması mümkündür. Böylece madde metni katılım bankalarından finansal kiralama yapan kiracılar için daha uygun hale gelmiş olacaktır.

“Kiracı tarafından finansal kiralama sözleşmesine göre yapılan kira ödemeleri, anapara ödemesi ve kiralama gideri olarak ayrıştırılır. Ayrıştırma işlemi, her bir dönem sonunda kalan borç tutarına sabit bir dönemsel oran uygulanmasını sağlayacak şekilde yapılır.”

Mükerrer 290 ıncı maddenin 2 nci fıkrasının 5 inci bendi:

*“Kiralayan tarafından gelecek dönemlere ait **faiz** gelirleri, kiralanan iktisadî kıymetin finansal kiralama sözleşmesinin yapıldığı tarihteki rayiç bedelinden, her bir dönem sonunda anapara geri ödemelerinin düşülmesi sonucu kalan tutar üzerinden sabit bir dönemsel **faiz** oranı yaratacak şekilde hesaplanması suretiyle tahakkuk ettirilir.”*

Tekdüzen Hesap Planında bu gelirler için *kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirleri* tanımlaması yapılmıştır. Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de ise faiz ibaresi yerine *kazanılmış finansal kiralama geliri* ifadesi kullanmıştır.

Madde metnine faiz ibarelerinin yerine veya bu ibare ile birlikte olacak şekilde “*finansal kiralama geliri*” ibaresinin kullanılması ve 124/224 *Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)* hesabının adının ve açıklamasının buna uygun olarak

yeniden düzenlenmesi halinde, bent katılım bankaları tarafından kullanılan terminolojiyi de kapsayacak hale gelmiş olacaktır.

Mükerrer 290 ıncı maddenin 3 üncü fıkrasının 7, 8 ve 9 uncu bentleri:

*“Kira Ödemelerinin Bugünkü Değeri: Kira ödemelerinin, sözleşme tarihinde, kiralamada kullanılan **faiz** oranının dikkate alınması suretiyle hesaplanan bugünkü değerlerinin toplamıdır.”*

*Kiralamada kullanılan **faiz** oranı tespit edilemiyorsa, kiracının kiralamaya konu iktisadî kıymeti satın almak için aynı vade ile alması gereken borç için katlanacağı faiz oranı kullanılır.*

*Kiralamada Kullanılan **Faiz** Oranı: Kira ödemeleri ile garanti edilmemiş kalan değer toplamının bugünkü değerini, kiralamaya konu iktisadî kıymetin rayiç bedeline eşitleyen iskonto oranıdır.”*

Katılım bankaları müşterisi tarafından talep edilen malı satın almakta ve anlaşılan kar oranının satın alma bedeline eklenmesi suretiyle belirlenen kira ödemeleri karşılığında kiralamaktadır.¹²² Dolayısı ile kira ödemelerinin toplamı, kiralanan malın satın alma bedeli ile katılım bankasının finansal kiralama sözleşmesinde belirlenen oran dâhilinde eklediği kar paylarını içermektedir. Mükerrer 290 ın yukarıda aktarılan bentlerinde bu kar payları faiz olarak nitelenmektedir. Bentlerde geçen, faiz ibaresinin yerine veya yanına *kar oranı* benzeri bir ibare eklenmesi durumunda, tanımlar katılım bankalarının kullandığı terminolojiye daha uygun hale gelecektir.

3.3.2. Kira Sertifikası (Sukuk) İhracında Ortaya Çıkan Vergiler

Kira sertifikası ihraç yetkisinin sadece varlık kiralama şirketi adıyla kurulacak şirketlere tanınmış olmasından dolayı, ihraca konu varlık veya hakkın varlık kiralama şirketine devredilmesi gerekmektedir. Devir işlemi ihraca konu varlığın türüne göre; damga vergisi, katma değer vergisi ve tapu harcı gibi bir takım vergilerin doğmasına yol açmaktadır.

¹²² Katılım Bankacılığı Sistemi Çalışma Esasları ve Uygulaması, AlbarakaTürk, https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, Erişim tarihi: 25.03.2019

Kira sertifikasının varlık kiralama şirketine taşınmaz devredilmesi suretiyle gerçekleşmesi durumunda, yapılan devir işlemi ticari faaliyet kapsamında yapılmış bir teslim olacağından bu teslimden katma değer vergisi doğacaktır. Devir işlemi tapu sicilinde de cereyan edeceğinden tapu harcı da ödenmesi gerekecektir. Ayrıca bu işlemler yazılı bir sözleşmeye bağlanmak istenirse, düzenlenen sözleşmelerde yazılı bedeller üzerinden damga vergisi hesaplanması ve beyan edilmesi gerekecektir.

Varlık kiralama şirketine devrin konusunun bir hak veya tescile tabi olmayan bir varlık olması halinde ise teslim işlemi katma değer vergisi doğuracak, ayrıca devir işleminin yazılı bir sözleşmeye bağlanmak istenmesi halinde de damga vergisi hesaplanması ve beyan edilmesi gerekecektir.

Öte yandan Katma Değer Vergisi Kanunun 1 inci maddesinde, “*Gelir Vergisi Kanunu’nun 70 inci maddesinde belirtilen mal ve hakların kiralanması işlemlerinin katma değer vergisine tabi olduğu*” belirtilmiştir.¹²³ Dolayısı ile varlık kiralama şirketlerinin kendilerine devredilen varlık ve hakları, bu varlık ve hakların Gelir Vergisi Kanunu’nun 70 inci maddesinde belirtilen mal ve haklardan olması şartı ile kaynak kuruluşa veya üçüncü kişilere kiralamaları da kira bedelleri üzerinden katma değer vergisi hesaplanmasını gerektirecektir.

Son olarak varlık veya hakkın kiralama süresi sonunda kaynak kuruluşa veya üçüncü bir kişiye devri aşamasında, yukarıda açıklanan vergiler tekrardan gündeme gelecektir.

Kira sertifikalarının ihracına dair işlemler, muamele vergilerinin yanında kazanç vergilerini de doğuracaktır. Kira sertifikası ihracında iki adet satış işlemi söz konusudur. Bunlardan ilki sertifika ihracına konu varlık veya hakkın VKŞ’ye devri ikincisi ise bu varlık veya hakkın kira süresi sonunda kaynak kuruluşa geri devri veya üçüncü kişiye devridir. Bu satışlar, satış bedeli ile maliyetler toplamı arasındaki fark kadar bir kazanç doğmasına yol açacak ve bu kazançlar kurumlar vergisi hesabına dâhil edilecektir.

¹²³ Katma Değer Vergisi Kanunu’nun istisnaları düzenleyen 17 nci maddesinde söz konusu mal ve hakların kiralanması işlemlerine bir takım istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalardan yararlanma şartlarından bir tanesi de iktisadi işletmelere dâhil olmayan gayrimenkullerin kiralanması işlemidir. Dolayısı ile varlık kiralama şirketi bir iktisadi işletme olduğundan bu istisnadan yararlanamayacaktır.

Bunlara göre kira sertifikası ihracına dair işlemler asgari dört çeşit verginin doğmasına yol açmaktadır. Bunlar: kurumlar vergisi, katma değer vergisi, damga vergisi ve tapu harcıdır.

Vergi Kanunlarında varlık ve hakların kira sertifikası ihracı amacıyla satılması, kiralanması ve kira süresi sonunda geri alınması işlemlerine bir takım istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalar son şeklini, 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un yaptığı düzenlemelerle almıştır.

3.3. Kira Sertifikası (Sukuk)

3.3.1. Kira Sertifikası (Sukuk) Hakkında Genel Bilgi

Türkiye’de faizsiz finansal ürün geliştirme sürecinin son aşamalarından biri olan “*kira sertifikası*” isminin geçtiği ilk yasal düzenleme 2010 yılında yapılmış ve SPK tarafından çıkarılan Tebliğle varlığa dayalı kira sertifikalarının ihracına izin verilmiştir.¹²⁴ “*Kira sertifikaları, her türlü varlık veya hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymetlerdir.*”¹²⁵

Kira sertifikalarının işletmeler tarafından kısa vadeli borçlanma aracı olarak kullanılan tahvile benzeyen birçok yönü bulunmaktadır. Ancak kira sertifikalarını tahvilden ayıran en temel özelliği ihraç edilebilmesi için muhakkak bir varlık veya hakka dayanması gereğidir. Tahvili satın alan faiz geliri elde ederken, kira sertifikası sahibi varlık veya hakkın kiralanması karşılığında kira geliri elde etmektedir.

Sermaye piyasası mevzuatına kira sertifikası adını alan menkul kıymetler, İslami finans terminolojisinde “sukuk” olarak bilinmektedir. “Sukuk yatırımcısı varlık kiralama şirketinin tanımlanmış, satın alınmış bir varlığın gelirine ya da varlığın kira akarına ortak olmaktadır. Sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan hak sadece nakit akışı hakkı değil, aynı zamanda

¹²⁴ Servet Bayındır, *Fıkhi ve İktisadi Açıdan İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları)*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2015, Syf: 137

¹²⁵ Sermaye Piyasası Kanunu, Madde 61: Kira sertifikası ve varlık kiralama şirketleri

mülkiyet hakkıdır. Sukuk, ortaklık hakkına, kâr veya kira geliri haklarına sahip yatırım sertifikasıdır.”¹²⁶

“Yatırım sertifikaları kapsamında yer alan sukûk çeşitleri şunlardır: kiradaki varlıkların aslına malik olmayı sağlayan sukûk, varlıkların menfaatlerine malik olmayı sağlayan sukûk, hizmet paketine malik olmayı sağlayan sukûk, murâbaha akdine dayalı sukûk, selem akdine dayalı sukûk, istisnâ‘ akdine dayalı sukûk, mudârebe akdine dayalı sukûk, müşâreke ortaklığına dayalı sukûk, yatırım vekâletine dayalı sukûk, müzâraa ortaklığına dayalı sukûk, müsâkât ortaklığına dayalı sukûk, muğârase ortaklığına dayalı sukûk”.¹²⁷

Ülkemizde sermaye piyasası mevzuatı kira sertifikalarını; sahipliğe, yönetim sözleşmesine, alım-satıma, ortaklığa ve eser sözleşmesine dayalı olarak ihraç etme imkanı sağlamaktadır. Kira sertifikalarının ihracına, türlerine ve varlık kiralama şirketlerine ilişkin düzenlemeler III-61.1 numaralı *Kira Sertifikaları Tebliği*’nde yapılmıştır. Söz konusu tebliğin kira sertifikalarının tanımına ve türlerine ilişkin açıklamaları şu şekildedir.¹²⁸

“Sahipliğe dayalı kira sertifikaları, kaynak kuruluşa veya üçüncü kişilere kiralanmak veya VKŞ adına yönetilmek üzere, VKŞ tarafından kaynak kuruluştan devralınacak varlık ve hakların finansmanını sağlamak için ihraç edilen kira sertifikalarıdır.”

Yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikaları, kaynak kuruluşa ait varlık veya hakların vade boyunca kiralanması da dahil olmak üzere VKŞ lehine yönetilmesi neticesinde elde edilen gelirlerin sözleşme hükümleri çerçevesinde VKŞ’ye aktarılması amacıyla ihraç edilen kira sertifikalarıdır. Bu madde kapsamında yapılacak ihraçlarda kaynak kuruluş ile VKŞ arasında, kaynak kuruluşa ait varlık veya hakların

¹²⁶ Abdullah Tekin, *Türkiye Kira Sertifikaları ile İslami Finans Piyasalarındaki Eşdeğer Ürünler Arasında Bir Karşılaştırma*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt:20, Sayı:2, Kasım 2017

¹²⁷ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 17: Yatırım Sertifikaları (Sukûk) TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018. Syf:460

¹²⁸ 07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı Resmi Gazete; “III.61.1 Kira Sertifikaları Tebliği”

mülkiyeti devredilmeksizin birinci fıkra çerçevesinde VKŞ lehine yönetilmesini konu alan sözleşme düzenlenir.

Alım-satıma dayalı kira sertifikaları, bir varlık veya hakkın VKŞ tarafından satın alınarak 12 nci maddenin birinci fıkrasında belirtilen nitelikteki şirketlere vadeli olarak satılması işleminde varlık veya hak alımının finansmanını sağlamak için ihraç edilen kira sertifikalarıdır.

Ortaklığa dayalı kira sertifikaları, VKŞ'nin ortak girişime ortak olmak amacıyla ihraç ettiği kira sertifikalarıdır.

Eser sözleşmesine dayalı kira sertifikaları, VKŞ'nin iş sahibi sıfatıyla taraf olduğu bir eser sözleşmesi kapsamında eserin meydana getirilmesini sağlamak amacıyla ihraç edilen kira sertifikalarıdır.”

Kira sertifikaları, sahip olunan varlığı temsil eden sertifikalar çıkarılması ve bunların yatırımcılara satılması suretiyle ihtiyaç duyulan finansmanın temin edilmesine imkân sağlamaktadır.

Kira sertifikaları halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilebilir. Kira sertifikası ihracı münhasıran bu amaçla kurulmuş varlık kiralama şirketleri tarafından gerçekleştirilir.¹²⁹ Türkiye’de son yıllarda kira sertifikası ihracını kolaylaştıran ve teşvik eden, önemli sayılabilecek bir takım vergisel düzenlemeler yapılmıştır.

3.3.3. Kira Sertifikası (Sukuk) ve Kurumlar Vergisi Kanununda Yapılan Düzenlemeler

Kurumlar vergisi Kanunu’nun İstisnaları düzenleyen 5 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendinde, kurumların en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazlar ve iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların %75'lik kısmı vergiden istisna tutulmuştur. Ancak bu istisnadan yararlanacak mükelleflerin maddede sayılan diğer şartları da taşımaları gerekmektedir.

¹²⁹ Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1)

İstisnadan yararlanma şartlarından birisi istisnaya konu varlığın en az iki tam yıl süreyle aktifte kalmasıdır. Bu süre, iktisadi kıymetin kurumun aktifine girdiği tarihte başlar ve iki yıl sonra aynı tarihte tamamlanmış olur. Ayrıca bendin genel halinde satıştan elde edilen kazancın sadece %75'lik kısmı için istisna uygulanacağı belirtilmiştir.

Bir taşınmazın kira sertifikası ihracı amacıyla VKŞ'ye devredilmesi söz konusu varlığın kaynak kuruluşun aktifinden çıkarak VKŞ'nin aktifine geçmesi sonucunu doğurmaktadır. Maddenin 6728 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önceki halinde yer alan parantez içi hükümde; belirtilen kurumların kendi aralarında yapılan satışlarda, istisnanın kazancın tamamına uygulanacağı ve iki tam yıl aktifte bulundurma şartının aranmayacağı belirtilmiştir.

6728 sayılı Kanun ise kira sertifikası ihracında taşınmaz devirlerini, anılan kurumların kendi aralarında yapılan satışlar ve üçüncü kişilere yapılan satışlar olarak ikiye ayırmış ve üçüncü kişilere yapılan satışları (e) bendinde düzenlerken, kurumların kendi aralarında yaptıkları satışlar için yeni bentler ihdas etmiştir. Maddenin (e) bendine eklenen paragraf ile kira sertifikası ihracına konu olan taşınmazların üçüncü kişilere satılması halinde istisna uygulaması düzenlenirken, yeni ihdas edilen (k) bendinde ise her türlü varlık ve hakkın kira sertifikası ihracı amacıyla VKŞ'lere devri ve bunlar tarafından kaynak kuruluşu geri devri halinde istisna uygulaması yer almaktadır.

Maddenin (e) bendine yeni eklenen paragrafta göre: kira sertifikası ihraç etmek amacıyla kaynak kuruluşlar tarafından VKŞ'lere devredilen taşınmazların, geri alındıktan sonra üçüncü kişilere satışı halinde, iki tam yıllık sürenin hesabında, taşınmazın VKŞ'de kaldığı süre de dikkate alınabilmektedir. Böylece taşınmazın VKŞ'ye devri durumunda hem iki yıllık süre kesintiye uğramamış olacak hem de geri alındıktan sonra üçüncü kişilere satışı halinde iki yıllık süre, taşınmazın aktife ilk alındığı tarihten başlatılabilecektir. Böylece istisnadan yararlanmaya ilişkin süreler, taşınmaz hiç devredilmemiş gibi hesaplanacaktır.

Yeni ihdas edilen (k) bendinde ise, *“Her türlü varlık ve hakların, kaynak kuruluşlarca, kira sertifikası ihracı amacıyla ve sözleşme sonunda geri alınması şartıyla varlık kiralama şirketlerine satışı ile varlık kiralama şirketlerince bu varlıkların devralındığı kuruma satışından doğan kazançlar.”* kurumlar vergisinden istisna tutulmuştur. Buna

göre istisna sadece kira sertifikası ihracı amacıyla yapılan varlık veya hak devirleri ve bunların geri alınmasıyla sınırlı tutulmuş, devir işleminin kira sertifikası ihracı dışında bir amaca hizmet eder hale gelmesi durumunda işlem istisnanın dışına çıkarılmıştır.

Aynı bentte yapılan düzenleme gereğince devre “*konu varlık veya hakların varlık kiralama şirketleri tarafından üçüncü kişi ve kurumlara satılması durumunda, varlık kiralama şirketlerinin bu satış işleminden doğan kazançları varlık kiralama şirketleri nezdinde kurumlar vergisine tabi tutulur ve istisna uygulaması dolayısıyla kaynak kuruluş adına zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler, vergi ziyai cezası uygulanmaksızın gecikme faiziyle birlikte tahsil olunur.*” Böylece varlık veya hakların vergilendirilmeksizin VKŞ’ler üzerinden üçüncü kişilere satışının da önü kapatılmıştır.

6728 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle birlikte kira sertifikası ihracında kaynak kuruluş ile VKŞ arasında gerçekleşen devirler ile üçüncü kişilere yapılan devirler ayrılmıştır. Üçüncü kişilere yapılan devirlere ilişkin istisna 5 inci maddenin daha genel bir düzenleme olan (e) bendinde kalmaya devam ederken, kaynak kuruluş ve VKŞ arasında yapılan devirlere ilişkin istisna (k) bendinde düzenlenmiştir.

Türkiye’de kira sertifikası ihracı hazine müsteşarlığı ve katılım bankaları öncülüğünde gerçekleşmektedir. Dolayısı ile katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen kira sertifikası ihraçları, kanunlarda belirtilen şartları taşımaları halinde yukarıdaki istisnalardan aynen yararlanabilecektir.

3.3.4. Kira Sertifikası (Sukuk) ve Katma Değer Vergisi Kanunu’nda Yapılan Düzenlemeler

6728 sayılı Kanunla, kira sertifikası ihracına ilişkin olarak Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yapılan düzenlemelere paralel olarak, Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17 nci maddesinde de bir takım değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır.

Öncelikli olarak Kanun’un, kurumların aktifinde, en az iki tam yıl süreyle bulunan iştirak hisseleri ile taşınmazların satışı suretiyle gerçekleşen devir ve teslimleri katma değer vergisinden istisna tutan 17 nci maddesinin 4 üncü fıkrasının r bendine, “*Bu fıkranın (u) bendi kapsamında varlık kiralama şirketlerine ve (y) bendi kapsamında finansal kiralama şirketleri, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarına devredilen taşınmaz ve iştirak hisselerinin, kaynak kuruluş ve kiracı tarafından üçüncü*

kişilere satışına ilişkin en az iki tam yıl aktifte bulundurma süresinin hesabında, bu taşınmaz ve iştirak hisselerinin varlık kiralama şirketleri, finansal kiralama şirketleri, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının aktifinde bulunduğu süreler de dikkate alınır.” hükmü eklenmiştir.

Buna göre, kira sertifikası ihracı amacıyla VKŞ'lere devredilen taşınmaz ve iştirak hisselerinin, kaynak kuruluşlar tarafından geri alındıktan sonra üçüncü kişilere satışı halinde, istisnadan yararlanma şartı olan iki tam yıllık sürenin tespitinde, varlık veya hakkın VKŞ'de kaldığı sürede dikkate alınabilecektir.

İstisnadan yararlanmanın en temel şartı satışa konu taşınmazın en az iki tam yıl aktifte tutulmasıdır. Dolayısı ile sahibi olunan taşınmazın kira sertifikası ihracı amacıyla VKŞ'ye devredilmesi, bu taşınmazın aktiften çıkması sonucunu doğuracağından iki yıllık süre kesintiye uğrayacak ve taşınmazın geri alınması ile birlikte bu süre baştan başlayacaktır. Oysa kaynak kuruluşun taşınmazı VKŞ'ye devrindeki amaç taşınmazın elden çıkarılması değil finansman sağlamaktır. Aynı durum sat geri kirala işlemlerinde de söz konusudur. Zira kira süresi sonunda taşınmaz zaten geri alınmaktadır. Kanun koyucu bu düzenlemeyle, kira sertifikası ihracı vasıtasıyla finansman ihtiyacını gidermek isteyen kurumların istisnadan yararlanma haklarının zayi olmasının önüne geçmiştir. Bu işlemlere konu olan taşınmazların geri alındıktan sonra üçüncü kişilere satılması durumunda, iki tam yıllık süre taşınmazın kurumun aktifine ilk girdiği tarihten itibaren başlatılacak ve taşınmazın VKŞ bünyesinde kaldığı sürede iki yılın hesabına dâhil edilebilecek.

6728 sayılı Kanun, 17 nci maddenin 4-r bendinin yanında 4-u ve 4-y bentlerinde de bir takım değişiklikler yapmış, bentlerin uyulama alanları genişleterek ve bentlerde yer alan ifadeleri netleştirilmiştir.

17/4-u bendinin son şekline göre; *“her türlü varlık ve hakkın, kaynak kuruluşlarca, kira sertifikası ihracı amacıyla ve sözleşme süresi sonunda geri alınması şartıyla varlık kiralama şirketlerine devri ile bu varlık ve hakların varlık kiralama şirketlerince kiralanması ve devralınan kuruma devri.”* katma değer vergisinden istisna olacaktır.

Diğer yandan maddenin ilk halinden farklı olarak devrin yapıldığı döneme kadar indirim yoluyla giderilemeyen katma değer vergisinin gelir veya kurumlar vergisi

matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınabileceği belirtilmiştir. Buna göre kira sertifikası ihraç etmek amacıyla VKŞ'lere devredilen varlık ve hakların ilk iktisabında ödenen ve devir tarihine kadar henüz indirilememiş olan katma değer vergileri gider hesaplarına aktarılacaktır.

3.4. Mudarebe

Mudarebe, sermaye sahibiyle işletmeci tarafın, bir taraftan işgücü (emek) diğer taraftan sermaye olmak üzere ortaklık kurmasıdır.¹³⁰ Mudarebe yoluyla finansman metodunda katılım bankası, projenin bütün masraflarını tek başına karşılar.¹³¹

Katılım bankalarının esas özelliği mudarebe fonksiyonudur. Bu fonksiyonu yerine getiren bir kurum yatırım yaptığı teşebbüsün riskine ortak olduğu için, müteşebbisin finansal riskini faizli bankacılığa nazaran azaltmaktadır. Bu yaklaşım faizlerin yükseldiği ve finansal riskin arttığı dönemlerde yatırım meyline olumlu etki yaparak kalkınmaya destek olur.¹³²

Günümüzde faizsiz finans kurumları ile tasarruf sahipleri arasındaki ilişki, mudarebe esasına dayanır. Mudarebenin işletmeci (mudarib) tarafını finans kurumu, sermaye (re'sülmal) sahibi tarafını ise işletmelerin fonlarına yatırım yapanlar oluşturur.¹³³ Katılma hesapları mudarebe ortaklığı sözleşmesi üzerine kurulmakta ve mudarebe esasında katılım bankalarının fon toplama faaliyetlerine aracılık etmektedir.

Faizsiz finansın temelinde mudarebe ortaklığı yer almakla beraber, mudarebenin katılım bankalarında fon kullandırma aracı olarak etkin bir şekilde uygulandığını dile getirmek oldukça zordur. Mudârebe usulüyle toplanan fonların neredeyse tamamına yakını murabaha ve finansal kiralama yöntemlerle işletilmektedir.¹³⁴ İslami bankaların finansman kullandırma yöntemi olarak oldukça az miktarda uyguladığı mudarebe

¹³⁰ Faizsiz Finans Sözlüğü, <http://www.tkbb.org.tr/>

¹³¹ Hakan Arabacı, *Türk Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri*, (Dönem Projesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi 2015) Syf:24

¹³² Sebahattin Zaim, *Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Özel Finans Kurumlarının Sağlıklı Çalışabilmesi için Evvela insan Modelinin Oluşması Gerekir, Mülakatı Yapanlar: Osman AKYUZ/Ahmet ERTURK, Albaraka Türk Yayınları, 2000

¹³³ Hamdi Döndüren, *Faizsiz Bankaların Finansman Kullandırma Yöntemleri*, <https://katilimdunyasi.com/2016/11/29/>, Erişim Tarihi:24.03.2019

¹³⁴ İmran Çelik, *Meşru' Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı*, Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, Syf:381-395

usulünün geliştirilmesi ve yaygın bir şekilde kullanımının sağlanması İslami finans sistemi açısından son derece önemlidir.¹³⁵

Mudarebe ülkemizde bulunan katılım bankaları tarafından fon kullandırma aracı olarak neredeyse hiç kullanılmamaktadır.¹³⁶ Bu tercih edilmemenin sebebi olarak; yasalarda bulunana boşluklar, işleme ait belirsizlikler, vade uyumsuzluğu, kayıt dışı ekonomi ve teknik alt yapının yetersizliği gibi nedenler gösterilmektedir.¹³⁷

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte katılım bankalarının “*gerçek veya tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden, belirli bir faaliyetinden veya belirli bir malın mülkiyetinin edinilmesinden doğacak kâr ve zarara katılmak üzere finansman sağlama amacıyla müşterilerle ortaklık kurulması*” suretiyle mudarebe yapabilecekleri ifade edilmiştir. Ancak katılım bankaları bu tür ortaklıklardan ziyade, murabaha ve finansal kiralamayı tercih etmektedir. Bunun sebepleri arasında, murabaha ve finansal kiralamanın ortaklıklarla kıyasla daha az risk barındırması ve kazancın daha kısa vadede elde edilmesi öne çıkmaktadır.

Türkiye’de yürürlükte bulunan vergi mevzuatında mudarebeye ilişkin özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, böyle bir düzenlemeye ihtiyaç olup olmadığı hususu ancak bu yöntemin uygulanma alanı bulmasıyla birlikte süreç içerisinde ortaya çıkacaktır. Öte yandan çalışma konusunun dışında olmakla birlikte, bu husus kapsamlı bir çalışma gerektirmektedir. Eğer mudarebe yoluyla finansman kullanımının yaygınlaştırılması ve teşviki amaçlarıyla yasal mevzuatta özel düzenlemeler yapılacak ise, öncelikli olarak ortaklığın kurulması ve sona ermesi, kar veya zararın paylaşılması, tarafların hak ve sorumlulukları gibi hususlarda düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

¹³⁵ İmran Çelik, *Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı*, Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, Syf:381-395

¹³⁶ M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf : 176

¹³⁷ Nihat Arabacı, *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2007), Syf:47; M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, Syf : 176

3.5. Muşareke

Muşarekede işlemin her iki tarafı da yani, hem katılım bankası hem de fon talep eden gerçek ya da tüzel kişi ortaklığa sermayesi ve emeği ile iştirak eder.¹³⁸ Taraflardan her birinin az veya çok olsun sermaye koyduğu müşarekede kar paylaşımının hangi oranlar üzerinden yapılacağı sözleşmede belirtilir.¹³⁹

Bir önceki kısımda mudarebeye ilişkin olarak; uygulama ve yasal mevzuat hakkında yapılan açıklamalar büyük oranda müşareke içinde geçerlidir.

3.6. Selem

Selem sözcüğü sözlükte “teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul almak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fıkhi terim olarak nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.¹⁴⁰ Belirli şartlarda vadeli mal satışının tersi olan selem; cinsi, miktarı, niteliği belli standart mallarda yapılır.¹⁴¹

Katılım bankasının, müşterisiyle selem akdi kurduktan sonra, bu sözleşmeden bağımsız bir şekilde ve ilk sözleşmede teslim edilmesi belirlenmiş olan malla aynı özelliklere sahip bir malı teslim etmek üzere üçüncü bir taraf ile gerçekleştirdiği anlaşmaya güncel finansman uygulamalarında *alt selem* adı verilmektedir.¹⁴² Öte yandan katılım bankası satın aldığı malları, teslim aldıktan sonra piyasada satmak suretiyle de selem yapabilmektedir.¹⁴³

İslam Fıkıh Akademisi 1995 yılında gerçekleştirdiği dokuzuncu dönem toplantısında selem sözleşmesi ve çağdaş uygulamalarını ele almış, selem sözleşmesinin finans kurumlarınca çeşitli tarım ve sanayi faaliyetlerinin finansmanında kullanılabileceğini

¹³⁸ IQBAL, Z., 1997. “Islamic Financial Sytems”, Finance and Development, **Aktaran:** Sibel Doğan, *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi, Kahraman Maraş Üniversitesi, 2008), Syf: 25

¹³⁹ Abdülaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, Syf: 244-245

¹⁴⁰ TDV *İslam Ansiklopedisi*, Bilal Aybakan., TDV İslam Araştırmaları Merkezi, “Selem” maddesi

¹⁴¹ *Katılım Bankacılığı Sistemi Çalışma Esasları ve Uygulaması*, AlbarakaTürk, https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, Erişim tarihi: 25.03.2019

¹⁴² AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, Faizsiz Finans Standardı 10: Selem ve Alt Selem (287), TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul 2018. Syf: 287

¹⁴³ Salih Ülev ve Selçuk Mervan, *Katılım Finansmanına Yeni Yaklaşımlar, Tarımsal Üretimin Finansmanı İçin Seleme Dayalı Finansman Modeli: Fındık Örneği*, TKBB Yayınları, Yayın No: 8, Syf: 15

belirtmiştir. İslami bankalara öneri niteliğindeki bu karar, bankalar nezdinde çok rağbet görmemiştir. Bu bankalar, selem sözleşmesini ya hiç kullanmamış ya da çok az tercih etmişleridir. Türkiye’de katılım bankalarının selem akdini hiç kullanmadığı görülmektedir.¹⁴⁴ Bunun yanında, selem katılım bankaları tarafından sınırlı olarak kullandığını belirten araştırmacılar da olmuştur.¹⁴⁵

Tanımdan da görüleceği üzere selem nihayetinde bir *satım sözleşmesini* ifade etmektedir. Dolayısı ile vergilendirme buna uygun olarak cereyan edecektir. İlk olarak bedelin peşin ödenmesi, satın alınmak istenen mal için önceden avans verilmesi uygulamasına benzerlik göstermektedir. Bu aşamada teslim olmadığından herhangi bir vergisel sonuç doğmamaktadır. Sözleşme konusu malın katılım bankasına teslimi ise Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 2 nci maddesi kapsamına girmektedir. Dolayısı ile bu teslimin; *ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetlerden* olması durumunda katma değer vergisi doğacaktır.

Katılım bankasının teslim aldığı malı alt selem yoluyla müşterisine teslim etmesi veya piyasada satması durumunda, bu işlemde ayrı bir teslim olacağından tekrardan katma değer vergisi gündeme gelecektir. Öte yandan bu işlemle banka lehine tahsil edilen bir tutar olduğundan banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusuna da girecek ve Katma Değer Vergisi Kanunu 17/4-e maddesinde yer alan istisna hükmü gereğince, işlemde sadece banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplanacaktır.

Nihai olarak söylenebilir ki, dolaylı vergiler yönünden murabaha ve selem birbirine önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. İlgili kısımda murabahaya ilişkin olarak aktarılan değerlendirme ve önerilerin selem içinde uygulamaya geçirilmesi mümkündür. Burada sorun yaşanma ihtimali bulunan tek nokta, teslim süresinin uzaması veya işlemin teslimle sonuçlanmaması halleridir. Maliye idaresi ve vergi inceleme memurları; zimmetteki avansın kapanmasının makulün üzerinde bir sürede gerçekleşmesi veya teslimin gerçekleşmemesi gibi sebeplerden dolayı geri iade edilmesi

¹⁴⁴ Salih Ülev ve Selçuk Mervan, *Katılım Finansmanına Yeni Yaklaşımlar, Tarımsal Üretimin Finansmanı İçin Seleme Dayalı Finansman Modeli: Fındık Örneği*, TKBB Yayınları, Yayın No: 8, Syf: 14

¹⁴⁵ Hasan Hacak, *Fon Kullandırma Yöntemlerinden Selem*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:9, Eylül - Ekim 2018, Syf:49

durumlarını, işlemdeki amacın finansman hizmeti sunmak olduğu şeklinde değerlendirebilmektedir. Bu durumda faiz hesaplanması ve buna bağlı vergiler gündeme gelmektedir. Bankacılık mevzuatına veya vergi mevzuatına konulacak açık hükümlerle katılım bankalarının böyle bir durumla karşılaşmalarının önüne geçilmesi mümkündür.

Selem yoluyla finansmanın, özellikle tarımsal faaliyetlerde kullanıma uygun olduğu belirtilmektedir. Çiftçilerin, ürün elde edilmeyen dönemlerde tohum, gübre ve benzeri ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan finansmanı bu yöntemle sağlama imkânları bulunmaktadır. Selemin yaygınlaşması tarımsal kalkınmanın sağlanmasında da önemli rol oynayabilecek bir potansiyele sahiptir. Bunu sağlayabilmek için bankacılık mevzuatında ve vergi mevzuatında selemi teşvik eden düzenlemeler ile katılım bankalarının karşılaşacakları riskleri azaltan düzenlemeler yapılması mümkündür.

3.7. İstisna

Bir sanatkârdan bir şeyi imal etmesini istemek, sanatkâra siparişte bulunmak manasına gelen istisna; İslâm hukukunda sanatkârla ısmarlayan arasında kurulan ve belli bir ücret karşılığında özellikleri önceden tespit edilmiş olan bir eşyanın imal edilmesini konu alan sözleşme türüdür.¹⁴⁶

Niteliği itibarıyla çok fazla uygulama alanı bulunmayan istisna sözleşmesine, katılım bankaları da ilgi göstermemektedir.

¹⁴⁶ TDV İslam Ansiklopedisi, Hamza Aktan, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, “İstisna” maddesi

SONUÇ

Bu çalışmada katılım bankaları tarafından kullanılan fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerinin Türkiye’de yürürlükte bulunan vergi mevzuatı karşısındaki durumları ortaya konulmuş, mevcut mevzuat ve uygulamalara ilişkin değerlendirmeler yapılmış ve sorunlu görülen noktalara çözüm olabileceği düşünülen öneriler getirilmiştir.

- i. Katılma hesaplarında toplanan fonlar karşılığında, yatırım sahiplerine dağıtılan *kar payları* vergi mevzuatında bu adla anılmakta, ancak vergilendirmesi mevduat bankalarından elde edilen faizlerle aynı esaslar üzerinden yapılmaktadır. Katılma hesaplarında zarar oluşması durumunda ise bu zararların vergi matrahından düşülüp düşülmeyeceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Öte yandan *Tekdüzen Hesap Planında* kar payı gelirleri için açılmış münferit bir hesap bulunmamakta, mükellefler bunları “642 Faiz Gelirleri” hesabına kaydetmektedir.

Benzer şekilde katılım hesaplarına yapılan yatırımların dönem sonlarında değerlendirme işlemlerinin yapılmasına ilişkin olarak Vergi Usul Kanunu’nda herhangi bir düzenleme bulunmamakta, bu hesaplarda yer alan yatırımlar “Alacakların Değerlemesi”ne ilişkin düzenlemeler uygulanmak suretiyle yapılmaktadır.

Aktarılan tespitler doğrultusunda, Gelir Vergisi Kanunu’nun menkul sermaye iratlarını düzenleyen maddelerinde, katılma hesaplarında zarar oluşması durumunda mükelleflerin bu zararları kurum kazançlarından indirebileceklerine ilişkin açık düzenleme yapılması gerektiği belirtilmiş, Vergi Usul Kanunu’nun değerlendirme kısmında katılım hesaplarının değerlemesinin ayrıca yer alması gerektiği belirtilmiştir. Son olarak Tekdüzen Hesap Planında kar paylarının kaydedilmesine uygun hesap önerileri getirilmiştir.

- ii. Katılım bankaları tarafından yapılan murabaha işlemlerinde, alım satıma konu mala ait faturanın doğrudan satıcı tarafından katılım bankasının müşterisine düzenlenmekte, resmi kayıtlara yapılan tesciller de aynı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu durum katılım bankalarının fon kullandırma işlemlerinin konvansiyonel bankaların fon kullandırma işlemlerine çok benzediği

yönündeki eleştirilerin temel kaynağını oluşturduğu görülmüştür. Eleştirilerin başını, katılım bankaların kabz ve mülkiyetle ilgili sorumlulukları gereğince yüklenmediği çekmektedir.

Ayrıca bu uygulama murabahanın, mali idare tarafından mal alım satımı olarak değil, borç sözleşmesi olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Verilen özgelelerde katılım bankasına fatura düzenlenmemesinden dolayı; işlemin borç sözleşmesi, katılım bankası tarafından maliyete eklenen kar payının ise faiz olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Aktarılan hususlara binaen bir birine alternatif olabileceği değerlendirilen iki farklı öneri getirilmiştir. Bunların ilki mevcut tek fatura düzeninin yasal mevzuata uygun hale getirilmesi, ikincisi ise mevzuatın uygulamada çift fatura olarak adlandırılan ve fatura sürecine katılım bankasını da dâhil eden uygulama ile uyumlaştırılmasıdır. Bunları mümkün kılmak için gerekli olabilecek mevzuat değişiklikleri ilgili kısımda aktarılmıştır.

- iii.** Katılım bankaları tarafından yoğunluk olarak ikinci sırada tercih edilen finansman yöntemi olan finansal kiralamaya yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan birinde finansal kiralamaya kira akdine ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilirken, diğerinde finansal kiralamanın müstakil bir akit türü olduğu kabul edilmektedir. Bu farklılık özellikle kiralama konusu varlığın hasara uğraması durumunda tarafların sorumluluğunu önemli ölçüde etkilemektedir. Aralarında AAOIFI’nde bulunduğu yoğunluk, leasingin, adi kiralamaya göre birçok farklı hükme tabi olduğunu kabul etmekte ancak işlemin esas itibariyle icare (kiralama) olduğu görüşünü savunmaktadır. Ayrıca AAOIFI finansal kiralama işlemi için kira akdi hükümlerine aykırı hükümlerin uygulanmasının sahîh olamayacağını belirtmiştir.

Vergi Usul Kanunu ve Finansal Kiralama Kanunu, TFRS 16 Kiralamalar standardı ve Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik’te finansal kiralamayı, kiralamaların bir türü olarak sınıflandırmaktadır.

Bunun yanında Vergi Usul Kanunu finansal kiralamayı düzenleyen maddesinde kira bedellerinin faiz içerdiği belirtilmiş, kira bedellerinin maliyeti aşan kısmı

paranın zaman değeri yani faiz olarak nitelenmiştir. Finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi de buna uygun olarak düzenlenmiştir.

Kamu Gözetim Kurumu, AOOIFI ile yapmış olduğu anlaşmaya istinaden katılım bankalarının kullandığı finansman yöntemleri için faizsiz finans muhasebe standartlarına ait taslakları internet sitesinde ilan etmiş ancak finansal kiralama bunların arasında yer almamıştır. Finansal kiralama içinde, İslami kaidelere uygun olarak tatbik edilmesini sağlayacak bir standart oluşturulması ve Vergi Usul Kanunu ile Finansal Kiralama Kanunu'nun ve ilgili diğer mevzuatın buna uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

- iv.** Mudarebe, müşareke, selem ve istisna katılım bankaları tarafından fon kullandırma işlemlerinde neredeyse hiç kullanılmayan yöntemlerdir. Özellikle mudarebe ve müşareke İslami finansın üzerine oturtulmaya çalışıldığı “ortaklık yoluyla finansman” için en uygun yöntemler olarak gösterilmektedir.

Türkiye’de yürürlükte bulunan vergi mevzuatında bunlara özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, böyle bir düzenlemeye ihtiyaç olup olmadığı hususu ancak bu yöntemin uygulanma alanı bulmasıyla birlikte süreç içerisinde ortaya çıkacaktır. Eğer mudarebe yoluyla finansman kullanımının yaygınlaştırılması ve teşviki amaçlarıyla yasal mevzuatta özel düzenlemeler yapılacak ise, öncelikli olarak ortaklığın kurulması ve sona ermesi, kar veya zararın paylaşılması, tarafların hak ve sorumlulukları gibi hususlarda düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Vergi yasalarında yer alan ve işleyişe ilişkin olmayıp sadece vergi matrahının tespitine ilişkin olan usul düzenlemelerinin, işlemin fıkhi yönünü etkilemediği durumlarda olabilmektedir. Türkiye’de uygulanan katılım bankacılığı faaliyetleri: “Asıl önemli olanın fon kullandırma işleminde vasıta olarak kullanılan yöntemin fiili uygulama şeklinin, fıkhi kaideleri içeriyor olmasıdır.” kabulü üzerinden yürümektedir. Yine de bu çalışmada vergi mevzuatında fon kullandırma uygulamalarını esastan etkileyeceği değerlendirilen hususların yanında, esastan etkilememekle birlikte usul yönünden İslami kaidelere ters düşen uygulamalara da değinilmiştir.

Çok karmaşık bir yapıya sahip olan vergi mevzuatında sürekli olarak yeni düzenlemeler yapılmakta veya mevcut düzenlemeler üzerinde değişikliğe gidilmektedir. Sonuç olarak söylenebilir ki İslami finans uygulamalarının topyekûn ele alınması suretiyle vergi mevzuatında kendi alanının açılması, böylece giderek benzeşilen konvansiyonel bankalarla araya önemli bir set çekilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

Yararlanılan Yasal Mevzuat:

Vergi Usul Kanunu, Kanun Numarası:213, Kabul Tarihi: 04/01/1961, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 10703 - 10/01/1961

Kurumlar Vergisi Kanunu, Kanun Numarası:5520, Kabul Tarihi:13/06/2006, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi:26205 - 21/06/2006

Gelir Vergisi Kanunu, Kanun Numarası:193, Kabul Tarihi: 31/12/1960, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi:10700 - 06/01/1961

Katma Değer Vergisi Kanunu, Kanun Numarası: 3065, Kabul Tarihi: 25/10/1984, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 18563 - 02/11/1984

Gider Vergileri Kanunu, Kanun Numarası: 6802 Kabul Tarihi: 13/07/1956, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi:

Damga Vergisi Kanunu, Kanun Numarası: 488, Kabul Tarihi: 01/07/1964, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 11751 - 11/07/1964

Harçlar Kanunu, Kanun Numarası: 492, Kabul Tarihi: 02/07/1964, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 11756 - 17/07/1964

Sermaye Piyasası Kanunu, Kanun Numarası: 6361, Kabul Tarihi: 6/12/2012, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 28513 - 30/12/2012

Türk Borçlar Kanunu, Kanun Numarası: 6098, Kabul Tarihi : 11/1/2011, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 27836 - 04/02/2011

Bankacılık Kanunu, Kanun Numarası: 5411, Kabul Tarihi: 19/10/2005, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 25983 (Mük.) - 01/11/2005

Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri Kanunu, Kanun Numarası: 6361, Kabul Tarihi: 21/11/2012, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 28496 - 13/12/2012

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 6728, Kabul Tarihi: 15/7/2016, Resmi Gazete Sayısı - Tarihi: 29796 - 09.08.2016

TFSR 16 Kiralamalar, 31/12/2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 16/04/2018 tarihli ve 29826 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 01.11.2006, Resmî Gazete No: 26333

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi:25/01/2019, Resmi Gazete No: 30666

Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar

Hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 01.11.2006, Resmî Gazete No: 26333

1 Seri No'lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 03/04/2007, Resmi Gazete No: 26482

238 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 02/03/1995 Resmi Gazete No: 22218

43 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 07/09/1995 Resmi Gazete No: 22397

319 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 01/07/2003, Resmi Gazete No: 25155

320 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 04/07/2003, Resmi Gazete No: 25158,

369 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 03/04/2007, Resmi Gazete No: 26482

191 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 19/01/1996, Resmi Gazete No: 22528

1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 26/12/1992, Resmi Gazete No: 21447 (M)

2 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 16/12/1993, Resmi Gazete No: 21790

11 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 31/07/2003, Resmi Gazete No: 25185

12 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 05/05/2004, Resmi Gazete No: 25453

Kira Sertifikaları Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 07/06/2012, Resmi Gazete No: 28670

Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete Tarihi: 20/09/2017, Resmi Gazete No: 30186

Özelge, Gelir İdaresi Başkanlığı, Tarih: 27/02/2015 Sayı: B.07.1.GİB.4.42.16.01-125[8-2013/811]-27

Özelge, Gelir İdaresi Başkanlığı, Tarih:23/07/2012, Sayı: B.07.1.GİB.4.55.15.01-2011-KDV-ÖZE-22-275

Yararlanılan Kaynaklar

- AAOIFI (2018), Faizsiz Finans Standartları, TKBB Yayınları, Yayın No:10, İstanbul
- Aktan, Hamza (1997), “Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslâm Hukuku Açısından Bir Değerlendirme”, 1. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi , KOMBAD Yay.,
- Aktan, Hamza, *İstisna*, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi
- Aktepe, İshak Emin. (2017). *Katılım Finans*. TKBB Yayınları, Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
- Aktepe, İshak Emin, *Katılım Bankaları ve Murabaha*, <http://katilimfinansdergisi.com.tr>, Erişim Tarihi: 16.01.2019
- Arabacı, Hakan, *Türk Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri*, Bilecik 2015, (Yüksek Lisans Tezi)
- Aybakan, Bilal, *Selem*, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi
- Aytaç, Zühtü, *Özel Finans Kurumlarının Hukuki Alt Yapısı*, Mart 1986, <http://dergipark.gov.tr>. Erişim Tarihi: 16.01.2019
- Bardakoğlu, Ali, *İcare*, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi
- Bardakoğlu, Ali, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, “Bey” maddesi
- Bayındır, Abdulaziz, (2016) *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul
- Bayındır, Servet (2010), *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları)*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul
- Beyanname Düzenleme Klavuzu 1 *Gelir Vergisi Kanunu* (2016), Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
- Bulut, Mehmet, *İslam Ekonomisi Bir Medeniyet Birikimidir*, Albaraka Türk Katılım Bankası 2016, Bereket Dergisi, Sayı:44, Söyleşi: Buğrahan Kırımlı
- Cebeci. İsmail (2010), *Modern İslam Literatüründe Murabaha Tartışmaları*, İstanbul (Doktora Tezi)
- Cengiz, Selim (2017), *Finansal Kiralama İşlemlerinin Mevzuat Boyutu Ve Muhasebe Uygulamaları: TMS 17 ve VUK Kapsamında İncelenmesi*, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 11, Syf: 43-56
- Ceyhan, İlyas (2017) *6728 Sayılı Kanun ile Sat Geri Kirala ve Kira Sertifikası İhracı İşlemlerine Yönelik Getirilen Vergisel Teşviklerin Değerlendirilmesi*, Vergi Dünyası Dergisi, Ocak 2017
- Çelik, İmran (2017), *Meşru Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı*, Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

- Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/972/leasing--finansal-kiralama--sistemi-ile-alisveris-caiz-midir->, Erişim Tarihi: 15.03.2019
- Döndüren, Hamdi, *Ticaret Rehberi*, Erkam Yayınları, İstanbul 2002
- Döndüren, Hamdi, *Faizsiz bankaların finansman kullandırma yöntemleri*, <https://katilimdunyasi.com/2016/11/29>, Erişim Tarihi: 15.02.2019
- Doğan, Sibel (2008), *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*, Kahramanmaraş (Yüksek Lisans Tezi)
- Fahran, Ferhat (2016), *Vergi Usul Kanunu Muhasebe Uygulamaları ve TFRS/TMS Karşılaştırmaları*, Yaklaşım Yay.
- Faizsiz Finans Sözlüğü, <http://www.tkbb.org.tr>.
- Hacak, Hasan (2018), *Fon Kullandırma Yöntemlerinden Selem*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:9, Eylül 2018
- Hazıroğlu, Temel, *Yatırım Vekâleti Hesapları ve Umudu Kuşanmak*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:11, Ocak-Şubat 2019
- Dinçer, Hüseyin, *Finansal Kiralama İşlemlerinin Değerlemesi ve Muhasebeleştirilmesi*, Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2013, Sayı:388
- İnanır, Ahmet (2017), *İslâm Hukuk Düşüncesinde Bileşik (Mürekkap) Mâlî Sözleşmeler*, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, Mart 2017, Cilt 3 Sayı 1
- Katılım Bankacılığı Sistemi Çalışma Esasları ve Uygulaması*, AlbarakaTürk, https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, 25.03.2019
- Karaman, Hayrettin, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0300.htm>, Erişim Tarihi: 25.01.2019
- Karaman, Hayrettin (2014), *Katılım Bankalarının Mevzuatı Problemleri*. 30 Mayıs 2014, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/katilim-bankalari-mevzuati-problemleri-54002>, Erişim Tarihi: 18.03.2019
- Karaman, Hayrettin, *Faizsiz Finans Kurumları*, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0300.htm>, Erişim Tarihi: 08.01.2019, 25.01.2019
- Maç, Mehmet. *KDV-5 (e-Kitap)*. <http://www.bdo.com.tr/vergi/kdv.php>
- Orman, Sabri (2000). *Tarih, Uygarlık ve İktisadi Politika Bağlamında Özel Finans Kurumları Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Albaraka Türk Yayınları 17. Kültür Kitapları 2, İstanbul
- Odabaşı, Mehmet, *Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar*, <https://katilimdunyasi.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2019
- Özsoy, M. Şerafettin (2012), *Katılım Bankacılığına Giriş*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul
- Sevilengül, Orhan (2009), *Genel Muhasebe*, Gazi Kitapevi, Ankara

- Tok, Ahmet, *Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Kullandırma İşlemleri ile Klasik Bankacılık İşlemleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006. Aktaran: Bahadır Özkan, *Katılım Bankalarının Fon Toplama ile Fon Kullandırım İşlemleri ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2010)
- Tok, Ahmet, *İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler*, Yeterlilik Etüdü, Ankara 2009
- Topçu, Levent, *Katılım Bankacılığı Uygulama Modelleri Nelerdir*, Katılım Finans Dergisi, Sayı:9, Eylül - Ekim 2018, Syf:46
- Uysal, Ali - Eroğlu, Nurettin (2009), *Açıklamalı ve Örnekli Vergi Usul Kanunu, Sözkesen* Matbaacılık, Ankara
- Ülev, Salih - Mervan, Selçuk, *Katılım Finansmanına Yeni Yaklaşımlar, Tarımsal Üretimin Finansmanı İçin Seleme Dayalı Finansman Modeli: Fındık Örneği*, TKBB Yayınları, Yayın No: 8,
- Yahşi, Fahrettin, *Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni*, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/KoseYazilari/20130724152628.pdf>. Erişim Tarihi:16.04.2019
- Yılmaz, Reyhan, (2014) *Sat Geri Kirala İşlemlerinde Vergisel Avantajlar*. www.verginet.net., Erişim Tarihi: 21.02.2019.
- Yalkın, Yüksel Koç (2008), *Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar, Tekdüzen Muhasebe Sistemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Zaim, Sebahattin (200), *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Özel Finans Kurumlarının Sağlıklı Çalışabilmesi için Evvela İnsan Modelinin Oluşması Gerekir, Mülakatı Yapanlar: Osman AKYUZ/Ahmet ERTURK, Albaraka Türk Yayınları, 2000*

Yararlanılan İnternet Siteleri

- <http://www.bddk.org.tr>.
- <http://www.tdk.gov.tr>.
- <http://www.gib.gov.tr>.
- <http://www.kgk.gov.tr>,
- <http://www.tkbb.org.tr>.
- <http://www.mevzuat.gov.tr>.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr>
- <http://www.hayrettinkaraman.net>.
- <https://www.kuveytturk.com.tr>.

<https://www.turkiyefinans.com.tr>.

<https://www.vakifkatilim.com.tr>.

<https://katilimdunyasi.com>

ÖZGEÇMİŞ

İlyas CEYHAN 01.10.1987 tarihinde Giresun'un Şebinkarahisar ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimlerini İstanbul'da tamamladı. 2010 yılında Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Kamu yönetimi bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Maliye Bakanlığı tarafından yapılan giriş sınavında başarılı oldu ve 8 Aralık 2010 tarihinde Maliye Müfettiş Yardımcısı olarak göreve başladı. Yapılan yeterlilik sınavından başarılı olmasına müteakip 2 Mayıs 2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan kararname ile vergi müfettişliğine atandı. Maliye Bakanlığı bünyesinde ve diğer başka kamu kurumlarında çeşitli görevlerde bulundu. Türkiye'nin farklı illerinde teftiş, denetim ve inceleme görevleri yaptı. Vergi mevzuatına ilişkin çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır. Halen İstanbul'da yaşamakta olan İlyas CEYHAN evli ve üç çocuk babasıdır.